

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ TARİH DERS KİTAPLARINDA
OSMANLI İMAJI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
HASAN ŞERİTOĞLU

DANIŞMAN
DOÇ. DR. HÜSEYİN ÇALIŞKAN

EYLÜL 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ TARİH DERS KİTAPLARINDA
OSMANLI İMAJI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
HASAN ŞERİTOĞLU

DANIŞMAN
DOÇ. DR. HÜSEYİN ÇALIŞKAN

EYLÜL 2019

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Hasan ŞERİTOĞLU



JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

'Cumhuriyet Dönemi Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı İmajı' başlıklı bu yüksek lisans tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Eğitimi Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK



Üye: Doç. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN



Üye: Dr. Öğr. Üyesi Hülya ÇELİK



Yukandaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylanm.

02/09/2019



Prof. Dr. Ömer Faruk TUTKUN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Tarih ders kitapları siyasi iktidarlar için önem arz eden unsurlardan biridir. Siyasi iktidar, meşruiyet kazanmak yahut meşruiyetini korumak amacıyla tarih ders kitaplarını kullanmaktadır. Bu nedenle tarih ders kitaplarının muhteviyatında siyasi iktidarların etkisi görülür.

Bu çalışmada; 1931-2018 arasında okutulan tarih ders kitapları incelenerek Cumhuriyet tarihi boyunca tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imajı ortaya konulmuştur. Çalışma uzun bir dönemi kapsadığından tarih ders kitapları; Türk Tarih Tezi Dönemi, Hümanist Tarih Anlayışı Dönemi, Türk-İslam Sentezi Dönemi ve 2007 sonrası dönem olarak kategorilendirilmiştir.

Çalışmada, Cumhuriyet'in kuruluşundan 2018 yılına kadar geçen süreçte lise tarih ders kitaplarında yer alan Osmanlı imajı ele alınmıştır.

Tez danışmanım Doç. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN'a, Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK'e ve Dr. Öğr. Üyesi Hülya ÇELİK'e tez yazım sürecinde düştüğüm çıkmazlarda gösterdikleri sabır, içtenlik ve yol göstericilikleri için canı gönülden teşekkür ederim.

Değerli dostum Mehmet GÜLER ve Yasin ÜNGÖREN'e bu süreçte verdiği destek ve yardımlar için teşekkür ederim.

Gayelerimi gerçekleştirme yolunda şahsıma olan güvenini her fırsatta ifade eden ve aldığım kararlarda mütemadiyen arkamda duran aileme en içten şükranlarımı sunarım.

ÖZET

CUMHURİYET DÖNEMİ TARİH DERS KİTAPLARINDA OSMANLI İMAJI

Şeritoğlu, Hasan

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Tarih
Eğitimi Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Hüseyin Çalışkan

Eylül, 2019. xiii+77 Sayfa.

Ders kitaplarının muhtevasının dönemsel şartlardan etkilenmesi hususu göz önüne alındığında, Cumhuriyet tarihi boyunca Osmanlı imajında kendini gösteren değişimlerin tarih ders kitapları üzerinden incelenmesi önem arz etmektedir. Bu sebeple çalışmada 1931-2018 arasında okutulan tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imajı incelenmiştir.

Çalışma uzun bir dönemi kapsadığından; tarih ders kitapları Türk Tarih Tezi, Hümanist Tarih Anlayışı, Türk-İslam Sentezi ve 2007 sonrası dönem olarak kategorilendirilmiştir. Nitel bir araştırma olarak tasarlanan çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman analizinden, araştırma modeli olarak ise betimsel tarama modelinden faydalanılmıştır.

Araştırma neticesinde Türk Tarih Tezi Dönemi tarih ders kitaplarında; kuruluş ve yükselme dönemlerinde Türk kimliği çerçevesinde olumlu; gerileme ve dağılma döneminde ise olumsuz bir Osmanlı imajı tespit edilmiştir. Bu olumsuzlamanın padişahların şahsı üzerinden idari düzene yapıldığı söylemek mümkündür. Hümanist Tarih Anlayışı Dönemi tarih ders kitaplarında; Osmanlı kuruluş yükselme döneminde padişahlarının liderlik vasıfları, kişilikleri ve devlet adamlıkları gibi özellikleri üzerinden başarılı bir idari düzenden bahsedilmiştir. Gerileme ve dağılma dönemlerinde ise padişahların yetersizlikleri üzerinden yozlaşmış bir idari düzenden bahsedilmiştir. Bu bağlamda Hümanist Tarih Anlayışı döneminde; kuruluş ve yükselme döneminde olumlu, gerileme ve dağılma döneminde olumsuz bir Osmanlı imajı görülmüştür. Türk-İslam Sentezi dönemi tarih ders kitaplarında; bahsi geçen dönemlerin aksine padişahlar üzerinden idealize edilen bütünü ile olumlu bir Osmanlı imajı kurgulanmıştır. 2007 sonrası ise Türk Tarih Tezi, Hümanist Tarih

Anlayışı ve Türk-İslam Sentezi dönemlerinin etkileri ders kitaplarında kısmen de olsa görülmektedir. Bu bağlamda tarih ders kitaplarının dönemsel faktörlerden etkilendiği ve bu etki neticesinde Osmanlı imajının da dönemlere bağlı olarak değişim gösterdiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı devleti, osmanlı imajı, tarih eğitimi, tarih ders kitapları.

ABSTRACT

OTTOMAN IMAGE IN TEXT BOOKS IN THE REPUBLICAN PERIOD

Şeritoğlu, Hasan

Master Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education, Department of
History Education

Supervisor: Doç. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN

September, 2019. xiii+77 Sayfa.

Considering that the content of textbooks is influenced by periodic conditions, It is important to examine changes in Ottoman image through history textbooks throughout the history of the Republic. For this reason, in this research, The Ottoman image in the history textbooks taught in between 1931-2018 is examined.

Since the study covers a long period; The history textbooks are categorized as Turkish History Thesis, Humanist History, Turkish-Islamic Synthesis and post-2007 period. In the study which was designed as a qualitative research, document analysis was used as data collection technique and descriptive scanning model was used as research model.

As a result of the research, in the history textbooks of the Turkish History Thesis Period; The Ottoman's establishment and ascension periods were presented as positive image within the framework of Turkish identity.

In the period of regression and fall, it was seen that the Ottoman image, which was reflected positively, turned into negative. It is possible to say that this negation was made to the administrative order through the personalities of the sultans.

In Humanist History Approach history textbooks; a successful administrative order was mentioned in terms of the characteristics of leadership, personality and statesmanship of the sultans of Ottoman establishment and ascension period.

In the periods of regression and fall, a corrupt administrative order was mentioned over the inadequacies of the sultans.

In the periods of regression and fall, a corrupt administrative order was mentioned over the inadequacies of the sultans. In this context, it was determined that a positive

Ottoman image was reflected in the establishment and ascension in the period of the Humanist History Approach, while a negative Ottoman image was reflected in the period of regression and fall.

In the history textbooks of the Turkish-Islamic Synthesis period; Contrary to the aforementioned periods, it was seen that a perfect Ottoman Empire was constructed in its entirety which was idealized over the sultans.

In the textbooks after 2007, the effects of many Turkish History Thesis periods, the Humanist History Approach period and the Turkish-Islamic Synthesis period are partly seen in the textbooks. However, it was found that these insights did not directly affect the content of history textbooks. In this context, it was found that history textbooks were influenced by periodic factors and as a result of this effect the Ottoman image changed depending on the periods.

Keywords: Ottoman empire, ottoman image, history education, history textbooks.

İÇİNDEKİLER

Bildirim	iv
Önsöz	vi
Özet	vii
Abstract	ix
1. Bölüm, Giriş	1
1.1.Problem Durumu.....	1
1.2.Amaç.....	2
1.3.Önem	3
1.4.Sınırlılıklar	3
1.5.Tanımlar	4
1.6.Kısaltmalar.....	4
2. Bölüm, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ile ilgili Araştırmalar.....	5
2.1.İmaj Kavramı.....	5
2.2.Ders Kitabı ve Ders Kitabı Araştırmalarının Tarihsel Gelişimi	6
2.2.1.Ders Kitabının Tanımı ve Önemi.....	6
2.2.2.Ders Kitabının Amacı ve İşlevleri	8
2.2.3.Tarih Ders Kitapları ve İmaj	9
2.2.4.Ders Kitabı Araştırmalarının Tarihsel Gelişimi.....	11
2.3.Tarih Ders Kitaplarına Etki Eden Dönemler ve Anlayışlar	12
2.3.1.Türk Tarih Tezi Dönemi	12
2.3.2.Hümanist Tarih Anlayışı Dönemi (1942-1961)	14
2.3.3.Türk-İslam Sentezi Dönemi (1961-2001)	16
2.3.4.2007 Sonrası Dönem (2007-2018).....	17
2.4.İlgili Araştırmalar	18

3.Bölüm, Yöntem.....	21
3.1.Araştırma Modeli.....	21
3.2.Örneklem.....	21
3.3.Verilerin Toplanması.....	23
3.4.Verilerin Analizi	23
4. Bölüm, Bulgular ve Yorumlar	25
4.1.Türk Tarih Tezi Dönemi Osmanlı İmajına İlişkin Bulgular	25
4.2.Hümanist Tarih Anlayışı Dönemi Osmanlı İmajına İlişkin Bulgular	39
4.3.Türk- İslam Sentezi Dönemi Osmanlı İmajına İlişkin Bulgular.....	46
4.4.2007 Sonrası Ders Kitaplarında Osmanlı İmajına İlişkin Bulgular	52
5. Bölüm, Tartışma, Sonuç ve Öneriler.....	55
5.1.Tartışma	55
5.2.Sonuç	56
5.3.Öneriler	59
Kaynakça.....	61
Ekler	67
Ek- 1. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (1931) Tarih III Kitap Kapak Görseli.....	67
Ek- 2. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (1931) Tarih IV Kitap Kapak Görseli.....	68
Ek- 3. A.M.Cansel, C.Baysun ve E.Z. Karal (1942) Ortaçağ Tarihi Kitap Kapak Görseli.....	69
Ek- 4. A.M.Cansel, C.Baysun ve E.Z. Karal (1942) Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi Kitap Kapak Görseli.....	70
Ek- 5. E. Oktay (1952) Tarih Lise III Kitap Kapak Görseli	71
Ek- 6. N.Akşit (1973) Tarih Lise III Kitap Kapak Görseli	72
Ek- 7. E.Oktay (1982) Tarih Lise III Kitap Kapak Görseli	73
Ek- 8. V.Şirin (1987) Tarih Lise III Kitap Kapak Görseli.....	74
Ek- 9. E.Merçil, B.Merçil (1997) Lise Tarih II Kitap Kapak Görseli	75

Ek- 10. Meb Ortaöğretim Tarih 10 Kitap Kapak Görseli	76
Özgeçmiş ve İletişim Bilgisi	77

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde çalışmaya ilişkin problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, kısaltmaları, simgeleri ve tanımları ele alınmıştır.

1.1.PROBLEM DURUMU

İmaj, bir nesne veya olayın insan zihninde şekillendirilmiş temsili, yeniden kurulmuş, oluşturulmuş tasviri, geçmişe ait bir duygu veya düşüncenin izidir. Bu tanımdan yola çıkarak, imaj toplumsal bir gerçeklikten daha çok o gerçeklikle ilgili önceden algılanmış, yaşanmış deneyim ve öğretilerle ilişkili olarak zamanla şekillenmiş zihinsel bir inşa sürecinin sonucudur. Tarih'in kendisi ise başlı başına bir zihinsel yeniden inşa sürecidir. Bu yeniden inşa etkinliğinin dayandığı tarihi belgeler gibi gerçek veriler bulunsa da bunlar önümüze sürülen gerçekliğin her karesini dolduramamaktadır (Safran,1999).

Tarih eğitimi sonucunda öğrenilen tarihin ne toplumda ne doğada kendisini bulmak mümkün değildir. Bir öğrencinin bir padişahla tanışması veya İstanbul'un fethine tanık olması mümkün değildir. Bir padişahın veya İstanbul'un fethinin kalıntıları veya onların geçmişteki varlıklarını ispat eden izleri mevcuttur. Her türlü tarihsel kanıt, ancak bir zihinsel kurgulama ile canlılık kazanabilir. Dolayısıyla tarih eğitiminin sonucu zihinlerde yeniden kurulan bir tarih imajıdır (Safran,1999).

Zihinlerde kurulan tarih imajının ağırlıklı kaynağı, okullarda zorunlu okutulan ders kitaplarıdır. Siyasi iktidar, ders kitapları aracılığı ile ülkenin tarihi gelişimini belirlemektedir. Bu gelişme sürekliliği yaratmakta, kültürel değerleri ve tarihi bağları oluşturmakta, hem de bir ülkeye, topluma veya soruna karşı toplumun bakışını da etkilemektedir (Podeh, 2008; akt. Gatina,2009:5). Fakat her ülkede siyasi ve

toplumsal değişimler yaşanır. Bu değişimler ÷lke­deki tüm unsurlara yansımaktadır. Ders kitapları da bu konuda istisna değildir. Bu değişimler ders kitaplarının içeriğini de etkilemektedir (Gatina, 2009: 5). Ders kitaplarının içeriğinin sosyal ve siyasal değişimlerden etkilenmesi toplumun zihinde oluşan imajların da sürekli bir değişim içinde olmasına yol açmaktadır.

Cumhuriyet tarihi boyunca ders kitaplarının dönemin toplumsal, siyasal, kültürel ve konjonktürel şartlarından etkilendiği gör÷lmektedir. Nitekim 1931 yılında Türk Tarih Tezi, 1950 yıllarında hümanizm, 1970 yıllarında Türk-İslam tezi, 1980 yıllarında Atatürkçülük merkezli milliyetçilik ve 2007 yılından itibaren de yapılandırmacılık odaklı bir anlayış tarih ders kitaplarını şekillendirmiştir (Yılmaz, 2011).

Günümüze kadar gelen süreçte bu dönemlerin etkisi ile Osmanlı imajı kurgulanmış ve tarih ders kitaplarının muhtevası bu dönemlerin etkisi ile dönüşüme uğramıştır. Osmanlı imajının geçirdiği bu dönüşüm incelenmesi gereken bir olgudur. Çalışmada bu problem ele alınmış, Cumhuriyet dönemi tarih ders kitaplarında Osmanlı imajı incelenmiştir.

1.2.AMAÇ

Araştırmanın amacı; Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar geçen süreçte lise tarih ders kitaplarında Osmanlı imajının nasıl olduğu ve dönemseller faktörler neticesinde nasıl değiştirdiğini incelemektir. Bu bağlamda araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

- Türk Tarih Tezi dönemi lise tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imajı nasıldır?
- Hümanist Tarih Anlayışı dönemi lise tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imajı nasıldır?
- Türk-İslam Sentezi dönemi lise tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imajı nasıldır?
- 2007 sonrası dönemde tarih ders kitaplarındaki Osmanlı İmajı nasıldır?

1.3.ÖNEM

Ders kitapları sistematik ve zorunlu okuma kapsamında olması ile tarihçiler tarafından oluşturulmuş anlatı, algı ve imajları yaymada etkili bir araçtır. Ders kitapları; tarihsel süreçlerin, dönüşümlerin izlenmesi ve irdelenmesi için önemli bir materyaldir.

Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun sona ermesi ile birlikte kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin günümüze kadar yaşadığı çeşitli süreçlerin etkisi ders kitaplarında görülmektedir. Meşruiyet kurma çabası içinde olan yeni devletin Osmanlı'ya bakışı ile günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı'ya bakışının aynı olmadığı aşikârdır. Bunun yanı sıra yaklaşık bir asırlık devletin bu süre zarfında yaşadığı dönemsel değişimler neticesinde Osmanlı'ya bakışı da farklılıklar göstermiştir. Bu bağlamda Osmanlı'ya bakıştaki değişimlerin ders kitaplarına yansıdığı söylenebilir. Bu bakımdan Cumhuriyet tarihi boyunca Osmanlı imajının nasıl olduğu sorusunun izi tarih ders kitaplarından sürülebilir.

Çalışmada; 1931-2018 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde okutulan lise tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imajı ele alınmıştır. Elde edilen veriler üzerinde dönemsel değerlendirmeler yapılmıştır.

Literatürde Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü coğrafyalardaki ülkelerin tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imajı üzerine birçok çalışma mevcuttur ama imparatorluğun devamı olan Türkiye Cumhuriyeti'nde okutulan tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imajı hakkında yapılan çalışmalar yetersizdir.

Bu bağlamda çalışma; Türkiye Cumhuriyeti özelinde okutulan tarih ders kitaplarında Osmanlı imajını incelenmesi ve Cumhuriyet'in kuruluşundan 2018 yılına kadar olan geniş bir süreci kapsamı ile diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

1.4.SINIRLILIKLAR

Çalışmanın amacına ulaşabilmesi, güvenilir ve geçerli sonuçlar verebilmesi için sınırlılıklarının da olması gerekmektedir. Bu bağlamda çalışma aşağıdaki hususlar çerçevesinde sınırlandırılmıştır:

1. Çalışmada ilköğretime yönelik ders kitapları araştırma dışında tutularak lise tarih ders kitapları incelenmiştir.
2. Genel Türk Tarihi, Osmanlı Tarihi ve İnkılap Tarihi ders kitabı gibi kitaplar araştırmanın dışında tutulmuştur.
3. Liselerin 1, 2 ve 3. sınıflarında okutulan tarih ders kitapları incelenmiştir.

1.5.TANIMLAR

İmaj: “İmaj, daha önceki bir algılamadan zihinde oluşan bir sözcükle, görülen şeyler; ya da bir kimseyle veya kurumla çağrıştırılan zihinsel tasviridir” (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1993: 5660).

Ders Kitabı: “Bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyalidir” (Demirel ve Kıröğlü, 2005: 9).

Meşruiyet: “Kavram olarak eylemlerin, ilişkilerin ve iddiaların toplumsal kabul görecekt hukuki, rasyonel, zorunlu, ahlaki, makul, doğal gerekçelere dayandırılmasıdır” (Çetin,2003: 67).

İktidar: TDK'nın çevrimiçi sözlüğünde “Bir işi yapabilme gücü, erk, kudret, bir işi başarabilme yetki ve yeteneği, devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi, bu yetkiyi elinde bulunduran kişi ve kuruluşlar” olarak tanımlanmıştır. (<http://www.tdk.gov.tr>, 11 Temmuz 2019'da erişildi)

1.6.KISALTMALAR

TTTC: Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

TKAE: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

Akt: Aktaran

Vd: ve diğerler

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümü dört kısımdan oluşmaktadır. Bunlar sırayla; imaj kavramı, ders kitabı, ders kitabı araştırmalarının tarihsel gelişimi, Osmanlı imajına etki eden dönemler ve anlayışlar ile çalışma konusu ile ilgili olarak yapılmış araştırmalardır.

2.1. İMAJ KAVRAMI

İmaj, daha önceki bir algılamadan zihinde oluşan bir sözcükle, görülen şeyler; ya da bir kimseyle veya kurumla çağrıştırılan zihinsel tasviridir. Bir başka ifadeyle imaj, bir kimsenin, bir topluluğun ya da bir ülkenin kendisine ilişkin olarak başkalarında yaratmak istediği ya da bıraktığı izlenimdir (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1993: 5660).

Carl G. Jung imajı “bir konuya yönelik bir düşünce olarak” tanımlarken, bu konunun bir bölümünün gerçekle örtüşürken diğer bir bölümünün objenin kendisinden gelmiş olan malzemeye örtüşebileceğini belirtmiştir.(Aydoğdu,2018)

Dowling’e göre ise imaj “bir kavram, kişi veya kurum hakkında amaç kitlenin hatırladığı, tanımladığı ve onunla ilişkilendirdiği anlamlar dizisidir. Bireyin gözlemleri, inançları, deneyimleri ve sahip olduğu fikirlerinin etkileşiminin sonucu olarak ortaya çıkan imgelemdir.” (Aydoğdu,2018)

Bu tanımlar doğrultusunda imaj kavramı, imgeleme yoluyla zihinde canlandırılan nesne, kavram, durum ve semboller olarak ifade edilebilir.

Tolungüç’e (2000: 23) göre imajı oluşturan öğeler “Bilgi Düzeyi, Stereotipler, İmkanlar ve Hizmetler”dir.

Bilgilendirme Düzeyi: Bir birey ya da kuruluş ile ilgili farklı iletişim kanalları vasıtasıyla ulaşılan bilgi ile bireylerin intibalarına yön vermektir.

Stereotipler: Stereotipler, bireyin hangi iletişim kanalından elde ettiği bilinmeyen, doğruluğu yahut yanlışlığı kanıtlanmamış bilgilerle oluşmuş basmakalıp düşünceler topluluğudur.

İmkan ve Hizmetler: Ekonomik şartlara, siyasal konjektüre, kültürel ve toplumsal duruma göre sunulan hizmetler ve sunum şekilleri değerlendirilmektedir. İmaja ilişkin çağrışımlar; ekonomik koşullara, siyasal yapıya, kültürel ve toplumsal ortam gibi unsurlar çerçevesinde değerlendirilmek suretiyle şekillenmektedir.

Bu bağlamda imaj; bilgi düzeyi, stereotipler, sunulan imkan - hizmetler ve bireyin anlamlandırma süreci sonucu oluşur. Bu imaj oluşum sürecinde çeşitli kitle iletişim araçlarından yararlanılabilir.

2.2. DERS KİTABI VE DERS KİTABI ARAŞTIRMALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

2.2.1. Ders Kitabının Tanımı ve Önemi

Günümüzde öğretim teknolojileri ve ders materyalleri çok çeşitlendirilmiş ve geliştirilmiş olmakla birlikte ders kitapları vazgeçilmezdir. Ders kitapları çok uzun zamandan beri eğitimde başarıyı sağlamak için kullanılan temel araçlardan biridir (Seguin, 1989; akt: Erkilic ve Can: 297,2018).

Ders kitapları öğretim programının hedef davranışları, içerik, öğretme durumları, öğrenmeye katılım, ölçme ve değerlendirme boyutlarıyla hem öğrenen hem de öğretene açısından 'kritik' araçlardır (Kılıç ve Seven, 2002). Bu bağlamda ders kitapları, ders programını yansıtan öğretmen ve öğrenci arasında ortak bir kaynak olarak nitelendirilebilir.

Ders kitapları, 19. yüzyılın ilk yarısı itibarıyla Batı Avrupa'da zorunlu eğitimin ortaya çıkması ile birlikte eğitim ve öğretim sürecinin önemli unsurlarından birisi olmuştur. Öğretmen ve öğrenciler için kılavuz olan bu materyaller, farklı disiplinlerden farklı özelliklere sahiptirler (Demircioğlu, 2013: 120)

Ders kitapları, geçmişten günümüze aktif bir biçimde kullanılan basılı eğitim kaynaklarıdır. Bireyin bir bilgiyi, istediği kadar tekrar ederek pekiştirmesine ve bireysel çalışmasına imkan tanınması basılı materyallerin avantajı olarak dikkat çekmektedir. (Ataman vd, 2001).

Ders kitaplarının geçmişten günümüze aktif olarak kullanılması eğitim kaynaklarından olması, öğretmen ve öğrenciye doğrudan hitap etmesi nedeniyle ders kitapları ile ilgili birçok çalışma ve tanımlama yapılmıştır. Bu tanımların bazıları şu şekildedir;

Ders kitapları; buldukları disiplinlerden alınarak müfredatlarda yer almış konulara dair bilgileri sistematik bir şekilde incelenerek hazırlanmış yazılı bir metindir. (Şahin,2004)

Karabağ'a göre (2012: 40) Ders kitapları, kullanım açısından oldukça kolay olan, öğrencilerin kolay ulaşabildiği, bilgilerin sistematik olarak yer aldığı ve sözlü öğretimin ortaya çıkardığı açıkları kapatabilen öğretim materyalleridir.

Çebi'ye göre ise (2006: 2) ders kitabı bir müfredatta yer alan amaç, muhteva ve ölçme değerlendirme gibi unsurlar dikkate alınarak hazırlanmış ve öğretme amacı güden basılı materyaldir.

Öğrenci ile eğitim programı arasında köprü vazifesi görmesinin yanı sıra eğitim ortamının verimli ve daha sistemli olmasına katkıda bulunur (Koçoğlu, 2014:5). Aynı zamanda ders kitabı, genelde bir ders konusunu yâda bir müfredatı desteklemek için okullarda kullanılmak üzere siyasal otorite, yayımcı, öğretmen ve öğrencinin doğrudan doğruya yer aldıkları yâda etkilendikleri, onlar tarafından ve onlar yazılmış metinlerdir (Özbaran, 2005: 134).

Ders kitabı belli bir dersin öğretimi için ve belli bir düzeydeki öğrencilere yönelik olarak yazılan, içeriği programlara uygun olan, incelemesi yapılmış ve tasdik edilmiş temel kaynaktır (Oğuzkan, 1974; akt. Ceyhan ve Yiğit, 2005: 16).

Ders kitapları hem sınıf içi etkinliklerde bir kılavuz hem de müfredatın önemli bir tamamlayıcısı konumundadır. Öğrenci ve öğretmenlerin doğrudan temas kurdukları temel materyallerdir (Esen, 2003: 5).

Bu tanımlamalar doğrultusunda ders kitapları; sistematik, kullanımı ve elde edilmesi kolay yazılı öğretim materyalleri olarak tanımlanabilir.

2.2.2. Ders Kitabının Amacı ve İşlevleri

Öğretim programlarının kazanım, muhteva, öğrenim süreci ve değerlendirme olmak üzere dört ana unsuru vardır. Ders kitaplarının da bu dört ana unsur barındırdığı düşünüldüğünde öğretim programlarının taşıyıcısı oldukları söylenebilir. Bu bağlamda ders kitabını, “bir eğitim programında yer alan kazanım, muhteva, öğrenim süreci ile değerlendirme unsurları dikkate alınarak hazırlanmış ve öğrenimi hedefleyen basılı bir öğretim materyali” olarak tanımlayabiliriz (Demirel ve Kıroğlu, 2005: 2).

Bu bağlamda ders kitaplarının amaç ve işlevleri; öğrenmeyi düzenleme ve daha iyi bir hale getirme, öğrenmeye kılavuzluk etme ile ölçme ve değerlendirmeye destek olarak ifade edilebilir. (Ceyhan ve Yiğit, 2004).

Nitekim ders kitapları, muhteva incelendiğinde büyük oranda amaç ve giriş bölümü altında konu ile ilgili detaya girmeden bilgi verirler. Akabinde konu ile ilgili ünite detaylandırılıp genişletilir ve öğrenmeyi düzenler, bilgiyi örgütler ve öğrenme sürecine kılavuzluk edip ölçme-değerlendirme çalışmalarına yer verirler (Ceyhan ve Yiğit, 2004).

Ders kitapları, nitelikli birey yetiştirilmesinde, maddi imkanlar ve müfredat programları kadar önemlidir (Ceyhan ve Yiğit, 2003). Duman ve Çakmak göre (2003: 28) ders kitabının öğretmene ve öğrenciye sağladığı faydalar şunlardır:

- Ders kitabının yardımıyla Öğretmen, ders saatinin fazla olduğu ve fiziksel olarak yıpranma durumunun ortaya çıktığı dönemlerde daha verimli çalışabilir.
- Ders kitabı muhtevası öğrenciye verilecek olan ödev hususunda öğretmenin iş yükünü azaltır.
- Öğretmenlerin ders ile ilgili planlamalarında ders kitabı işlevsel bir araçtır.
- Ders kitabının, öğretmenin öğrenciye anlattığı dersi tamamlayıcı özelliği mevcuttur.
- Ders kitabı, öğretmenin öğrenciye anlattığı dersteki konular ve bilgiler arasında ilişkilendirme imkanı sunar.
- Öğrenilen bilgileri tekrar etme ve pekiştirme imkanı sunar.
- Ders kitabından çalışırken öğrenci, sorumluluk duygusunu hisseder.
- Ders kitabı öğrenciye ders süreci dışında bir çok soru yapısını ve bu soruların

çözüm yollarındaki çeşitliliği görme imkanı verir.

- Ders kitabı öğrencinin ders ile ilgili hazır bulunurluğunu artırır.

Ders kitaplarının öğretmenler ve öğrenciler açısından sağladığı faydalar literatürde farklı açılardan değerlendirilmiştir (Demirel vd. 2005; Kılıç ve Seven 2004; Ceyhan ve Yiğit 2005; Küçükahmet vd. 2004; Uşun 2006):

- Ders kitapları birçok materyale göre hazırlanması daha ucuzdur. Bu nedenle maddi açıdan uygundur.
- Elde edilme ve taşınabilirlik açısından kolaylık sağlar.
- Oldukça fazla bilgi sistematik bir biçimde sunulabilir.
- Öğrencilerin derse olan ilgilerini artırmada önemli bir araçtır.
- Ders kitapları birçok materyaller ile uyumlu bir şekilde kullanılabilir.
- Öğrencinin bireysel olarak çalışmasına imkân tanır.
- Öğrencinin tekrar ve pekiştirme yapmasına olanak verir.
- Öğrencilerin öğrenme hızları değişkendir. Bu değişkenliğin ortaya çıkardığı farkı kapatmak için öğrenciler ders kitaplarından yararlanabilirler.
- Öğrencilere bireysel değerlendirebilme yapma imkânını sunar.
- Ders kitapları öğretmenlerin materyal geliştirmelerine kılavuzluk eder.
- Ders kitapları öğretmenlerin müfredat programlarını bütüncül bir şekilde uygulamalarını sağlar.
- Ders kitapları öğrencilerin dersi bütüncül bir şekilde öğrenmesini ve konular arasında anlamlı bağlantılar kurmasını sağlar.

Bu çerçevede ders kitaplarının işlevleri; bilgileri sistematik hale getirme, bireysel öğrenmeye yardımcı olma, koordine etme ile ölçme ve değerlendirme olarak ifade edilebilir.

2.2.3. Tarih Ders Kitapları ve İmaj

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren ders kitapları, eğitim ve öğretim sürecinin en önemli unsurlarından birisidir. Tarih ders kitapları ise okutuldukları toplumun sosyal ve siyasi hafızasını yansıtmaları açısından bir bellek görevi görür. Bu bağlamda tarih ders kitapları; iktidarların hazırladığı tarih öğretim programları doğrultusunda, öğrencilerin değer, inanç, şahsiyet ve hayata bakış açılarının şekillenmesinde kilit rol

oynayan materyallerdir (Demircioğlu, 2013).

2007 yılında ders kitapları ile eğitim araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yönergede; ders kitaplarının sahip olması gereken niteliklerden birisi olarak “Türk toplumunun sosyal, ahlaki, kültürel ve tarihi değerlerini geliştirerek yaşatır.” ifadesi yer almaktadır. Bu ifade ile ilgili makbul vatandaş yetiştirme aracı olarak tarih ders kitaplarının kullanıldığı söylenebilir. Bu sebep ile siyasi iktidarlar ders kitaplarına önemsemektedirler.

Ders kitapları üzerinde çalışmalar yapan araştırmacı bireylere aktarılan bilginin türü ve birey de nasıl imaj oluşturulduğunu konusunda bilgi sahibi olabilir. Nitekim ders kitapları yazıldığı dönem ile ilgili araştırmacılara bilgi verir. Tarih ders kitabı incelemelerinin ardından ortaya çıkan olguların nasıl yorumlandığı önemlidir. Olgular üzerinden yapılan yorumlar, yorum yapan araştırmacının kültür ve deneyim farklılıklarına göre değişebilmektedir (Özbaran,1997).

Ders kitapları yazıldığı dönemi yansıması, siyasi iktidarın kontrolünde bir araç olması ile dönemsel faktörlerin etkisine açıktır. Osmanlı tarih öğretiminin ana materyalinin tarih ders kitapları olduğu düşünülüğünde tarih ders kitaplarındaki Osmanlı’ya bakışın dönemsel faktörlere göre değiştii söylenebilir. Bu bağlamda imajın, sonsuza kadar değişmeyen bir kavram olmayıp, her bir bireyin zihninde biçimlenen imgeler bütünü olması hasebiyle tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imajının dönemsel faktörlerden etkilendiği söylenebilir.

Araştırmanın ana materyali olması açısından bakıldığında kitle iletişim araçlarından olan ders kitapları, sistematik yapısı ve zorunlu olması nedeniyle imaj oluşum sürecinde önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Nitekim ders kitapları ile kişi, kurum veya ülke hakkında sahip olunan düşünce bilgi düzeyinde aktarılabilir, aktarılan bu bilgiler kalıp yargıların oluşmasına neden olabilir. Bu sayede ders kitaplarının sistematik yapısı ile birlikte oluşturulmak istenen pozitif veya negatif imaj, zihinsel bir süreç sonucunda ortaya çıkabilir. Bu durum, Birinci Dünya Savaşı sonrası ders kitaplarında kalıp yargıların yer alması ile somutlaşmıştır. Ders kitapları, muhtevastaki bu kalıp yargılar nedeniyle eleştirilmiş ve ders kitabı araştırmalarının önü açılmıştır.

2.2.4. Ders Kitabı Araştırmalarının Tarihsel Gelişimi

Birinci Dünya Savaşı ders kitaplarının araştırmaları için mihenk taşı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrası ders kitaplarındaki kalıp yargılara karşı eleştiriler başlamıştır. Bir sivil toplum örgütü olan Birinci Dünya savaşı sonrası kurulan Föreeningen Norden örgütü 1920 yılında kurulmuş ve ders kitapları ile ilgilenmeye başlamıştır (Pingel, 2004).

Ders kitaplarında yer alan kalıp yargıların çıkarılması amacını benimseyen Föreeningen Norden örgütü Birinci Dünya savaşının ardından ders kitaplarındaki taraflı yargıların çıkarılması istemiştir. Föreeningen Norden örgütünün ardından ise Milletler Cemiyeti Uluslararası Düşünsel işbirliği Komitesi adı altında akademik eğitim projesi başlatmıştır (Zunic, 2008: 16). Proje kapsamında ders kitaplarındaki bilgi temelindeki yanlışlıklar düzeltilmek ve gelecek yıllardaki ülkeler hakkında yanlış anlamaların önüne geçilmek istenmiştir (Pingel, 2004: 5).

Ders kitaplarının araştırılması için 1937 yılının dönüm noktası olduğu söylenebilir. Bu tarihte ders kitaplarını düzeltmek için hazırlanan tarih öğretim bildirgesini 26 ülke imzalamıştır (Pingel, 2004: 7).

İkinci Dünya savaşının çıkması ile birlikte UNESCO'nun kurulmasıyla ders kitapları çalışmaları kalıcı bir hal almış, ders kitaplarının geliştirilmesi ve uluslararası anlayışı ilerletme programı başlatılmıştır. George Eckert, UNESCO işbirliği ile 1951 yılında Avrupa tarihindeki tartışmalı sorular hakkında Fransa-Almanya anlaşması projesini başlatmıştır. George Eckert'in ölümün ardından ise kurulan George Eckert Enstitü'sü çatısı altında ders kitapları üzerine yapılan çalışmalar halen devam etmektedir.

Tarih ders kitaplarının barışçıl bir muhtevaya sahip olması amacıyla II. Dünya Savaşı'nın akabinde UNESCO önderliğinde başlatılan çalışmalara Türkiye'de katılmıştır. (Safran ve Ata, 1996).

Türkiye bu tür çalışmalara temsilciler göndermiştir. Fakat Türkiye'de tarih ders kitaplarının muhteva açısından değerlendirildiği çalışmaların başlaması 1980'li yılların ortalarını bulmuştur. Bu dönemde Salih Özbaran tarafından başlatılan çalışmalarla tarih ders kitaplarının problemleri, muhteva açısından gündeme taşınmıştır (Demircioğlu, 2013: 121). Salih Özbaran'ın çabası ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın öncülüğü ile tarih eğitimi ve tarih ders kitapları konusu gündemde tutulmaya çalışılmıştır (Aslan, 2005).

2.3. Tarih Ders Kitaplarına Etki Eden Dönemler ve Anlayışlar

Osmanlı imajına etki eden dönemler ve anlayışları dört başlık altında incelemek mümkündür. “Türk Tarih Tezi” etkisindeki tarih ders kitapları, 1940’lı yıllarda Hümanistik bir yaklaşıma evrilmiştir. 1960 darbesinin ardından ülkede değişen siyasi yapının ardından Türk-İslam Sentezi çerçevesinde tarih ders kitapları yazılmıştır. 1980 darbesi ile Atatürkçülük merkezli bir anlayış hâkim olmuş ama bu husus tarih ders kitaplarına tamamen yansımamış, Türk-İslam Sentezinin etkisi görülmeye devam etmiştir. 2007 sonrası ise pedagojik ilkelerin öncelmesi doğrultusunda bir düzenlemeye gidilmiş ve yapılandırmacı bir yaklaşım ders kitaplarına hâkim olmuştur. (Yılmaz, 2011; Şimşek ve Alaslan, 2012).

2.3.1. Türk Tarih Tezi Dönemi

Cumhuriyetle ilk yıllarından 1940’lı yıllara kadar olan dönem Türk Tarih Tezi Dönemi olarak isimlendirilmektedir. Türk Tarih Tezi’nin oluşturulmasında katkısı olan Afet İnan 1928 yılında Fransızca coğrafya kitaplarının birinde Türk milletinin sarı ırktan olduğu ve Avrupalılara göre ikinci sınıf insan tipi olduğunu okumuş ve bu durumu Mustafa Kemal Atatürk’e arz etmiştir (İnan, 1939: 243-244).

Afet İnan’ın bu durumu Mustafa Kemal’e arz etmesi ile birlikte Avrupalıların Türkleri barbar, göçebe ve sarı ırktan tanımlamalarına karşı Mustafa Kemal harekete geçmiştir.

1928 yılından itibaren yürütülen çalışmalar sonucunda Türk Tarihini Tetkik Heyeti kurulmuştur. Heyet, Avrupalıların Anadolu topraklarında iddialarına tarih ile karşılık vermek ve Türk milletinin benliğini keşfetmesini sağlamak amacıyla Türk Tarih Tezi’ni ortaya koymuşlardır.

Türk Tarih Tezi’nin genel amaçları aşağıdaki beş maddede ifade edilmiştir (Kabapınar, 2002) :

- Osmanlı İmparatorluğu sonrası Türk toplumundaki hayal kırıklığı ve küçük düşmüşlük halinden kurtulmak,
- Yeni nesiller özgüven aşılacak,
- Osmanlı-İslam geçmişinden bir kopuş sağlamak,

- Yunan ve Ermeni milliyetçiliğın Anadolu topraklarındaki hak iddiasına cevap vermek,
- Avrupalıların Türklere karşı olumsuz bakışını değiştirmek.

Türk tarih tezinde özetle; Türklerin Orta Asya’da yüksek bir medeniyet oluşturduğu fakat bazı tabiat hadiseleri nedeniyle dünyanın dört bir yanına göç ettikleri ve dünyaya bir uygarlık yayan millet oldukları anlatılıyordu.

Türk Tarih Tezi, 1930 yılının sonlarında 606 sayfa olan Türk Tarihinin Ana Hatları ismi ile 100 adet basılarak ilgili kişilerin eleştirisine sunulmuştur. Bu kitabın özeti olan 74 sayfalık Türk Tarihinin Ana Hatları-Methal Kısmı isimli eser ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1931 yılında basılarak okullara dağıtılmıştır. Türk tarih tezini ortaya çıkaran heyet 15 Nisan 1931 yılında Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti adı altında kurumsal bir kimliğe kavuşmuş, tezin yürütücülük görevini üstlenmiştir (Kabapınar, 2002).

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti şimdiki adı ile Türk Tarih Kurumu, Türk Tarih Tezi doğrultusunda lise tarih kitaplarının yazım işlemine başlaması ile birlikte kurulmuştur.

2.3.1.1.Türk Tarih Tezi ve Osmanlı (1931-1942)

Türk Tarih Tezi’nde Osmanlı ya da Selçuklu tarihinin başlangıç noktası seçilmediği görülür. Bu devletlerin yerine Sümer, İskit ve Hitit gibi devletler referans alınmıştır.

Türk Tarih Tezi’nde niçin Osmanlı ya da Selçuklu tarihi referans alınmadı da, İskitlere, Sümerlere ve Hititlere kadar inme gereği duyuldu?

“Çünkü Atatürk’ü Selçuklu ve Osmanlı’yı kenara bırakıp, Orta Asya’ya ve daha çok İskitlere, Sümerlere ve Hititlere yönelten en önemli etkenn Osmanlı ideolojisine duyduğu tepki olmalıdır. Türk devletlerinin, her şeyden önce Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyıllardaki dünya görüşüne bir tepkinin ifadesidir. Bu nedenle yeni bir dünya görüşüyle donatılacak bir toplum için Osmanlı tarihi baz alınamazdı...” (Demir, 1985; Akt. Kabapınar, 1992).

Bu noktada Atatürk, Türk ulusuna benliğini kazandırmak ve şerefli bir tarihe sahip olduğunu anlatabilmek için tenkitten uzak kalmış, destansı ve mitolojik bir tarihe

İskitlere, Sümerlilere, Hititlere vs. sahip çıkmıştır (Demir, 1985; Akt. Kabapınar, 1992) .

Türk Tarih Tezi doğrultusunda yazılan eserlerde Osmanlı ve Selçuklu görmezden gelinmemiş ama Selçuklu ve Osmanlı bahsinde yoğun bir Türk kimliği vurgusu yapılmıştır.

2.3.2. Hümanist Tarih Anlayışı Dönemi (1942-1961)

Hümanist Tarih Anlayışının etkisi 1938 yılından başlayarak 1980'li yılların başına kadar sürmüştür. Dönemin hümanist tarih anlayışı olarak tanımlanmasında ilk çağ tarih konularına verilen ehemmiyet rol oynamıştır.

İsmet İnönü döneminde, (1938-1950) özellikle Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in önderliğinde millî tarih anlayışından kısmen uzaklaşarak batı odaklı hümanist bir tarih anlayışı benimsenmiştir (Köremez, 2005). Bu anlayışın temelinde Türkiye'nin ilerlemesi ve aydınlanması için Batı modernliğinin kültürel boyutuyla da model alınması gerekliliği düşüncesi yer almıştır. 1950 yılında iktidar olan Demokrat Parti, eğitimi millileştirmek için tarih ders programlarında bazı değişiklikler yapmış olsa da hümanist tarih anlayışının ağırlığı devam etmiştir (Şimşek ve Yazıcı, 2013) .

2.3.2.1. İnönü Dönemi (1938-1950)

Atatürk'ün vefatı sonrası; İsmet İnönü Cumhurbaşkanı, Celal Bayar Başbakan, Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanı olmuştur. Bu dönem itibariyle milli kültür ve milli kültür içinde hümanizma ruhunun öne plana çıktığı batılılaşma anlayışına yoğunlaşmıştır. Bu dönemde batı ve doğu kültürünün evrensel kültür anlayışı çerçevesinde kaynaşmış olduğu varsayımı ortaya atılmıştır. Nitekim bu durum Hasan Ali Yücel tarafından “Ben Doğu ile Batı diye bir ayrılık görmüyorum. İnsan eseri, insan ruhunun iştihakları, kaygıları, korkuları zamana ve zemine göre değişse de, özünde bir ayrılık varsa, o tutulan yol usuldendir. Garplı kafasının metoduyla duymasak şarklıda bu özü bulmamız zor oldu.” (Gül, 2011: 311-313).

1939 yılındaki I. Maarif Şura'sı ile birlikte Hümanist anlayışın eğitime etkisi başlamıştır. Bu şurada Hasan Ali Yücel Batı hümanizmasının kaynağı olarak kabul edilen antik Yunan-Latin dillerinin liselerde okutulmasını teklif etmiştir. Fakat teklif

kabul görmemiştir. Bu teklifin arka planında yatan düşünce ise Rönesans gibi yeniden canlanmanın gerçekleşmesi için klasik eserlere ihtiyaç duyulmasıdır. Bu dönemde klasik eserlerin tercüme faaliyetlerine önem verilmiştir.

Hasan Ali Yücel bu konu ile ilgili düşüncesini “Garplılarınkinden daha geniş olarak, nerede insan zekâsının bir eseri varsa onu içine alan bir hümanizma kurma yolundayız. Türk hümanizması, beşer eserine istinasız kıymet veren, ona zaman ve mekânda hudut tanımayan hür bir anlayış durumudur.” (Gül, 2011: 311-313) şeklinde ifade etmektedir.

Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel’in merkezinde yer aldığı batı modernliğinin kültürel düzeyde model alınması düşüncesi lise tarih ders kitaplarını da etkilemiştir. Lise tarih müfredatlarında değişime gidilmiştir. Özellikle 1942 tarihli ilk çağ tarihi ders kitabındaki hümanist kültür konuları ağırlığı yüzde 92 gibi bir orana ulaşmıştır. Türk tarihi ise yüzde 5 gibi orana sahiptir. Osmanlı tarihinin ağırlığı ise bir nebze artmıştır. Bu örnekten yola çıkarak, Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel merkezinde bulunduğu Türkiye’nin aydınlanması için Batı modernliğinin kültürel boyutta örnek alınması düşüncesi millî tarih anlayışından uzaklaşarak batı merkezli hümanist bir tarih anlayışı benimsenmesine yol açmıştır (Köremez, 2005) .

2.3.2.2.Menderes Dönemi (1950-1960)

1950 tarihinde yapılan çok partili genel seçimle Demokrat Parti iktidara gelmiş ve 27 Mayıs 1960 tarihindeki darbeye kadar da iktidarda kalmıştır. Demokrat Parti’nin on yıllık iktidarında beş hükümet kurulmuş, bu hükümetlerin tamamında Adnan Menderes başbakanlık görevini üstlenmiştir. 1950’de iktidara gelen Demokrat Parti tarih eğitimini hâkim olan hümanist tarih anlayışını değiştirerek millileştirmeyi amaçlamıştır. Demokrat Parti amaçladığı milliyetçilik anlayışına parti programının 13. maddesinde “*Yurttaşlar arasında müşterek bir tarihin kültür ve ülkü birliğine dayanan ve her türlü ayırıcı temayülleri reddeden bir milliyetçilik anlayışına bağlıyız.*”(Tunaya, 1995) yer vermiştir.

Parti programındaki bu madde doğrultusunda eğitimi millileştirmek için bazı girişimlerde bulunulmuştur. Tarih ders programlarında milliyetçilik odaklı değişimler tarih eğitimini millileştirmeye yetmemiştir. Ders programlarında, hümanist tarih anlayışının ağırlığı yerini muhafaza etmiştir (Akça, 2007).

Adnan Menderes döneminin Milli Eğitim Bakanlarından Tevfik İleri'nin beyanatları, dönemin iktidarının okullarda çocuğa verilecek terbiyenin millî olması kararlığını göstermektedir. Nitekim Tevfik İleri bir beyanatında; Türk çocuklarının vatan ve millet ideali ile ve buna layık olmak için her çeşit kıymetlerle yetişmesi gerektiğini, başka bir beyanatında ise “Çocuklarımıza vereceğimiz terbiyenin millî bir terbiye olmasında hiçbir pazarlığa niyetimiz yoktur. Bunlara Türk terbiyesini millet terbiyesini vermeye mecburuz” (Akdağ, 2005) der. Demokrat Parti döneminde, Osmanlı Tarihi daha yapıcı bir söylemle ele alınmıştır (Akça, 2007).

2.3.3. Türk-İslam Sentezi Dönemi (1961-2001)

27 Mayıs 1960 darbesiyle Demokrat Parti'nin devrilmesinin ardından yeni anayasa çalışmaları yapılmış, 1961 Anayasası yürürlüğe girmiştir. 1961 Anayasasının özgürlük alanını nispeten genişleten bir niteliği olması (Kocabaş, 1996), Marksist felsefeyi temel alan yeni bir tarihyazımının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu Marksist felsefeye bir nevi yanıt olarak 20 Ekim 1961'de kurulan Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün (TKAE) ve İbrahim Kafesoğlu'nun önderliğinde 1970'te kurulan Aydınlar Ocağı'nın çıkardığı yayınlar ile Türk-İslam Sentezi anlayışı yayılmaya başlamıştır (Yıldırım, 2016).

14-17 Mayıs 1980 tarihinde Aydınlar Ocağı tarafından “Milli Kültürümüzde Yozlaşma ve Yabancılaşma” semineri düzenlenmiş ve sonuç bildirisi yayınlanmıştır. Sonuç bildirisinde; Türkiye'nin şimdiye kadar ki tarihi içinde yaşadığı en büyük buhranla karşı karşıya olduğu, kültürel değişim ve yozlaşmaya maruz kaldığı ve bu durumdan kurtuluşun ancak Türk kültürünün esası ve değişmez özü olan Türk-İslam Sentezi ile olacağı vurgulanmıştır (Yıldırım, 2014).

Bu bildirinin önemi 3 yıl sonra 1983 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmış olan Milli Kültür Raporu'nun temelini oluşturmasıydı. Bu rapor doğrultusunda oluşturulacak yeni kültür politikasında, Cumhuriyet döneminin hümanist anlayışlı kültür politikası değiştirildikten sonra maneviyat eğitimi, dini ve ahlaki terbiyeyi, milli tarih ve şuuru ön plana çıkaracak yeni bir programı uygulanmalıdır. Bundan dolayı geçmiş dönemlerde müfredat programında yer alan pozitivizm gibi maddeci görüşler programlardan çıkarılmalıdır (Timuroğlu,1991: 89).

Türk-İslam sentezinin şekillendirdiği bu rapor devlet politikası haline gelmiştir. Bu politika doğrultusunda tarih ders kitapları yazdırılmıştır. Bu ders kitapları temelini ise 1970’li yıllarda İbrahim Kafesoğlu, Altan Deliorman ve Yılmaz Öztuna’nın yazdığı tarih ders kitapları oluşturmuştur.

1982 Askeri darbesi ile birlikte ise Türk-İslam Sentezi anlayışının tarih ders kitaplarındaki etkisi azalmamış olsa da kısmi olarak Atatürk milliyetçiliği ağırlıklı Türk Tarih Tezi anlayışı da görülür. 1982 Darbesini gerçekleştiren kadronun başındaki isim olan Kenan Evren yaptığı bir konuşmada amaçlarının “eğitim ve öğretimde Atatürk milliyetçiliğini yeniden, yurdun en ücra köşelerine kadar yoğunlaştırmak” olduğunu belirtmiştir (Akyüz, 1994: 359-360).

Nitekim bu amaçlar doğrultusunda 1982 Anayasasının 58.maddesi; “*Gençlerin müspet bilim ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda, ülkenin ve milletin bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişmesini sağlar.*” yazılmıştır.

2.3.4. 2007 Sonrası Dönem (2007-2018)

2002 yılında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi, 2004 yılında eğitim sisteminde köklü bir değişiklik planlamıştır. Bu dönemde dünyadaki gelişmeleri yakalayabilmek adına orta öğretim programlarının değiştirilmesi fikri bir yenileşme hareketini gündeme getirmiştir (Akbaba, 2014).

Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından yapılandırmacı anlayış temelinde 2004 yılında ilk adımları atılan ve geliştirilmeye çalışılan eğitim programları 2007’de uygulamaya konulmuştur. Bu değişiklik kapsamında lise tarih ders kitapları da yeniden yazılmıştır.

Yapılandırmacı anlayış; öğrencinin bilgiyi özümsemesi, farklı bakış açılarını keşfederek bireysel anlayışını inşa etmesini öngördüğünden öğrencinin pasif durumdan daha aktif duruma getirir. Yapılandırmacı anlayışta öğrencilerin aktif bir pozisyonda olması beklenmektedir. Nitekim bu anlayışta öğrenciler bilgiye; kanıtları kullanmak suretiyle, fikirlerini tartışıp ve savunarak, varsayımlar oluşturup bu varsayımlarını paylaşarak ve bilgiye bireysel çalışmaları ile ulaşmaları gerekmektedir. (Kabapınar, 2015; Nalcı, 2016).

Yapılandırmacı yaklaşımda; öğrencilerin, tarih derslerinde bilgiyi doğrudan kabul etmeyen bir yapıda olmaları, araştırmacı ve sorgulayıcı bir yaklaşıma sahip olmaları, yüksek oranda etkileşim içinde olmaları, belli başlı kavramları, becerileri ve değerleri öğrenmeleri beklenmektedir. Bu beklenti doğrultusunda tarih ders kitaplarına çeşitli türlerden görseller eklenerek ders kitaplarının soyut yapısının daha somut bir yapıya dönüşmesi hedeflenmiştir (Şimşek ve Taşkın, 2016).

2.4. İlgili Araştırmalar

Ülkemizde ders kitaplarındaki Osmanlı imajı üzerine çalışmalar son dönemde artış göstermektedir. Osmanlı/Türk imajı üzerine 2007-2019 tarihleri arasında 13 çalışmaya erişilmiştir.

Şimşek ve Ee Young Chu (2019), “Güney Kore Tarih Ders Kitaplarında Türk ve Osmanlı Algıları” adlı çalışmalarında; Güney Kore tarih ders kitaplarında Türk ve Osmanlı algısını incelemişlerdir. Çalışmada; Güney Kore tarih ders kitaplarında gerek metin gerekse görsel unsurlarda Türklere ve Osmanlıya ilişkin birkaç bilgi hatası dışında, olumsuz bir bulguya rastlanmamıştır.

Şimşek (2018) editörlüğünde yayınlanan ”Dünyada Türk İmajı Tarih Ders Kitaplarında Durum” adlı çalışmada; Almanya, Amerika, Arjantin, Avustralya, Azerbaycan, Bosna Hersek, Bulgaristan, Çin, Danimarka, Endonezya, Ermenistan, Fransa, Güney Kore, Hindistan, Hırvatistan, İngiltere, İran, İspanya, İsrail, Japonya, Kazakistan, Kırgızistan, Kolombiya, Kosova, Macaristan, Makedonya, Malezya, Mısır, Özbekistan, Polonya, Romanya, Rusya, Sırbistan, Suriye, Suudi Arabistan, Ürdün, Yunanistan olmak üzere toplam 38 ülkenin ders kitaplarında Türk imajı incelenmiştir (Şimşek, 2018).

Şimşek(2016), “Başka Ülkelerin Tarih Ders Kitaplarında Türk/Osmanlı İmajını Konu Eden Tez Araştırmaları Hakkında Bir İnceleme” adlı çalışmasında, on iki yüksek lisans tezini incelemiştir. Bu tezlerde büyük oranda Balkan ve Ortadoğu ülkelerinin ders kitaplarındaki Türk/Osmanlı imajı üzerine yoğunlaştığını tespit etmiştir.

Şimşek ve Cengiz (2015), “Rusya Tarih Ders Kitaplarında Türk-Osmanlı İmgesi” adlı çalışmasında, Rusya tarih ders kitaplarında Türk-Osmanlı imajını incelemiştir. Türkler ve Osmanlılarla ilgili ötekileştirmeye yönelik bulgular elde etmişlerdir.

Muhasilovic (2015), “Bosna Hersek güncel tarih ders kitaplarında Osmanlı/Türk imajı” başlıklı çalışmasında Sırp ve Hırvat ders kitaplarında düşmanlık oluşturabilecek söylemlerin olduğu tespit etmiştir.

Alaca (2015), “Türkiye’de siyasi iktidar değişiklikleri ve ortaöğretim tarih ders kitaplarında Osmanlı algısı (1970-1980)” adlı çalışmasında, 1970-1980 yılları arasında iktidar değişimlerinin tarih ders kitaplarına nasıl yansıdığını ve bu değişimlerin Osmanlı tarihini nasıl etkilediğini incelemiştir.

Deveci Bozkuş’un (2014) “Ermeni Tarih Ders Kitaplarında Türk İmgesi” çalışmasında Ermeni ders kitaplarında Osmanlı devletinin barbar ve işgalci olarak tanımlanmasından bahsedilmiştir.

Hacısalihoglu’nun yönetimindeki (2014) Balkan ve Karadeniz ülkelerinde tarih ders kitaplarında Osmanlı/Türk imajı adlı projede 13 ülkenin tarih ders kitapları incelenmiştir. Türkiye ve Osmanlı imajın güncel siyasi gelişmelere göre değiştiği ve genel olarak olumsuz bir imaja yönelik sonuçlar elde edildiği görülmüştür.

Tuncer (2012), “Kosova tarih ders kitaplarında Osmanlı/Türk imajı” adlı çalışmasında, Kosova’da 2010-2011 döneminde zorunlu olarak öğrencilere okutulan tarih ders kitaplarında Osmanlı-Türk imajını incelemiştir.

Yiğit (2009), “Arap Ülkelerinde Okutulan Lise Tarih Ders Kitaplarında Türkler (Ürdün ve Suriye Örneği)” adlı çalışmasında; Ürdün ders kitaplarında Osmanlı kültürüne sahip çıktığı, Suriye tarih ders kitaplarında ise Osmanlı ile ilgili olumsuz kavramlarının kullanıldığını tespit etmiştir.

Gatina (2009), “Rus tarih ders kitaplarında Osmanlı / Türk imgesi” adlı çalışmasında, Rusya’nın siyasi yapısıyla Osmanlı ve Türk imgelerinin ilişkili olduğu sonucuna varmıştır.

Zunic (2008), “Hırvatistan’da tarih ders kitaplarında Osmanlı imajı” adlı çalışmasında, Hırvatistan ders kitaplarında Osmanlı imajının zaman içinde nasıl değişikliğe uğradığını tespit etmeye çalışmıştır.

Osmanlı imajı ile ilgili Alibasic (2007), Bosna Hersek Tarih Kitaplarında Osmanlı İmajı” isimli çalışmasında, Türk ve Osmanlı imajını incelemiştir. Alibasic, Türklere yönelik yer yer düşmanlık içeren ifadelere rastlandığını, Bosna-Hersek tarih ders kitaplarının yeniden yazılması gerektiğini belirtmiştir.

Görüldüğü üzere literatürde Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü coğrafyalardaki ülkelerin tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imajı üzerine birçok çalışma yapılmıştır ama Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı olan Türkiye Cumhuriyeti'nde okutulan tarih ders kitaplarında Osmanlı imajı üzerine detaylı bir çalışmanın mevcut olmadığı görülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama süreci ve verilerin analizi ile ilgili süreçler yer almaktadır.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada lise tarih ders kitaplarında Osmanlı imajı incelenmiştir. Araştırma nitel olarak tasarlanmış ve betimsel tarama modelinden faydalanılmıştır. Betimsel tarama modelinde araştırmaya konu olan durum mevcut haliyle betimlenir ve tanımlanır (Karasar, 2008: 77). Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama metotlarından Nitel çalışmalarda yararlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2011:39). Araştırmada cumhuriyetten günümüze Osmanlı imajı ile ilgili verilere erişebilmek için lise tarih ders kitapları birer doküman olarak kullanılmıştır.

Ayrıca nitel araştırmalarda güvenilirlik ve geçerlik gibi bir çok unsur, nicel araştırmalar ile kıyaslandığında farklılık göstermektedir. Nitel çalışmalar, olgu ve olayları anlamlandırma suretiyle nitelik odaklı çalışmalarken; nicel çalışmalar, maddi ve sayısal tarafları odağına alan çalışmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 255).

3.2. ÖRNEKLEM

Araştırmanın örneklemi; 1931-2018 yılları arasında Türkiye Cumhuriyet'inde liselerde okutulan tarih ders kitaplarıdır. 1931-2018 yılları arasında okutulan tarih ders kitapları veri kaynağı olarak kullanılmış ve araştırmanın amacı bağlamında incelenmiştir.

Tablo 1. İncelenen Tarih Ders Kitapları

Kitap Adı	Yazar Adı	Yılı	Yayın Evi	Yayın Yeri
Tarih III-IV	Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti	1931	Devlet Matbaası	İstanbul
Ortaçağ Tarihi	A.M.Cansel-C.Baysun-E.Z. Karal	1942	Maârif Vekâleti	Ankara
Yeni ve Yakın Çağlar	A.M.Cansel-C.Baysun-E.Z. Karal	1942	Maârif Vekâleti	Ankara
Tarih Lise II	Niyazi Akşit- Emin Oktay	1952	Remzi Kitabevi	İstanbul
Tarih Lise III	Emin Oktay	1952	Remzi Kitabevi	İstanbul
Lise III	Niyazi Akşit	1973	Remzi Kitabevi	İstanbul
Tarih Lise II	İ. Kafesoğlu- A. Deliorman	1976	MEB Devlet Kitapları	Ankara
Tarih Lise III	Yılmaz Öztuna	1976	Devlet Kitapları	İstanbul
Tarih Lise III	Emin Oktay	1982	Atlas Yayınevi	İstanbul
Tarih Lise III	Veli Şirin	1987	Gendaş Yayınları	İstanbul
Tarih Lise III	G. Tekin-Y. Turhal	1990	Ders Kitapları A.Ş.	İstanbul
Tarih 2	MEB Komisyon	1993	TTK Basımevi	Ankara
Lise Tarih 2-3	Erdoğan Merçil ve diğerleri	1997	Altın Kitaplar	İstanbul
Lise Tarih 2	A.Güneş-S.Özbek	2003	Tübitay Yayınları	İstanbul
Ortaöğretim Tarih 10.Sınıf	MEB Komisyon	2010	MEB	İstanbul
Ortaöğretim Tarih 10.Sınıf	MEB Komisyon	2014	MEB	İstanbul
Ortaöğretim Tarih 10.Sınıf	MEB Komisyon	2018	MEB	İstanbul

Tablo 1’ de görüldüğü üzere toplam 19 ders kitabı çalışma kapsamında incelenmiştir. 1931-1942 yılları arasında basılan kitaplar Türk Tarih Tezi dönemi,1942-1961 yılları arasında basılan kitaplar Hümanist Tarih Anlayışı dönemi,1961-2007 yılları arasında

basılan kitaplar Türk-İslam Sentezi Anlayışı dönemi, 2007 sonrası basılan kitaplar ise 2007 sonrası dönem kapsamında incelenmiştir.

3.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada veri toplama metodu olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi metodu, araştırılması planlanan konuyla ilgili dokümanların incelenmesi gayesiyle gerçekleştirilen bir işlemdir. Araştırılması gayelenecek olgu ya da olaylar ile ilgili, yazılı bilgilerin bulunduğu materyallerin analizidir. Yazılı materyaller yani dokümanlar nitel araştırmalarda kullanılacak önemli bilgi kaynaklarıdır. Tek başına veya farklı veri toplama metodları ile beraber kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187). Bu bağlamda araştırılması amaçlanan konu ile ilgili olarak yazılı materyaller olan lise tarih ders kitapları doküman analizi kapsamında incelenmiştir.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Nitel verilerin incelenmesi konusunda farklı bir çok fikir bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 223). Miles ve Huberman (1984) nitel verilerin analizi sürecini, üç adım ile açıklar. Birinci adım, doküman incelemesi gibi bir metod vasıtasıyla elde edilen verilerin konfigüre edilmesidir. Bu adımda araştırmacının amaçlarına göre hangi verilerin araştırma dışı tutulacağı, hangi verilerin araştırmada kullanılacağı ve bunların nasıl kategorilendirileceğine karar verilir. İkinci adımda elde edilen verilerden bir sonuç ulaşılabilmek için veriler görsel hale getirilir. Üçüncü adımda ise elde edilen verilerden bir sonuç elde etme ve bu sonucun doğruluğu konusunda tespit çalışması yapılır. Bu adımda tüm süreç boyunca elde edilen verilerden anlamlı bir sonuç çıkarmaya çalışılır (Özdemir, 2010: 328-329).

Araştırmada elde edilen verilerin analizi hususunda betimsel analizden faydalanılmıştır. Betimsel analizde ana amaç, elde edilen verileri salt bir biçimde sunmak yerine kategorilendirerek ve anlamlandırılmış bir şekilde sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011 :224). Bu bağlamda araştırma uzun bir süreci kapsamı hasebiyle aşağıdaki dört döneme ayrılmıştır.

- Türk Tarih Tezi Dönemi
- Hümanist Tarih Anlayışı Dönemi
- Türk İslam Sentezi Dönemi
- 2007 Sonrası Dönem

Bu dönemlerde okutulan lise tarih ders kitapları, dönemlerin tarih anlayışına göre seçilmiştir. Lise tarih ders kitaplarında Osmanlı imajı yukarıda belirtilen dört dönem üzerinden incelenmiş ve ulaşılan veriler üzerinden analize tabi tutulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde; araştırmanın amacı bağlamında Türk tarih tezi, hümanist tarih anlayışı, Türk-İslam sentezi ve 2007 sonrası lise tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imajına ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. TÜRK TARİH TEZİ DÖNEMİ OSMANLI İMAJINA İLİŞKİN BULGULAR

Türkiye’de 1930’lu yıllarda başlayan ulus inşası sürecinde, tarih önemli bir işleve sahip olmuştur. Bu dönemde oluşturulan yeni tarihyazımı; medeniyet kuruculuk, milli seciye, asker millet gibi söylemlerle köklerini geçmişte aramış, öte yandan yeni rejimin meşruiyetini sağlamak için de ötekileştirmeler üzerine inşa edilmiştir (Yıldırım, 2016). Cumhuriyet rejiminin Osmanlı saltanatına son verilerek kurulması üzerine ötekileştirmeler özellikle Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemi üzerinden yapılmıştır.

Genel olarak Türk tarihinin, özelde ise Osmanlı tarihinin uzak geçmişindeki övünç kaynağı olabilecek olaylar sahiplenilip tekrar işlenilmiştir. Yakın geçmişte ise Osmanlı’nın son dönemi olumsuz bir imajla verilmiştir. Özellikle padişahlar, saray hayatı, yönetimdeki bozulmalar ve bunların etkilediği toplum üzerinden bir tarihyazımı süreci geliştirilmiştir (Alaca, 2015).

Osmanlıcılık ve ümmetçilik karşıtlığı üzerine inşa edilen bu ders kitaplarının (1931) 3. ve 4. ciltlerinde Osmanlı tarihi konularına yer verilmiştir. Cumhuriyet rejiminin ötekisi, saltanat ve hilafetin temsil ettiği Osmanlı yönetimi olmuştur. Bu çerçevede imparatorluğun gerilemesini göstermek için Osmanlı toplumsal düzeninin ve

kurumlarındaki bozulma üzerinde durulmuştur. Bu durumun ortaya çıkması ise hanedan anlayışının bir sonucu olarak imparatorluğun sahibi olan ve dolayısı ile de mutlak gücü elinde bulunduran padişahların şahsi tutumlarına, yetersizliklerine ve hatta ruhsal sorunlarına bağlanmıştır. Başta padişahların yetersizliği ve devlet yönetimindeki kadınların etkisi, son dönemde göreve gelmede rüşvet ve iltimasın artması, vergi sisteminin bozulması, adaletsizliğin artması, yeniçeri ve ulema sınıfının yozlaşması imparatorluğun yıkılmasının ana sebepleri olarak gösterilmiştir (Alaca, 2015).

Osmanlı'nın son dönemlerine kadar başarılı sultanların öncülüğünde fetihçi bir Osmanlı imajı ön plana çıkarılmıştır. Ders kitaplarında bunun pek çok örneği mevcuttur. Örneğin, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi kitabında (1931: 3), Ertuğrul Bey'in ölümü ile birlikte aşiretinin başına geçen Osman Bey'in, bu küçük aşireti devlet mertebesine yükselttiği vurgusu yapılmaktadır. Aynı kitapta Osman Bey'in tekfurular ile *bazen cenkleşerek, bazen onları birbirine düşürerek* topraklarını genişletmesinden bahsedilerek Bizans tekfurularına karşı gerçekleştirdiği başarılı mücadelesine değinilmiştir. Osman Bey'in Bizans tekfurularına karşı başarılı olmasının nedeni (1931: 3) "Türlere *has cengâverlik, kahramanlık* ve Osman Bey'in tekfurlukların yaşadığı sorunlardan faydalanması" olarak belirtilmiştir. Osman Bey'in ele geçirdiği yerlerde halkı sıkıntıya sokan *keyfi vergileri* kaldırdığı ve kanun çerçevesinde *can, ırz ve mal* güvenliğini sağladığı ifade edilmiştir (1931: 3-4).

Kitabın devamında; Osman Bey'in vefatından sonra yerine geçen oğlu Orhan Bey hakkında, devleti tanzim görevini Alaeddin Paşa'ya vermesinden ve kendisinin *savaş ve orduyu kumanda etmekle* meşgul olmasından bahsedilmektedir (1931: 4). Orhan Bey'in Türklerden oluşan bir piyade kuvveti oluşturmasıyla askeri teşkilat yapılanmasına gidildiği ifade edilmiş ve Bizans'ın *en mühim şehirlerinden* olan Bursa'nın ele geçirildiği belirtilmiştir. Orhan Bey'in ardından başa geçen I.Murad'a Balkan fütuhatının kaldığının vurgulandığı Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi kitabında (1931: 11), Bizans'ın Avrupa'daki en önemli ikinci şehri sayılan Edirne'nin fethedildiği, *Balkan Yarımadasının şarkında Osmanlı hududu bir taraftan İstanbul'a doğru ilerlediği gibi şimalden de Balkan silsilesine dayandığı* ifade edilmiştir. Aynı kitabın devamında Balkan Yarımadasının doğusunda Bulgar kralı Şişman önderliğinde toplanan

müttefik ordusu ile Osmanlı ordusunun mücadelesinin sonucunda Bulgar kralının esir alındığı, *Türk Hükümdarının* esir edilen krala *hüsn-ü muamele* ettiği ve *şerefi ile mütenasip* bir maaş tahsis ettiği belirtilmiştir (1931: 13). I. Murad'ın askeri başarısının ardından Bizans İmparatorluğu'nun köşeye sıkıştığı ve Bizans İmparatorlarının Osmanlı Türk Beylerinin elinde adeta bir oyuncak olduğu vurgulanmıştır (1931: 17). I. Murad'ın, Bizans İmparatoru Yuvanis Paleologos'u istediği gibi kullandığı ifade edilmiştir. Bu durum I. Murad'ın ölümünden sonra başa gelen Yıldırım Beyazıt döneminde de devam etmiştir. Bizans İmparatoru Yuvanis Paleologos'un oğlu olan Andronikos Yıldırım Beyazıt'a *babasının tahtına kendisi oturursa otuz bin altın vergi vereceğini* vaat ettiği ve bu vaad üzerine Yıldırım Beyazıt'ın Yuvanis'i tahtan indirip Andronikos'u imparator ilan ettirdiği fakat bir süre sonra Yuvanis'in *otuz bin altın verginin yanı sıra on bin asker göndereceğini* arz etmesiyle tekrar tahta çıktığı belirtilmiştir (1931: 18). Beyazıt döneminin iki önemli hadisesinden biri Haçlı Ordusu ile yapılan Niğbolu Meydan Muharebesi bir diğeri ise Timur ile yapılan Ankara Savaşıdır. Niğbolu Meydan Muharebesinde Haçlıları hezimete uğratıp, esir ettiği birçok dük ve konta *alaylı nasihatler* vermiştir. Fakat bir süre sonra yapılan Ankara Savaşında Timur'a yenilip esir düşmüştür (1931: 18).

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi kitabında (1931: 18) yer alan bu ifadeler doğrultusunda Yıldırım Beyazıt'ın Bizans imparatorlara karşısındaki durumu ve Haçlı ordusunu bozguna uğratması nedeniyle iyi bir kumandan, güçlü ve ihtişamlı bir hükümdar imajına sahip olduğu intibası oluştururken, Timur'a esir düşmesi ise mağdur bir hükümdar imajının oluşmasına neden olmuştur.

Kitaba göre Ankara mağlubiyetinden sonra Osmanlı Devleti parçalanmış ve dağılmıştı. Osmanlı şehzadeleri saltanat için birbirleriyle boğazlaşıyorlardı. On iki yıl süren bu dönem fetret devri olarak isimlendirilmiştir (1931: 20). Bu döneme, kardeşlerini birer birer ortadan kaldıran, Anadolu beylerinin bazılarını tekrar Osmanlı saltanatına itaat etmesini sağlayan ve isyan eden Samavnalı Şeyh Bedrettin'i yakalatıp astıran Çelebi Mehmet son vermiştir (1931: 20). Çelebi Mehmet'in Osmanlı Devleti'ni tekrar toparlaması, başarılı, kriz çözebilen ve kurtarıcı bir hükümdar imajı oluşmasını sağlamıştır (1931: 20).

Çelebi Mehmet ölümünden sonra tahta çıkan II. Murat, Mustafa Çelebi isyanı nedeniyle yarım kalan İstanbul kuşatması, Anadolu beylikleri ile mücadele ve Rumeli’de Ankara Savaşı öncesi vaziyete dönüş için yapılan seferlerin ardından *hükümdarlıktan bıkmış ve* tahtı oğlu Mehmet’e bırakarak Manisa’ya çekilmiştir (1931: 20-21). II. Murat tahtan çekilmesi sonrasında oldukça genç olan Mehmet’in tahta geçmesi Haçlı ordusunu harekete geçirdi. Bu durumu gören devlet adamları, II. Murat’a yeniden tahta çıkması için ricada bulundular. Bu gelişmelerin ardından tekrar tahta çıkan II. Murat, Haçlı ordusunu bozguna uğrattı. Bu bozgunun beş yıl sonra Osmanlı ve Haçlı ordusu arasında Kosova ovasında meydana gelen savaşta Haçlı ordusu bir kez daha bozguna uğradı (1931: 22). II. Murat ile ilgili yer alan *hükümdarlıktan bıkmış ve hayattan yorulmuş bir biçimde tahtı bıraktı* ifadesi sorumluluktan kaçan bir hükümdar imajı oluştururken, tahta yeniden çıktıktan sonra Haçlılara karşı kazandığı zaferler, iyi bir kumandan ve İslam savaşçısı imajı oluşmasına katkı sunmuştur (1931: 20-21-22). II. Murat’ın ölümünden sonra tahta yeniden çıkan II. Mehmet’in, zinciri, *Dolmabahçe denilen bölgeden karadan çektiği yetmiş gemi ile aşmış olmasının* İstanbul fethinde önemli rol oynadığı belirtilmiştir (1931: 24).

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi kitabında (1931: 25) II. Mehmet’in, İstanbul’un fethinden sonra Belgrad, Sırbistan, Mora, Eflak ve Boğdan’ın yanı sıra Karaman Devleti’ni, Çandar Beyliği’ni ve Trabzon Rum İmparatorluğu’nu ele geçirerek Osmanlı Devleti’ni İmparatorluk haline getirdiğini belirtilmiştir. Osmanlı Devleti’nin bir imparatorluğa dönüşmesiyle beraber II. Mehmet tarafından hazırlatılan Kanunname-i Padişah-i’de yer alan.. “*ve herkimseye evladından saltanat müyesser ola, karındaşlarını nizamı alem için katletmek münasiptir; ekser ulema dahi tecviz etmiştir. Anınla amel olalar*” maddesi ile Türk devletlerinin kronik taht kavgası probleminde kurtulmayı amaçladığı ifade edilirken, bu hükmün *şedit ve gaddar* olduğu belirtilmiştir (1931: 27-28).

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi kitabında (1931) yer alan bu ifadeler, II. Mehmet ile ilgili iyi bir kumandan, devleti imparatorluğa dönüştüren büyük bir hükümdar imajı oluşmasını sağlamıştır. Kanun haline getirdiği kardeş katli ise bir taraftan devletin bekasını düşünen devlet adamı imajı oluştururken bir taraftan acımasız bir hükümdar imajı oluşmasına neden olmuştur.

Fetret devri sonrası, II. Mehmed (Fatih Sultan Mehmed) ve I. Süleyman (Kanuni Sultan Süleyman) dönemi Osmanlı kültür ve medeniyet açısından görkemi (1931: 33); “*muhtelif sahalardaki tecellilerinden bazılarını, bugüne kadar mahfuz kalan abide ve vesikalardan görmek kabildir: Bursa, Edirne ve İstanbul’da Osmanlıların inşa ettikleri, dini ve laik binalar, ezcümle Bursa’nın Yıldırım Beyazıt ve Çelebi Mehmet Zamanında camiler, Çinili Köşk gibi günümüze kalan eserler Osmanlının mühendislik, mimarlık, çinicilik gibi alanlarda ne kadar ilerlemiş olduğunu gösteren delillerdir.*” satırlarıyla vurgulanmıştır.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 47) kitabında Kanun Sultan Süleyman dönemi, Osmanlı’nın kültür ve medeniyet bakımından en olgun dönemi olarak nitelendirilmiştir. Bu olgun dönemin gerekçesi olarak mimari, hukuk, ilahiyat, tababet, riyaziye, nakkaşlık ve edebiyatın en yüksek mümessillerini bu asırda yetiştirmiş olması gösterilmiştir (1931: 47). Aynı kitapta I. Murat caminden itibaren gittikçe büyüyen ve mimari olarak mükemmel hale gelen camilerden bahsedilmiştir. Süleymaniye ve Sultan Selim Camileri mimari açıdan zirve noktası olarak gösterilmiştir (1931: 47-48). Bu eserlerin ardından “*Osmanlı mimarisinin sadelik, salabet, azamet ve ihtişam cihetile düşmeye başladığı*” ifade edilmiştir.

Aynı kitabın devamında (1931: 33) harp aletlerinin, *yeni icat edilmiş top dâhil* Osmanlı sanatkarları tarafından yapıldığı; hükümdar, paşa ve beylerin lüks hayatlarında kullandıkları gereçlerin Osmanlı sanatkarların tezgahlarından geçtiği belirtilmiştir. Ayrıca halkın, yeniçerilerin ve sipahilerin elbiselerinin tamamının Osmanlı şehirlerinde üretildiği ifade edilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda Osmanlının *maddi hars sahasında yüksek bir seviyede buldukları* tespitine yer verilmiştir (1931: 33). Bu bağlamda günümüze ulaşan yapılar örnek verilerek Osmanlının mühendislik, mimarlık, çinicilik gibi alanlarda ileri seviyede olduğunun vurgulanması, araç-gereçlerin ve giysilerin tamamının Osmanlı şehirlerinde üretildiğinin belirtilmesi maddi kültür bakımından Osmanlı ile ilgili olumlu bir imaj oluşmasına katkı sunmuştur.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 33) kitabında Osmanlının maddi kültür bakımından ilerlemiş olduğu vurgusu; “*Edebiyat ve fikriyat sahasında müterakki (ilerlemiş) oldukları, elimizde bulunan vesikalarla ve tarihin naklettiği bazı vakalarla ile sabittir.*” satırlarıyla

verilmiştir. Osmanlı'da Halk edebiyatı, Bektaşî edebiyatı ve havas edebiyatı ile ilgili bir çok eserin bulunduğu belirtilmiştir (1931: 34). Bu eserlerin çok değerli olduğu vurgulanırken, bu eserlerin yazıldığı dil hakkında bazı eleştirilerde bulunulmuştur. Bu bağlamda Molla Hünkaroğlu (Celaleddini Rumi)'nun Mesnevi eseri ile ilgili “büyük ve derin kitap olarak belirtilmiştir (1931: 34). Fakat *Molla Hünkaroğlu, kendisi Türk olduğu halde, ne yazıktır ki Mesnevi gibi bir fikir abidesine ana dille yazmamıştır*” ifadesi ile eleştirilmiştir.

Türk dili hususunda kitapta, *Halk edebiyatı, Türk lisanının saflığını muhafaza etmeye çalışmış ve yabancı kelimelerden, yabancı şiir usullerinden hayli sakınabilmiştir; havas edebiyatı denilen ve saraylarla ulema ve ümera mahfillerinde itibar bulan Osmanlı edebiyatı ise, Arapçanın ve daha ziyade Acemcenin mağlubu olmuştur* (1931: 34) ifadeleri yer almıştır. Buna göre Kanuni Sultan Süleyman döneminde saray edebiyatı sayılan yazılı edebiyat ilerlemiş ve mükemmelleşmiştir. Türk dili hususunda (1931: 49), *Enderun edebiyatı adı verilen şiir ve nesirde bir taraftan Arapça ve farsça kelimeler, bilhassa İran fikri, İran ananeleri ve efsanelerinin arttığı* belirtilmiştir. Edebiyatın zirveye ulaştığı Kanuni Sultan Süleyman döneminde şairlerin Türkçeyi Acemceye ve Arapçaya feda ederek yazı yazma hevesine feda ettikleri belirtilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın hazırlattığı kanunnamenin *lisani sade ve daha Türkçe olduğu* ifade edilmiştir (1931: 49). Nitekim bu kanunnamenin seçilen bir bölümü (1931: 49) kitapta örnek olarak alıntılanmıştır. “Adam öldüren kimseyi öldürdüğü kimsenin yerine öldüreler. Köy içinde veya mahalle içinde adam ölse veya karban basılıp hasaret veya bir köy, iki köy veya üç dört pare köy arasında uğurluk ve haramilik olsa, elbette edeni bulup çıkaralar; şöyle ki bulmak imkan olmaya, cerimesini çekeler...” Aynı kitabın (1931: 34) devamında Fatih Sultan Mehmed'in yazdırdığı kanunnamesinin *çok açık ve temiz bir Türkçe ile yazıldığı* belirtilmiştir. Kitapta yer alan ifadeler doğrultusunda edebi eserlerin güçlü ve değerli eserler olduklarının vurgulanması kültürel açıdan olumlu imaj sunarken eser sahiplerinin Arapça ve Farsçayı, Türkçeye tercih etmesi hususu olumsuz yansıtılmıştır (1931).

Türk Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 65) kitabında IV. Murat devri, kültürel bakımdan Osmanlı değişiminde bir mihenk taşı olarak kabul edilebilir. Kanuni Sultan Süleyman mimari ve edebiyat gibi alanlarda *azamet ve ihtişam* devam etmemiştir. Bu dönemde *İkinci bir Sinan çıkıp*

Selimiye inşa etmese de Bağdat köşkü gibi Osmanlı mimarisinin en güzel eserlerinden birini yapacak sanatkarların halen mevcut olduğu belirtilmiştir.

Türk tarih tezi dönemi tarih ders kitaplarında, Osmanlı Devleti'nin güçlü dönemleri yerine duraklama ve gerileme dönemlerine atıflarda bulunulmuştur. Fakat Osmanlı devletinin güçlü dönemlerinden biri olan Kanuni Sultan Süleyman dönemi hakkında Hürrem Sultan üzerinden bir Osmanlı imajı oluşturulmuştur. Bu husus Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 51) kitabında aşağıdaki satırlarda kendini göstermektedir:

“Hasılı, Kanuni Süleyman devrinde zirvesine eren Osmanlı saltanatında, muvaffakiyet, servet ve refahtan doğan inhitat ve inkıraz emareleri de görülmeye başlamıştı: Harem entrikaları, haremle alakalı bazı sadrazamların da müdahalesi, büyük şehzade Mustafa'nın ve en küçük şehzade Bayazıd'ın öldürülmesini intaç etmişti. Süleyman ihtiyarladıkça saray kadınlarının nüfuzuna kapılır olmuştu. Ezcümle Rus esirlerinden güzelliği ve zekası ile Süleyman'ı teshir eden ve şehzade Beyazıd ve Selim'in annesi olan Hürrem Sultan (Roksolan), padişah üzerinde en ziyade nüfuzlu olanlardandı. Türk padişahının pek sevgilisi olan bu Rus kadını, oğlu Bayazıd'ı tahta geçirebilmek için, büyük şehzade Mustafa'yı öldürtmüştü.”

Bu satırlarla Osmanlı'nın en güçlü dönemlerinden belki de en güçlüsü Kanun Sultan Süleyman dönemi ile ilgili olarak Sultan Süleyman'ın yaşlandıkça Roksolan (Hürrem Sultan)'un kontrolüne girdiğinden bahsedilmiştir. Hürrem Sultan ve Kanuni Sultan ilişkisi hakkında “*Türk padişahın pek sevgilisi gibi olan kadını*” gibi alaycı ifadeler ise dikkat çekicidir. Aynı ders kitabında Osmanlı tarihinde birçok yabancı cariyeye bulunmasına rağmen ders kitabında Hürrem Sultan üzerine odaklanılmıştır. Hürrem Sultan'ın, “Rus” olduğu belirtili “Türk” olmadığı vurgulanmıştır. Bu durum Hürrem Sultan'ın oğullarından biri olan şehzade Selim'in tahta çıkması hususu ile birlikte düşünüldüğünde tahta çıkan padişahların Türk olmadığı algısının oluşturulmak istendiği söylenebilir.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 63) kitabında yer alan “*Kanuni Süleyman'dan sonra padişahların şahsen kabiliyetsiz ve ahlaksız olmaları, saray entrikalarına ve saray kadınlarının tahakkümüne yol açmıştır. Padişahların çocuk veya deli olmasından istifade eden valide veya zevceleri, saltanat sürmüşlerdir*” ifadeler ile Kanuni Sultan Süleyman

sonrası padişahların kabiliyetsiz ve ahlaksız olarak nitelendirilmesinin ardından Rus Hürrem Sultan, Venedikli Safiye (Bafo) ve Rum Kösem Sultan gibi ifadeler ile bu isimlerin Türk olmadığı vurgulanmıştır. Saltanat süren valideler ve zevceler içerisinden bu isimlere özellikle dikkat çekilmiştir. Burada Osmanlı Devletinin güçlü döneminin sona erdiği Kanuni Sultan Süleyman'ın ardından tahta oturan padişahların yönetme kabiliyetine sahip olmadığı ve acziyet içerisinde buldukları ifade edilmektedir (1931: 51). Bu acziyet nedeniyle Türk olmayan saray kadınlarının öne çıktığı ve saltanat sürdükleri belirtilmiştir. Bu bağlamda padişahlar hakkında idari olarak yetersiz ve yeteneksiz imajı yaratılmak istenmektedir. Bu imaj temelinde ise ders kitabında Türk olmayan cariyelerin devleti yönettiği imajı da oluşturulmak istenmektedir. Devamında “*Dünyanın her tarafından esir edilerek, ya harp ganimeti suret ile yahut esir tüccarlarından satın alınmak yol ile saraya toplanan en güzel Çerkez, Gürcü, Rus, Macar, Rum, İtalyan, Alaman ve Fransız kızları, padişahın haremi hümayununu teşkil ederlerdi.*” denmiştir (1931: 63). Aynı kitabın (1931: 125-127) borçlara atıfta bulunularak “*devletin ciddi ihtiyaçlarına değil, padişahların saraylar ve köşkler inşasına, düğün ve eğlenceler yapmasına*” kullanıldığı ifadeleri ile padişahlar hakkında zevke düşkün, hazcı, kadın düşkünü ve bencil imajı oluşturulmak istenmektedir. Özellikle devletin iktisadi gelişimi için alınan borçların saraylar ve köşkler inşasına, düğün ve eğlenceler yapılmasına kullanılması vurgusu, padişahların; halkın refahı yerine kendi refahını düşündüğü algısını oluşturmaktadır.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 140) kitabında II. Abdülhamit devri özel yer bulmuştur. “*Abdülhamit devrinin keyfi, muvaffakiyetsiz, şerefsiz ve sıkıcı idaresi Osmanlı Müslümanlarının bir kısım genç münevverlerini, muhalefete sevk etmiştir*” ifadeler ile Abdülhamit döneminde yaşanan muhalif hareketlerin sebebinin padişahın kendisi olduğu vurgulanırken, Abdülhamit hakkında başına buyruk, başarısız, şerefsiz ve sıkıcı gibi ağır ifadeler dikkat çekmektedir. Bu ifadeler doğrultusunda başarısız bir devlet idaresi imajı çıkarımını yapmak mümkündür. Abdülhamit dönemindeki idare nedeniyle genç Müslüman aydınların muhalefet ettikleri vurgulanmıştır. Bu vurgudaki “Müslüman” ve “muhalefet” kavramlarının Abdülhamit'e karşı kullanılması ise dindar kesimde de olumsuz bir algı oluşturmak gayesi olarak yorumlanabilir.

Osmanlı Hanedanının Türklüğe bakışı hakkında birçok ifade ders kitabında yer almaktadır. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti (1931: 182) kitabında “Mutlakiyet ve meşrutiyet devirlerinde vatanımıza "Memalik-i Osmaniye, devletimize "Devlet-i Osmaniye”, ordumuza “Orduya Osmani” adı verilmişti. Son meşrutiyet yıllarında dil Türkçülüğü cereyanı bunları "Osmanlı Ülkesi”, “Osmanlı Vatanı”, , "Osmanlı Devleti” , "Osmanlı Ordusu”, gibi şekillere çevirmişti. Bunların hepsinde bir hanedan adının, Türk Milletinin kendi adına tercih edilmiş olduğu meydandadır.” ifadeleri yer almıştır. Aynı kitapta (1931: 244) “Osmanlı İmparatorluğunda kök ve temel olarak, esas nüveyi ve hakiki kuvveti teşkil eden Türklük, her biri ayrı birer gaflet delili ve vesikası olan mülhazalarla ihmal ediliyordu.” ifadeleri yer almıştır. Bahsi geçen ifadelerde; Osmanlı devleti tarafından Türklüğün yok sayıldığı, Osmanlı adının Türklüğün üzerinde tutulduğu vurgulanmıştır. Osmanlı devletinin çeşitli unsurlarına atıfta bulunularak Türk milleti yerine bilinçli olarak Osmanlı hanedanının tercih edildiği belirtilmektedir. Bu bağlamda Osmanlı devleti ile ilgili Türk karşıtı bir imaj oluşturmak istendiği söylenebilir. Osmanlı Devleti'nin Türklüğe bakışı hakkında birçok ifade ders kitabında yer almaktadır. Ders kitaplarında kurtuluş mücadelesi üzerinden padişahlara odaklanılmıştır. İşgal sonrası Osmanlı padişahı “hamiyet ve gayretten mahkûm” dönemin hükümeti ise “kâh haysiyetsiz alçak, kâh aciz ve korkak adamlar” gibi ifade ile tanımlanırken işgalin ardından memleketin parçalanma sürecinde hanedanın hususi menfaatlerini düşünmekle meşgul olduğu vurgulanmıştır. *“Türklerin idam kararnameyi mahiyetinde olan bu muahedenameyi Osmanlıların Padişahı ve bütün İslamların Halifesi Sultan Mehmet Vahdettin ile onun veziriazamı Damat Ferit Paşa kabul ettiler ve bir araya topladıkları İstanbul'un”* ricali devletine de kolaylıkla tasdik ettirdiler; mahvolmamak isteyen, anavatanını her türlü fedakarlığa katlanıp müdafaaya karar veren Türk Milletine de bu esaret ve hacalet zincirini takmak için, yeni Türk Devletine karşı, büyük devletler ve Yunanlılarla birlikte silah kullandılar, tezvirat yaptılar, fetvalar yazdılar, isyanlar çıkarttılar” (Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti, 1931: 65).

Sultan Vahdettin'in “Osmanlı padişahı ve bütün İslamların halifesi” unvanına dikkat çekmek suretiyle *“Yeni Türk Devletine karşı, büyük devletler ve Yunanlılar ile birlikte silah”* kullandıkları, *“fetvalar”* yazdıklarını ve *“isyanlar”* çıkardıkları belirtilmiştir. Şu ifade çarpıcıdır:

“Bizzat halife.. Türk haysiyet ve istiklalini kurtarmak için hayatlarını Anadolu topraklarına nezir kılanlara saldırtmakla düşmanları geri bıraktı” (Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi, 1931: 158).

Padişah ve Halife olan Sultan Vahdettin’in kendi bekasını, milletin bekasından daha önemli gördüğü, Türk milletin istiklal mücadelesine karşı durduğu, saltanat ve halifelik gibi makamların yozlaştığı vurgusu yapılmıştır. Ayrıca halife unvanının sahibi olması nedeniyle Sultan Vahdettin’in Müslümanlara ihanet ettiği vurgulanmıştır. Vahdettin’in Türk haysiyeti için mücadele edenlere düşmanlar ile işbirliği içinde olması ve bu işbirliği kapsamında halife unvanının gücünü kullanması gibi hususlar ışığında halifelik üzerinden saltanata hainlik vurgusu yapılmaktadır. Bahsi geçen ifadeler doğrultusunda Sultan Vahdettin ile ilgili oluşturulmak istenen imajın “hainlik” olduğu söylenebilir.

Ders kitaplarında Osmanlı Devleti dönemi iktisadi konular ve idari düzen ile ilgili birçok ifade ders kitaplarında yer almaktadır. Örneğin Osmanlı’nın en önemli askeri kuvvetlerinden biri olan Yeniçeriler hakkında dünyanın *en mükemmel ve en kuvvetli piyade ordusu* vurgusu ile birlikte Avrupa’nın hiçbir tarafında bu ordunun benzerinin bulunmadığı ifade edilmiştir. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 12) kitabında Niğbolu Meydan Muharebesinin ardından Osmanlı ordusunda bulunan *Hristiyan askerlerin sadakatle harp etmeleri, kısa süre içerisinde Osmanlı idaresine ne kadar ısınmış ve Osmanlı ordusuna hizmeti ne kadar benimsemiş olduklarının delilidir* tespiti yapılmıştır. Aynı kitabın (1931: 14) devamında Hristiyan ailelerin çocuklarını kendi *rıza ve ricalar* ile devşirme ocağına verdikleri belirtilmiştir.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931) kitabında yer alan Osmanlı’nın 6 kat daha az mevcut ile Haçlı ordusunu yenilgiye uğratması, Bizans imparatorluğu üzerindeki hâkimiyeti, yeniçeriler, Hristiyan askerlerin kısa sürede orduyu benimsemesi ve devşirme ocağı üzerine ifadeler güçlü orduya sahip olan, muktedir ihtişamlı bir Osmanlı imajının oluşmasına neden olduğu söylenebilir.

İstanbul’un fethi ve sonrası dönemde kuruluş dönemine benzer bulgular devam etmektedir. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 32) kitabında İstanbul fethi ardından Türklerin elle

geçirdikleri memleketleri *çok adalet ve merhametle idare ettikleri, fakirlerin zenginlerin gadir ve tazyikinden kurtardıkları*, Türk idaresi altında olanların *refah ve saadete* erdikleri ifadeleri yer almaktadır. Aynı kitabın devamında (1931: 32) *Bazı Almanların, Türklerin Almanya gelip memleketlerindeki haksızlık ve adaletsizliğe son vereceği umuduna kapıldıkları*, II.Mehmet döneminin önemli siyaset nazariyatçısı Makyavelli'nin *Türk idaresinin o zamanlarda mevcut idarelerin hepsinde iyi* olduğunu yazdığı ifade edilmiştir.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 32) kitabında, İstanbul'un fethinden sonraki Osmanlı ile ilgili olarak iyi yönetilen ve adaletli bir devlet imajı olduğu söylenebilir. Örneğin, I. Süleyman (Kanuni Sultan Süleyman) hükümdarlığı döneminde ise Osmanlı devleti servet ve refahça yüksek bir seviyeye çıkmıştı. İhracatın ithalattan fazla olduğu şüphe edilemezdi. Deniz ticaretinde Osmanlı bayraklı gemiler kullanıyordu. Büyük ticaret yolları da Osmanlı kontrolündeydi. Bu dönem boyunca Osmanlı *sanayi ve ziraati* ile garptan üstündü. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 43) kitabında yer alan bu ifadeler doğrultusunda Osmanlı ile ilgili olarak üstün, ihtişamlı ve zengin bir devlet imajı olduğu söylenebilir.

Kanuni dönemine kadar elde edilen bulgular doğrultusunda olumlu görünen Osmanlı imajı, bu dönemin sonrası negatif yönlü değişmeye başlamıştır. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 80) kitabında, Osmanlı'nın önemli unsurlarından olan Yeniçeri ve Sipahi ocaklarının düzeni bozulmaya başlamış ve disiplinsiz bir hal aldığı ifade edilmiştir. Aynı kitabın devamında Kanuni döneminde ordunun kullandığı teçhizatların dünyanın en mükemmeli sayıldığı vurgulanmış ve harp sanayinin yerinde sayarak Avrupa'nın gerisinde kaldığı belirtilmiştir. Osmanlı Donanması'nın *devletin limanlarını bile savunmakta bile aciz olduğu, donanmaları idare edecek ilim sahibi kaptanların olmadığı* vurgulanmıştır. Aynı kitabın devamında *Osmanlı kaptanlarının, en basit coğrafi malumatlardan bile habersiz oldukları* ifade edilmiştir (1931: 81). Yeniçeri ve Sipahi ocağının düzeninin bozulması, liyakat sahibi olmayan kaptanların donanmada bulunması ve harp sanayinin çağdaşlarına göre geri kalması üzerine ifadeler güçsüz, kötü yönetilen ve geri kalmış bir devlet imajı oluşmasına neden olmuştur. Ordu, donanma ve sanayideki bu kötü durum devletin mali durumunun

sıkıntılı bir hale dönüşmesine neden olmuştur. Bu mali durum ziraat ile uğraşan köylülere de yansımıştır. Nitekim bu durum (1931: 82) *Rumeli ve Anadolu çiftçilerin eski refahı eskimiştir* ifadesi ile belirtilmiştir. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti (1931: 275) kitabında yer alan “*Osmanlı İmparatorluğu köylü sırtında, köylünün alın teri ile geçinen bir devletti*” ifadesinde de Osmanlı Devleti’nde uygulanan aşar vergisine atıfta bulunmaktadır. Aşar vergisi ile birlikte Osmanlı Devleti’nin köylünün emek ve parası devletin parasına çevrildiği vurgulanmıştır. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 82) ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti (1931: 275) kitaplarında çiftçiler ile ilgili yer alan bu ifadelerin “despot” bir devlet imajı sunmuştur.

Osmanlı Devletinin son dönemiyle ilgili ders kitaplarında oldukça menfi ifadeler yer almıştır. Bu durum, başta ifade edildiği gibi Osmanlı’nın son döneminin kötü idare ve düzensizlikler yüzünden daha da kötüye gittiği yaklaşımıyla ilgili sayılabilir. Örneğin,

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti (1931: 216) kitabında yer alan, “*Osmanlı Saltanatında çürüyen milli servetlerden biri de, atalarımızın, yine hayır maksatları için, doğrudan doğruya para olarak vakıf kıldıkları büyük sermayelerdi. Bu para sermayelerinin aslına hiç ilişilmeyerek yalnız işletilmelerinden alınacak gelirin sarfı şarttı. Hâlbuki bu koca hayır sermayesi, hakikatte değeri olmayan birtakım rehinler, beş parasız züğürt kefillerle, çok defa şer’iye mahkem ellerinin hükümler ile saraya ve meşihat mensuplarına bir daha geri alınmayacak surette kaptırılarak eritilmişti.*” ifadelerinde ve aynı kitapta (1931: 242), “*Osmanlı devletinde vakıfların başlangıçta güzel amaçlar için kurulduğu fakat Osmanlı saltanatının, son asırlarında, idaresizlikler ve büyük hırsızlar yüzünden “inhiata” uğradığı ve saltanat uşaklarının eğlence ve sefahat masraflarını ödemek için kullanıldığı*” vurgulanmıştır. Aynı kitapta yer alan ifadelerde (1931: 230) Osmanlı’da idari düzeninin bozulduğu, halkın soyulmaya başlandığı, *rüşvet ve yiyiciliğin* arttığı belirtilerek Osmanlı sisteminin artık tükendiğini ve bu sistemin artık değiştirilme gerekliliği vurgulanarak yeni rejimin meşruiyeti sağlanmaktadır. Ders kitabındaki bu bölümde milli servet niteliğindeki büyük sermayelerin saltanat makamındakiler tarafından çeşitli yolsuzluklar ile ele geçirildiği ve bu paraların tükendiği vurgulanmıştır. Aynı kitapta yer alan (1931: 295) “*Osmanlı Devletinde bankacılık*

adeta istirdat edilememiş bir vatan parçası halinde yabancıların elinde bulunuyordu.” ifadesi ile de önemli bir mali unsur olan bankaların yabancıların kontrolünde bulunduğu, Osmanlı Devleti’nin bankalar konusunda hüküm gücü bulunmadığı belirtilmiştir.

Devletin mali olarak düştüğü kötü durum Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 84) kitabında Baron de Tott’un hatıratında yer alan alaycı ifadeler ile özetlenir. Baron de Tott hatıratında: *“Osmanlı memleketinde kalpazanlar bile halk faydasına hizmet ediyorlar. Nasıl bir halita kullanırlarsa kullansınlar, yaptıkları para mutlaka Darphane-i Amire meskûkâtından daha kıymetlidir”* yazmıştır. Bahsi geçen ifadelerde Osmanlı Devleti’nin atadan kalan milli serveti yolsuzluklar ile ele geçirmiş olması, bankaların yabancıların elinde bulunması, Osmanlı’nın bu durum karşısında hiçbir şey yapamaması ve aşar vergisi üzerinden köylünün emek ve parasına el koyması gibi hususlar belirtilmiştir. Bu bağlamda ders kitabında yolsuzluk yapan, halkını önemsemeyen ve boyun eğen bir devlet imajı oluşturulmak istenmektedir.

Osmanlı imajını etkileyen bir diğer unsurun ise eğitim anlayışı ve eğitim kurumları olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Osmanlı son döneminde medreselerin durumuna ilişkin haklı-eleştirel yaklaşımlar söz konusudur. Nitekim Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti (1931: 242) kitabında şu ifadeler yer almıştır:

“Yeni mekteplerin ışığı medreselerin koyu karanlığını dağıtacak kadar canlı değildi. Bunun aksine olarak, medrese zihniyeti, mektep programlarına hüküm yürütecek kuvvet ve nüfuzda bulunuyordu. Mekteplerde din tedrisatı ve dini terbiye en mühim mevkiye tutuluyordu. Kuran dili olmak dolayısı ile Arapçaya Türkçe kadar ehemmiyet veriliyor, Acemceye dahi hafta derslerinde birçok saatler ayrılıyordu. Dünyanın kuruluşu, insanların yaradılışı hakkın da Tevrat hikâyelerine uymayan nazariyelerin telaffuzu değil, iması bile kafirlik sayılıyordu. Buna cesaret edebilen muallimler veya talebeler mektepten kovulur ve softalar tarafından taşlanırdı.”

Bununla Osmanlı devletindeki medreseler hakkında karanlık bir tablo çizilmiştir. Medreselerin ortaçağ anlayışında eğitim kurumları olduğu ve yeniliklere karşı oldukça sert bir tavır aldıkları vurgulanmıştır. Medreselerin bağınazlığın ve irticanın merkezi olduğu belirtilip, eğitimsiz kişilerin başına bez sararak herhangi bir

medreseye girebileceği ifade edilmiştir. Bahsi geçen ifadeler doğrultusunda medreselerin bağnaz, yeniliğe karşıt ve köhne bir kurum imajı verilmek istenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin bir başka eğitim kurumu olan sıbyan mektebi de ders kitaplarında olumsuz bir öge olarak yerini bulmuştur. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti (1931: 242) kitabında yer alan "*Vakıfları bakımsızlıktan harap olan sıbyan mekteplerinde de hocalar çocuklardan aldıkları para, erzak ve eşya hediyeler ile geçinirlerdi. Talebe yerde otururdu. Mektebin terbiye vasıtası hocanın yanında duran uzun bir deynek veya başucun da asılı bir falaka idi*" ifadelerinde Osmanlı'nın bir diğer kurumu Sıbyan mekteplerinin de pozitif bilimlerden oldukça uzak olduğu vurgulanmıştır. Sıbyan mekteplerinde "*deynek ve falaka*" ile terbiye verildiği Kuran okumayı, namaz kılmayı öğretmekten ibaret olduğu belirtilmiştir. Bu ifadeler doğrultusunda Sıbyan mektepleri hakkında çağdışı, acımasız ve ilim dışı bir kurum imajı verilmek istenmektedir. Aynı kitapta "*Cahil padişahlar ve devlet adamları gözünde ilim ve fen gittikçe itibardan düştü satırlarıyla*" (1931: 242) Osmanlı Devletinde eğitimin din odaklı olması ve bilimsellikten uzak olması hususu eleştirilmektedir. Bu ifadeler ve yorumlar çerçevesinde; Osmanlı devletindeki eğitim kurumlarını çağdışı, yeniliklere karşı, din merkezli ve bilimsellikten uzak olarak değerlendirmek mümkündür. Bu kurumlar ile ilgili ders kitaplarındaki ifadeler olumsuz bir imaj oluşmasına sebep olmuştur.

Gerilemenin diğer bir göstergesi de mimari açıdan Avrupa etkisinin ön plana çıktığı dönemlerdeki gelişmelerin anlatımıyla sunulmuştur. Örneğin, XVIII. asırda Osmanlı'nın kendine özgü kültürü zayıflayarak Avrupa medeniyetinin etkisine girdiği görülür. Bu durum Türk Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi (1931: 75) kitabında Avrupa medeniyeti gibi başka medeniyetlerin tesirine girmenin inşa gücünün azalması, zayıflığı gösterdiği ifade edilmiştir. Bu ifade doğrultusunda güçten düşen bir Osmanlı imajını ortaya çıkardığı düşünülebilir. Nitekim Avrupa medeniyetinin heveslisi olan İbrahim Paşa'nın, Fransa'ya gönderilen elçilerin Versay sarayını, köşkleri, bahçe ve havuzları öven sözlerinin etkisiyle Boğaziçi'nin bazı kısımları ile Kâğıthane deresi civarını Versay sarayına benzetmek için imara kalktılar. Yapılan köşklere ve yalılara acemce Sadabat, Nevbünyat, Bağuferah gibi isimler taktılar (1931: 77). Buradaki ifadeler doğrultusunda Avrupa medeniyetinin tesirinde kalıp, yapılan eserlere acemce isimler

verilmesi, Osmanlının büyük bir çelişki içerisinde bulunduğunu göstermektedir. Bu durumun ehli keyif bir Osmanlı imajı oluşmasına neden olmuştur.

Genel anlamda gücünü kaybetmeye başladığı dönemde Osmanlı kültür-medeniyeti yeni tesirler etkisi ile *kendinin asalet ve şahsiyetini hakkile muhafaza edemedi*. Osmanlı'nın kültür ve medeniyetinde önemli yer tutan mimarlık ve edebiyat Avrupa'daki modellerin taklidi haline dönüştü. *"I.Süleyman ve IV.Murat döneminin mimarlığı unutuldu; Yerine Fransız Empire,İtalyan Rönesans,Klasik Yunan tarzının kötü taklitleri yapıldı."* Mimarlık alanındaki bu kötü durum edebiyat alanında da farklı değildi. Çok fazla Türk dilinin merkezinde olduğu edebi eserlere önem vermeyen Osmanlı, bu seferde edebiyatta Acem merkezli anlayıştan Avrupa merkezli anlayışa geçti (Türk Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi, 1931: 125-126).

Buraya kadar olan bulgulardan anlaşıldığına göre, Türk Tarih Tezi çerçevesinde devletin yeni tarihyazımı yaklaşımı içinde Osmanlı; fetihçi dönemleri açısından olumlu, gerileme döneminde ise sultanların iradesizlikleri ve başarısızlıklarıyla olumsuz bir imaj ile yer almaktadır.

4.2. HÜMANİST TARİH ANLAYIŞI DÖNEMİ OSMANLI İMAJINA İLİŞKİN BULGULAR

Ders kitaplarında Hümanist tarih anlayışı dönemi, İnönü ve Menderes dönemlerini kapsamaktadır. İnönü döneminde salt bir Hümanist tarih anlayışı görülürken, Menderes döneminde bu tarih anlayışı etkisini sürdürmesine rağmen İnönü dönemindeki gibi katı bir biçimde uygulanmamıştır (Yıldırım, 2014: 236). Bu dönemde de özellikle Osmanlı başarılarına ve başarısızlıklarına odaklanıldığı görülmüştür. Örneğin, Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 22) kitabında Beyazıt II'in babası olan Fatih Sultan Mehmet hakkında *"İyi tahsil görmüştü. Fatih, asrının en büyük hükümdarıydı"* ifadeleri yer almaktadır. Bahsi geçen bu ifadeler doğrultusunda iyi eğitilmiş ve asrın en büyük hükümdarı betimlemeleri ile Fatih Sultan Mehmed hakkında olumlu bir imaj çizilmiştir. Osmanlı Devleti'nin dokuzuncu padişahı olan Yavuz Sultan Selim hakkında ise *Cesur, kahraman ve sert tabiatlı olduğu, çok iyi tahsil gördüğü Arapça ve Farsça*

bildiği ve şiir yazdığı belirtilmiştir (1942: 49). Aynı kitabın devamında Yavuz Sultan Selim'in hükümdar olarak devlet hizmetinde en ufak kusurları bile idam ile cezalandırdığı, cezaya uğrayanlar arasında pek çok sadrazam olduğu belirtilmiştir. Halk arasında bu sebepten "*dilerim Allah'tan Selime vezir olasın*" bedduasının yaygın olduğu ifade edilmiştir (1942: 49). Bu ifadeler doğrultusunda Yavuz Sultan Selim hakkında iyi bir hükümdar olmasının yanı sıra despot bir hükümdar imajı da çizildiği söylenebilir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş devri padişahları ile ilgili olarak Tarih Lise II (Akşit ve Oktay, 1952: 220,223,225,232) kitabında, "*büyük çaba ve fedakârlık gösteren cesur, çalışkan, adil, merhametli, adaletli ve faziletli*", "*savaştan yorulmayan*", "*büyük asker*", "*örgütçü*", "*şair ruhlu*", "*merhametli*", "*dindar*", "*sade bir hayat yaşayan*", "*ihtişamdan hoşlanmayan*" gibi betimlemelerde bulunulmuştur. Bu betimlemeler doğrultusunda, kuruluş dönemi padişahları hakkında olumlu imaj çizilmiştir.

Tarih Lise III (Oktay, 1952: 95) kitabında yükselme dönemi padişahlarından Yavuz Sultan Selim ile ilgili "*Türk-İslam âlemini birleştirmeye çalışan cihangir*" Kanuni Sultan Süleyman ile ilgili "*Türk milletine birçok ülkeler kazandıran büyük Türk*", Fatih Sultan Mehmet ile ilgili "*birçok meziyetlere sahip*", "*bilgin*", "*şair*", "*lisan bilen*", "*bilginleri*", "*şair ve sanatkârları koruyan ve gözetten*" gibi betimlemelerde bulunulmuştur. Bu betimlemeler doğrultusunda yükselme dönemi padişahları hakkında olumlu imaj çizildiği söylenilebilir.

Yükselme döneminde padişahlar ile ilgili olumlu bir imaj ortaya konulurken Osmanlı ile ilgili de olumlu bir devlet imajı sunulmuştur. Nitekim Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 28) kitabında, İstanbul'un fethi sonrası Rumlara din ve mülkiyet hakkının bağışlandığı vurgulanarak, Osmanlı'nın Hristiyan halka verdikleri haklar devri aşan büyük ve olgun bir siyasetin eseri olduğu ifade edilmiştir. Bu ifade aynı kitapta yer alan şu cümleler ile desteklenmiştir:

"İstanbul'un alınmasından bir asır sonra bile Avrupa'da aynı dinin iki mezhebenden başka bir şey olmayan Katolik ve Hristiyan kiliselerine bağlı insanlar birbirlerini diri diri gömüyorlar ve yakıyorlardı. Fransız büyük ihtilaline kadar Avrupa köylüsü asil sınıfın toprakları üzerinde her türlü haktan uzak sefillik içinde çalışmaktaydı."

Kitabın devamında, “*Fatih Sultan Mehmet’in Fatih Kanunnamesi’nde yer alan kardeş katli hükmü ile ilgili olarak padişahın kardeşlerini öldürebilmesi Avrupalıların çok kere ileri sürdükleri gibi barbar bir yol değildir. Çünkü bu usülün kolladığı amaç şehzadeler arasında taht kavgalarının önüne geçmek olduğu*” ifade edilir (942: 26). Bu ifadelerden kardeş katli olayının barbarlık olarak değil mecburiyet olarak yorumlandığı anlaşılmaktadır.

Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 26) kitabında kanuni dönemi, Osmanlı imparatorluğunun *her bakımdan en parlak dönemi* olarak ifade edilir. Kanuni döneminin ilk on yılında sebep ve karakterleri farklı üç farklı isyan çıktığı ve bu isyanların Osmanlı devleti tarafından hızlıca bastırıldığı belirtilmiştir (1942: 26). Bu bağlamda Osmanlı’nın güçlü bir devlet imajına sahip olduğu söylenilebilir. Avrupa’nın büyük kısmında söz sahibi olan, kendisini Alman İmparatoru ilan ettiren Şarl V. Fransa kralı Fransuva’yı esir aldığı, bunun üzerine hükümdar naibi olan annesi Fransuva’yı kurtarmak için Osmanlı’dan yardım istediği ifade edilmiştir (1942: 53). Bu bağlamda Osmanlı’nın her şeye kadir ve güçlü bir devlet imajına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 11) kitabında Kuruluş döneminde Osmanlılar, Hristiyanlardan aldıkları şehirleri Türkleştirdiler. Bu Türkleştirme işlemi de şehirlere Türklüğün damgası sayılabilecek cami, medrese, imarethane ve darüşşifalar inşa edildiği belirtilmiştir. Aynı kitabın devamında Osmanlıların Rumeli’deki fetihlerle Türk diline yeni ufuklar açtılar. Türkçe resmi dil olduktan sonra ise ilim ve sanat dili olarak da kullanıldı. Arapça ve Farsçadan bir çok eserin bu dönemde çevrildiği bu sebeple sonraki yıllarda Türk dilinin İran ve Arap tesirinde kalmasına yol açtığı ifade edilmiştir (1942: 12). Bu ifadeler doğrultusunda kuruluş döneminde Osmanlıların kendi özüne sahip çıktığı önemseddiği yorumunu yapabiliriz. Bu bağlamda Osmanlı Devleti’nin kültüre sahip çıkan bir imaja sahip olduğu söylenebilir. Kanuni döneminde Osmanlı’nın hızla genişlemesinin Anadolu Türkçesi’nin yayılmasını sağladığı belirtilirken, genişlemenin daha çok Avrupa’da olması ve Rumeli’de Türklerin kitleler halinde yerleşmesinin bir çok kültür merkezinin açılmasına ve Türk dilinin Balkan Dilleri üzerinde tesir ettiği ifade edilmiştir (1942: 63). Bir unsurun bir unsuru etkilemesi için ondan daha güçlü olması gerekliliği aşikârdır. Bu bağlamda Osmanlı için kültürel bir güç imajına sahip olduğu söylenilebilir. XVI. Asır sanatı Osmanlı imparatorluğunun yükseliş ve büyüklük

devrini gösteren bir sanat olarak ifade edilmiştir (1942: 65). Nitekim devamında bu dönemde en çok mimarlık alanında gelişme olduğu belirtilirken, bu süreçte Mimar Sinan'ın büyük etkisi olduğu vurgulanmıştır. Mimar Sinan bu dönem boyunca, 81 cami,51 mescit,26 kütüphane,16 minare,33 saray,35 hamam,7 su kemeri ve birçok türbe, kervansaray ile çeşmeler yapmıştır. Bu bilgiler ışığında Mimar Sinan önderliğinde yapılan bu eserlerin miktarı düşünüldüğünde Osmanlı İmparatorluğu görkemli ve güçlü bir imaja sahip olduğu anlaşılır.

Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 96) kitabında Osmanlı İmparatorluğu'nun ihtişamlı günleri geri kaldığı yıllar olan XVII. Asırda, ilim kurumlarının dayandığı temel kanunlara karşı saygısızlık olduğu, eğitim ve öğretimin gerilediği belirtilmiştir. Önemli bilginler bu dönemde ortaya çıkmıştır. Nazım ve Hacı Halife ismi ile bilinen Katip Çelebi gibi isimler Osmanlı İmparatorluğu'nun dil ve edebiyat açısından geri kalmasını önlemişlerdir. Birçok alanda güç kaybetmeye başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nun dil ve edebiyatta hala böyle isimleri çıkarabilmesi Osmanlı'nın kültürel gücünün devam ettiğini gösterebilir.

Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 97) kitabında XVII. Asırda Türk mimarlığının kudretinin devam ettiği belirtilmiştir. Aynı kitabın devamında Yeni Cami'nin dört mimarın emeği ile bitirildiği ifade edilmiştir. Aynı şekilde Sultanahmet Cami'sinin inşasında birçok yenilik yapılmıştır. Cami'nin mimarı olan Mimar Mehmet Ağa, Sinan'ı aşmak için caminin iç tertibatını değiştirmiş, loşluktan ziyade aydınlığa önem vermiştir. Aynı kitabın devamında Bağdad Köşkü'nün matematik ile ince duyguların zaferi olduğu vurgulanmıştır. Çinicilik, oymacılık ve yazı sanatları da bütün canlılığı ile bu dönemde devam etmiştir. Bu ifadeler doğrultusunda; Osmanlı İmparatorluğu güç kaybetse de kültürel köklerinin sağlam oluşu, yetenekleri mimarların mevcudu ile mimarlık alanında gücünü korumayı başarmıştır. Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu'nun sanat alanında güçlü imaja sahip olduğu söylenilebilir.

II. Beyazıt ile başlayarak III. Mustafa, II. Selim, III. Murad, Abdülmecid, Abdülaziz ve II. Abdülhamit gibi padişahlar ile ilgili olumsuz imaj oluşturması muhtemel bir söylem içerisinde bulunulmuştur. Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 26) kitabında yer alan "*Beyazıt II, mutaassıp idi. Sanatkârlar saraydan uzaklaştırıldı. Sanat eserleri saraydan çıkarıldı ve satıldı. Şeyhler ve*

renksiz bilginler İstanbul'a doldular. Bunlar padişaha veli unvanını verdiler. Devletin ileri gelenleri inandıklarından olsun olmasın padişah gibi dindar görünmeğe başladılar. Fatih devrinin müsamahalı düşüncesi yerine dar bir düşünce başladı.” ve aynı kitapta (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 26) yer alan “2. Beyazıt'ın yüksek karakterden mahrum oluşu siyasette de tesirini gösterdi. Mısır kölemenleri, Leh kralı, Buğdan Beyi ile yapılan harbler başarısızlıklar ile doludur.” ifadeleri ile ders kitaplarında II. Beyazıt; kötü komutan, başarısız ve dar düşünceli olarak betimlenmiştir. Bu betimlemeler doğrultusunda II. Beyazıt hakkında olumsuz bir imaj oluşturulmuştur.

Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 55) kitabında yer alan “*Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra Selim II ve daha sonra da Murat III padişah oldular. Her ikisi de düşük ve gevşek idiler. Ordunun başında sefere gitmek âdetini bıraktılar ve harem hayatını temayüllerini uygun buldular*” ifadeleri doğrultusunda Kanuni Sultan Süleyman hakkında herhangi bir olumsuzlama söz konusu değilken; Selim II ve Murat III hakkında “düşük” ve “gevşek” gibi ifadeler görülmektedir.. Ayrıca Selim II ve Murat III hakkında çizilen hazcı imajının kaynağı olarak da sefere gitmek yerine haremi tercih etmeleri gösterilebilir.

Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 26) kitabında III. Mustafa ile ilgili “*Avrupalıların ilerlemesini yıldızların hareketlerinden geleceklere kestiren kuvvetli müneccimlere malik olmalarında*” gördüğü belirtilmiştir. Bu tür ifadeler, padişahlar ile ilgili bilgisiz ve yetersiz imajı oluşmasına ortam sağlamaktadır. Yine aynı kitabın aynı sayfasında II. Abdülhamid dönemi ile de ilgili kara bir tablo çizilmektedir.

Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 172) kitabında yer alan “*Abdülhamid, kendisine bağlı ve sözlerini harfi harfine yürüten insanlar kullandı. Memlekette söz, yazı ve toplanma hürriyeti namına bir şey kalmadı. Matbuata sansür kondu. Geniş ölçüde bir hafıye teşkilatı ile hükümdarın hoşuna gitmeyen şekilde hareket edenler zindanlara atıldı veya imparatorluğun Yemen, Fizan gibi uzak yerlerine sürüldü. Osmanlı cemiyeti, korku, haksızlık, kin ve iftira içinde buhranlı anlar yaşadı.*” ifadeleri ile Abdülhamid; ders kitaplarında baskıcı, sansürcü ve şüpheli olarak betimlenmektedir. Bu betimlemeler doğrultusunda II. Abdülhamid ile ilgili olumsuz imaj oluşturulmaktadır.

Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 172) kitabında yer alan Osmanlı son dönemi, özellikle lüks tüketim ve israf nedeniyle eleştirilmiştir: *“Abdülhamid devrinden önce Abdülmecid ve Abdülaziz zamanlarında Avrupa’dan bol bol faiz ile borç para alınmış fakat bu paralar saray inşasına, lüks hayata ve kısmen orduya sarf edildiği için iktisat kalkınması olamamıştı; devlet borçlarını ödeyecek gelir bulamayınca Avrupalıların baskısı üzerine, ecnebilere bir Duyumu Umumiye meclisi kurulmuş ve bu meclis bir takım gelir kaynaklarına el koyarak borçların faizlerini buradan ödemeğe başlamıştı”* ifadeleriyle Abdülmecid ve Abdülaziz’in Avrupa’dan borç aldığı belirtilirken, bol bol faizle bu borçların alındığı ve lüks hayata harcama yapıldığı vurgulanmaktadır. Abdülmecid ve Abdülaziz’in iktisadi bilgilerinin yetersiz olduğu üzerinde durulmuştur. Avrupalı devletlerinin baskısına boyun eğdikleri belirtilirken, tamamen yabancı üyelerin yer aldığı bir meclis kurulduğu belirtilmiştir. Bu kurulan meclisin bir takım gelir kaynaklarına el koyacak kudreti bulunurken, Osmanlı Devleti’nin kudretsizliği vurgulanmıştır. Devletin iktisadi kalkınması için alınan borçların şahsi zevklere ve saraylara harcandığı, halktan önce padişahların kendilerini düşündüğü vurgusu yapılmıştır. Abdülaziz ve Abdülmecid’in halkının ekonomik refahını düşünmediği, kendi refahlarını düşündüğü izlenimi yaratılmıştır. Bu doğrultuda Abdülaziz ve Abdülmecid ile ilgili olarak haccı, bencil ve yetersiz imajı oluşturulmak istenmektedir. Abdülaziz ve Abdülmecid hakkında oluşturulan olumsuz imaj, saltanat mefhumuna da bir atıf niteliği taşımaktadır. Osmanlı devletinin son dönem yönetiminin tüm unsurları ile ilgili kara bir tablo çizildiği ve bu durumun nedeninin yeni rejimin meşruiyet kazanma gerekliliği olduğu söylenebilir.

Tarih Lise III (Oktay, 1952: 100,129,133,175,176) kitabında kuruluş ve yükselme döneminin ardından gelen padişahlardan III. Murat ile ilgili *“orduyu ve maliyeyi bozarak”, saray kadınlarının nüfuzunu artırarak”, “tayinlerde hatır, gönül, iltimas ve rüşvetin önünü açarak”*; IV. Murat ile ilgili *“pek çok kan döken”, “korkunç ve zalim”*; I. Mustafa ile ilgili *“deli”*; IV. Mehmet ile ilgili *“hiçbir devlet işine karışmayan”, “zamanını av ve eğlence ile geçiren”*; II. Süleyman ve II. Ahmet ile ilgili *“silik”, “iş keyf ve zevke dökerek vaktinin av peşinde geçirmeye başlayan”* şeklinde ifadeler mevcuttur.

III. Mustafa ile ilgili *“sarayı sihirbazlar ve müneccimler ile dolduran”* gibi betimlemelerde bulunulmuştur. Bu betimlemeler doğrultusunda bu padişahların

hazcı, bencil ve halkı düşünmeyen kişiler olduğu vurgusu yapılmıştır. Bu bağlamda bu padişahlar hakkında olumsuz bir imaj çizildiği söylenebilir. Osmanlı devletinin devlet imajını oluşturan unsurlar hakkında ders kitaplarında birçok ifade mevcuttur. Bu unsurlar arasında eğitim, valiler, kadılar ve ordu sayılabilir. Ders kitaplarında Osmanlı'daki eğitimin nasıl yer gerilediği yine önceki ders kitapların benzer biçimde temellendirilmiştir. Bu durum ders kitaplarına yansıyan ulema sınıfı ile ilgili ifadelerden anlaşılabilir. Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 94) kitabında yer alan “*Ayaklanmaların pek çoğunun ulema fetvasına dayanmakta*” ifadesi ile devlete karşı isyanları ulema sınıfının desteklediği vurgulanırken, “*devlet ve halk ile olan işlerini kendi işlerini gelir surette*” ifadesi ile de bu sınıf hakkında olumsuz bir imaj oluşturulmaktadır. Nitekim ulema sınıfı ile ilişkili olarak medreselerde de “*Firavun, Allah'a inanmış mı, inanmamış mı?*”, “*Din töreninde musiki olur mu olmaz mı?*” gibi konuların tartışıldığı (1942: 94) ifade edilerek bilimsellikten uzak bir tablo çizilmiştir. Bu bağlamda ders kitabında ulema sınıfı bilimsellikten uzak, keyfi, başıbozuk betimlenmiştir. Bu betimleme doğrultusunda ulema sınıfı hakkında olumsuz bir imaj çizilmiştir. Osmanlı devletinin son dönemi devlet düzeni içerisinde önemli bir yer alan kadılar ve valiler hakkında ders kitaplarında yine olumsuz betimlemeler yer almaktadır.

Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf (Cansel, Baysun ve Karal, 1942: 94) kitabında yer alan “*Valiler ve kadılar memurluklarını rüşvetle satın aldıklarından ve saraya sık sık hediye göndermek zorunda bulduklarından idarelerine verilmiş olan halkı soymakta o kadar ileri vardılar ki yer yer isyanlar başladı.*” ifadeleri ile Osmanlı devletindeki bozuk düzene vurgu yapılmaktadır. Bu bozuk düzen ile birlikte rüşvet ve soygun kavramı üzerinden olumsuz imaj oluşturulmaya çalışılmaktadır. Osmanlı ordusu ile ilgili olarak ise “*insan kalabalığından başka bir şey değil*”, “*yönetim ve öğretim nedir bilmez*”, “*kanun ve buyruk tanımaz*”, “*subayların pusula ve harita kullanmayı bilmedikleri*” gibi ifadeler (1942: 122) kullanılmıştır. Osmanlı ordusu ile bu ifadeler askeri sistemin bir çöküş halinde olduğu vurgulanarak, Osmanlı ordusu ile ilgili vasıfsız ve başıbozuk olarak betimlenmiştir. Bu betimlemeler doğrultusunda olumsuz bir imaj oluşturulmak istenmiştir. III.Selim döneminde bu olumsuz imajı yok etmesi muhtemel ıslahat çalışmaları ordu ve devlet adamlarının atanmalarında hatır gönül değil yeterlilik esas alındı, Kara mühendishanesi genişletildi denmiştir (1942: 124). Deniz okulu adını alacak deniz mühendishanesinin geliştirildiği

belirtilmiştir. Bu dönem yapılan veya planlanan ıslahatlar Osmanlı'nın çağdaş bir devlet olma arzusunu göstermektedir. Fakat aynı kitabın devamında Osmanlının ıslahat hareketlerinin Yeniçeri ocağıyla ulemanın ve bazı devlet adamlarının işine gelmediği, dinden çıkmayı bahane ederek bu çevrelerin isyan çıkardıkları ifade edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin düzeni ile ilgili olarak ders kitaplarında bozulmuş bir düzen vurgusu yapılmakta ve bilimsellikten uzak, rüşvet ve soygun ve isyan gibi betimlemeler ile de olumsuz bir Osmanlı Devleti imajı çizilmek istenmiştir. Tarih Lise III (Oktay, 1952: 100,129,133,175,176) kitabında, gerileme ve dağılma dönemlerinde devlet düzeninde “hatır”, “rüşvet” ve “iltimas” odaklı bir yapı olduğu vurgusu yapılmaktadır. Dini makamlar ile ilgili “padişahların veyahut sadrazamların aleti” ve “keyif ve arzularına göre istenilen fetvayı vermekten çekinmedikleri” gibi ifadeler yer almaktadır. Takip eden sayfalarda “matematik ve felsefe derslerine önem verilmez”, “cehil ve taassubun fazlalaştığı” ifadeleri ile bilimsellikten uzaklaşıldığı vurgulanmıştır.

Tarih Lise III (Oktay, 1952: 170,216,260) kitabında Osmanlı ordusu ile bağlantılı olarak devletin güçlenme isteği üzerine yapılması planlanan yenilikler “*gavur icadı*” ve “*kafir gözüyle*” gibi nitelendirmeler ile birlikte “*cahil ve mutaassıp zümrenin ve bilhassa Yeniçeri ocağının mukavemetiyle karşılaşmış*” olduğu ifade edilmektedir. Yenilik karşıtı mutaassıp ve muhafazakâr kimselerin irticai hareketlere sebep olduğu bu durumun ise kanlı ihtilallerin yolunu açtığı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda özellikle gerileme ve dağılma dönemlerinde Osmanlı kurumsal düzeni bağınaz, rüşvetçi, bilimsellikten uzak ve cahil olarak betimlenmiştir. Bu betimlemeler doğrultusunda Osmanlı devlet düzeni ile ilgili olumsuz bir imaj çizildiği söylenilebilir.

4.3. TÜRK- İSLAM SENTEZİ DÖNEMİ OSMANLI İMAJINA İLİŞKİN BULGULAR

Türk-İslam sentezi anlayışında padişah figürü önemli bir yer tutmaktadır. Padişahlar bu anlayışta merkezi bir konumda bulunmaktadır. Tarih Lise 3 (Öztuna, 1976: 294) kitabında yer alan şu ifadeler doğrultusunda ders kitabında padişahlar nizam-ı alemin

temsilcisi olarak betimlenmektedir: *“Padişah.. Nizam-ı âlemin, Osmanlı devlet anlayışını temsil eder. Onun içindir ki, padişaha itaatsizlikten büyük hiçbir suç yoktur. Belki Allah’ın tek olmadığını söylemek ancak daha büyük suçtur. Zira padişaha itaat olmayınca devlet çözülmeye başlar. Değil Nizam-ı Âlem, millî birlik bile bozulur. Padişahın isminde toplanan bu derecede kesin merkezi devlet otoritesi olmasaydı, imparatorluk olmazdı. Okyanuslar arasında uzanan, her türlü iklimde her çeşit insanla meskûn olan muazzam Osmanlı imparatorluğu, haberleşme aracının at, nihayet güvercin olduğu devirlerde, başka türlü yönetilemezdi.”* Padişahın otoritesine karşı gelmenin Allah’ın tek olmadığını söylemek kadar büyük suç olduğuna değinilmiştir. İtaatsizlik neticesinde ise milli birliğin bozulacağı ifade edilmiştir. *“Padişahın otoritesine karşı gelmenin Allah’ın tek olmadığını söylemek kadar büyük suç olduğu”* ifadesi ile padişahın yüce bir konumda olduğu belirtilmiştir.

Tarih Lise 3 (Öztuna, 1976: 210) kitabında yer alan *“Osmanoğulları’ndan gelen hükümdarlar, Ertuğrul Gazi’den VI. Mehmed’e kadar (I. Süleyman ve Sultan Musa da dâhil edilmek üzere) 39, yalnız halife olan II. Abdülmecid ile 40 kişidir. Bu suretle saltanatları 1231’den 1924’e kadar 693 yıldır (son 1 yıl, 3 ay, 14 günü sadece hilafet) Halife sıfatıyla İslam’ın başı titrini ise 407 yıl, 6 ay, 5 gün yalnız 30 kişi taşımıştır. 632 yılında başlayan halifelik müessesesi 1924’te son bulmuş, Osmanoğulları’ndan sonra müessese devam edememiş, böyle bir sıfatı taşıyacak maddi ve manevi gücü haiz hiçbir şahıs ve hanedan bulunamamıştır.”* Yine aynı kitapta (Öztuna,1976:210) yer alan *“..böyle bir sıfatı taşıyacak maddi ve manevi gücü haiz hiçbir şahıs ve hanedan bulunamamıştır”* gibi ifadelerden de görüldüğü üzere hilafet üzerinden padişahlar yüceltilmiştir.

Lise III. Sınıf (Akşit, 1973: 17) kitabında Fatih Sultan Mehmet hakkında irade sahibi, temkinli ve verdiği kararı değiştirmeden uygulayan, devlet yönetiminde sert ve birkaç dil bilen bir hükümdar olarak ifade edilmektedir. Aynı kitabın devamında yapacağı seferleri kimseye söylemediği de belirtilmiştir. Bu ifadeler doğrultusunda Fatih Sultan Mehmet hakkında güçlü, otoriter ve entelektüel bir hükümdar imajı oluştuğu söylenilebilir. Devamında (Akşit, 1973: 61) Kanuni Sultan Süleyman hakkında babası Yavuz Sultan Selim gibi asabi ve çabuk kızan bir hükümdar olmadığı fakat yumuşak tabiatlı da olmadığı ifade edilmektedir. Aynı kitabın devamında kararlarında acele etmeyen, iyice düşünüp taşınan sonra karar veren ve

kararından katiyen geri dönmeyen bir hükümdar olduğu belirtilmiştir. Ordusu tarafından çok sevilen Kanuni Sultan Süleyman'ın iltimas yapmadığı ve koyduğu kanunlar ile devleti düzenlemiş, ordu ve donanmayı dünyanın bir numarasına çıkardığı aktarılmıştır (Akşit, 1973: 61). Aynı kitabın devamında Kanuni Sultan Süleyman'ın en büyük hatasının kendisine layık bir oğluna tahtı bırakmamış olması olduğu vurgulanmıştır.

Emin Oktay'ın yazdığı Tarih Lise III (1982: 123) kitabında bu dönem ile ilgili olarak *“Önceki dönemlerin padişahların aksine kanun ve geleneklere saygı gösterilmemiştir. Kanun ve düzenlemelere uyulmadı. Bunun nedeni, bu yüzyılda tahta oturan padişahların bir kısmının çocuk, bir kısmının da aptal ya da deli olmalarıydı. Sadrazamlık gibi makamlara değersiz kişiler getirilmiştir. Osmanlı padişahların gevşek ve iktidarsız olması nedeniyle bütün memleket işleri aksadı. Bu dönemde Osmanlı padişahları zamanlarını zevk ve keyif içinde geçirmeye başladılar”* ifadelerine yer verilmiştir. Bu dönem özelinde yazarların bakış açısına göre kimi ders kitaplarında Türk-İslam Sentezi anlayışı ağır basarken kimi ders kitaplarında Atatürkçü bakış ağır basmaktadır. Tarih Lise III (Tekin ve Turhal, 1990: 232) kitabında, *“II. Abdülhamit... İmparatorluğun kaderine hâkim oldu; içte ve dışta meydana gelen bütün olaylarda tek başına karar verdi. İmparatorluğun uzak topraklarının er ya da geç elden çıkacağını anladı ve en çok Anadolu'ya yatırım yaptı.”* ifadeleri yer almıştır. Bu ifadeler doğrultusunda II. Abdülhamit hakkında olumlu bir imaj çizildiği söylenilebilir. Lise Tarih 2 (Güneş ve Özbek, 2003: 106-107) kitabında ise *“Devlet yönetimini ele geçirdikten sonra ülkede söz, yazı ve toplanma özgürlüklerini kaldırdı. Gazeteler sansür koydu. Padişahlığının beşinci yılında meşrutiyet taraftarlarını sindirmek amacıyla, Sultan Abdülaziz'in intihar etmeyip Yeni Osmanlılarca öldürüldüğünü ileri sürerek özel bir mahkeme kurdurdu. Bu işe ön ayak olanları mahkemeye verdirdi. Mithat Paşayı bu işle ilgisi olduğu gerekçesiyle yargıladı ve arkadaşlarıyla sürgüne gönderdi. Bir süre sonra ise burada öldürttü. Bu olaydan sonra II. Abdülhamit'in baskı yönetimi daha çok arttı. Hürriyet ve meşrutiyet düşmanı oldu”* ifadeleriyle II. Abdülhamit hakkında olumsuz bir imaj çizilmiştir.

Lise III. Sınıf Tarih (Akşit, 1973: 30) kitabında duraklama dönemine kadarki sürede Osmanlı ordusunun örgütlenme ve disiplin bakımından diğer ordulardan oldukça üstün olduğu vurgulanarak, sipahilerin komutanlarına çok bağlı olmaları,

yenicilerin bir tarikat altında toplanmış birbirini seven bekâr insanlar olmaları ve Tımarlı sipahilerin tecrübeli, silahlanmış ve mükemmel binici olmalarından belirtilmiştir. Aynı kitabın devamında yer alan “*Türkün zaten mevcut olan cesaretine İslam dini ayrı bir kuvvet katmıştı.*” ifadesi Türk-İslam sentezi anlayışına uygun bir cümle olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı ordusu ile ilgili, geçtiği yerlerin halkına dokunmadığı; halkın mal, can ve namus güvenliğini her şeyin üstünde tuttuğu vurgulanırken, köylüden bir tavuk çalmanın veya bir beygirin bir buğday tarlasına salıverilmesinin cezasının ölüm olduğu ifade edilmiştir (Akşit, 1973: 31). Bu ifadeler doğrultusunda Osmanlı’nın adaletli ve güçlü bir orduya sahip olduğu çıkarımı yapılabilir.

Lise III. Sınıf Tarih (Akşit, 1973: 32) kitabında Osmanlıların ele geçirdikleri toprakların önemli yerlerine Türk göçmenleri yerleştirdiği, bu bölgelere de hızlı bir şekilde cami, medrese, imaret gibi bilimsel veya sosyal kurumlar inşa ettiği ifade edilmiştir. Aynı kitabın devamında Osmanlıların, ele geçirdikleri yerlerdeki Hristiyan halka karşı iyi davrandıkları belirtilmiştir. Bu ifadeler doğrultusunda ele geçirilen yerlerdeki hızlı inşa faaliyetleri nedeniyle Osmanlı’nın organize, örgütlü ve güçlü bir devleti imajına sahip olduğu söylenilebilir. Osmanlı’nın Hristiyan halka iyi davranması nedeniyle de hoşgörülü bir devlet imajına sahip olduğu değerlendirilmesi yapılabilir. Lise III. Sınıf Tarih (Akşit, 1973: 72) kitabında Osmanlı İmparatorluğu’nun tarım işlerine oldukça önem verdiği vurgulanırken, ele geçirilen yerlerdeki toprakların halk tarafından ekilip biçilmesine izin verildiği belirtilmiştir. Aynı kitabın devamında devlet tarafından çiftçiye her türlü yardımın yapıldığı, ödünç tohumluk verildiği, çiftlik hayvanlarının tedarik edildiği ve bataklıkların kurutulması için çalışma yapıldığı ifade edilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda Osmanlı’nın sosyal bir devlet imajına sahip olduğu çıkarımı yapılabilir.

Osmanlı’nın sanayi gelişimine önem verdiği Lise III. Sınıf Tarih (Akşit, 1973: 72) kitabında belirtilmiş, özellikle ordunun bütün ihtiyaçlarının memleket dâhilinde bulunan sanayiden karşılandığı ifade edilmiştir. Aynı kitabın devamında Asya ile Avrupa ticaret yollarının kontrolünün de Osmanlılarda olduğu belirtilmiştir. Bu ifadeler doğrultusunda Osmanlı hakkında bir ticaret devi, ihtişamlı bir ekonomiye sahip bir devlet imajı çizildiği söylenilebilir.

Tarih Lise 3 (Öztuna, 1976: 114) kitabında Osmanlı İmparatorluğu’nun en geniş sınırlarına ulaştığı 1595 yılında dünya üzerinde her 5,4 kişinin biri Osmanlı

İmparatorluğu'nun vatandaşı olduğu belirtilmiştir. Bu veri ışığında Osmanlı İmparatorluğunun ihtişamlı bir devlet imajına sahip olduğu düşünülebilir. Lise Tarih III (Akşit, 1973: 33) kitabında Osmanlı'da devlet adamları bilginleri ve şairleri koruduğu, şehzadelerin buldukları illerde bu gibi değerli insanları topladığı belirtilmiştir. Aynı kitabın devamında Arapça ve Farsça'nın etkisiyle Türkçe'nin melez bir dil olduğu ifade ediliyordu. Devamında (Akşit, 1973: 33) kitabında Fatih Sultan Mehmet, Müslümanlarca yasak sanılan resim sanatına da değer verdiği ifade edilmiştir. Fakat II. Beyazıt sanatın bu alanına karşı durmuş sarayda ne kadar resim ve heykel varsa attırmıştır. Yine bu dönemde Fatih Camii, Mahmut Paşa Camii, Beyazıt Camii bu devrin ünlü eserleri arasındadır. Bu ifadeler doğrultusunda Osmanlı'da sanatın her alanına karşı ortak bir devlet bakışının olmadığı, cami, medrese gibi inşa çalışmalarında ortak bir uyum olduğu gözükmektedir.

Lise III. Sınıf (Akşit, 1973: 110) kitabında duraklama dönemi padişahları ile ilgili olarak *yeteneksiz ve idaresiz* kimselerdi. Bunlardan bazıları çocuk bazıları da *deli ve aptaldı* ifadesi kullanılmıştır. Duraklama döneminin ilk padişahlarından olan III. Murat, Lise III. Sınıf (Akşit, 1973: 111) kitabında zayıf iradeli, direktif veremeyen, etki altında kalan, saraydan dışarı çıkmayan ve eğlence düşkününü bir hükümdar olarak ifade edilmiştir. III. Murat'ın ardından tahta çıkan III. Mehmet ise aynı kitabın devamında sancak beyliğinden gelen son padişah olduğu vurgulanırken, safdil, çok terbiyeli, halim, sakin ve aynı zamanda vehimli ve kararında mütereddit bir hükümdar olarak ifade edilmiştir. Aynı kitabın devamında III. Mehmet'in ardından çocuk yaşta tahta çıkan I. Ahmet'in devlet işlerinde yakınlarının etkisi altında kaldığı, mutaassıp ve vefasız bir hükümdar olduğu ifade edilmiştir. Tahta geçen İbrahim hakkında ise III. Murat, Lise III. Sınıf (Akşit, 1973: 111) kitabında asabi, düşüncesi dar, çok aceleci, devlet teamüllerini uymayan, şoursuz emirlerini uygulatmak isteyen ve üfürükçülere giden bir hükümdar ifade edilmiştir.

Türk-İslam Sentezi anlayışı döneminde II. Abdülhamid'in diğer padişahlara göre daha çok öne çıktığı görülmektedir. Tarih Lise 3 (Öztuna, 1976: 199) kitabında II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle sonuçlanan 31 Mart Vakasında padişahın en küçük bir ilgisinin olmadığı vurgulanarak asıl maksadın padişahı tahtan indirmek olduğu ifade edilmiştir. Aynı kitapta, II. Abdülhamid'in tahtan indirilmesi ise "*her türlü kötülüğün başlangıcı*" olarak betimlenmiştir (Öztuna, 1976: 193). Bu durumun nedeni olarak ittihatçılar görülmüş ve ittihatçılar; beceriksiz ve sabit fikirli olarak

ifade edilmiştir. *“Meclislere, hükümdar, hükümete haber vermeden, donanmaya Rus limanlarını bombardıman emrini veren Enver Paşa. Tarafsız kalması, Türkiye’ye sonsuz nimetler temin edecekti. Dünyanın savaştan bitkin çıktığı 1918’de Türkiye, zinde, hiç yıpranmamış bir ordu ile Yakındoğu ve Balkanların münakaşasız şekilde en güçlü devleti olacaktı. Akıl almaz insan ve servet harcamayacaktı. 1922’ye kadar süren ve düşman sürülerini Ankara’ya getiren, yüzlerce Türk şehir ve kasabasının mahvolmasıyla neticelenen facialar olmayacaktı. İmparatorluk cebren tasfiye edilmeyecekti. 1945’ten sonra İngiltere ve Fransa nasıl imparatorluklarını kendileri tasfiye ettilerse Türkiye’de öyle yapacaktı. Bu tarihlere kadar Irak, Suudi Arabistan petrollerinden faydalanacaktı. Birçok Türk ülkesi de şüphesiz bu tasfiyede yabancılara geçmeyecekti. 1911’den 1922’ye kadar devam eden savaşlarda, yüzbinlerce Türk öldü; en iyi yetişmiş, Doğu Batı kültürlerini nefsinde birleştirmiş bir genç nesil yok oldu.”* (Öztuna, 1976: 257-262) ifadeleri ile yaşanan felaketlerden Enver Paşa sorumlu tutulurken padişahın bu olaylarda sorumluluğu olmadığı izlenimi verilmek istenmiştir. Bu yaklaşım ise Osmanlı padişahlarını idealize eden ve merkeze konumlandıran Türk-İslam Sentezi anlayışının olumlu bir Osmanlı imajı çizme gayreti olarak değerlendirilebilir.

12 Eylül 1980 darbesinin ardından Türk-İslam Sentezi anlayışı kapsamında olumlanan Osmanlı imajının değişime uğradığı görülmüştür. Bu dönemde Türk-İslam Sentezi anlayışına Atatürkçü bakışta eklenmiştir (Yıldırım, 2014: 309). Bu değişimin ardından kuruluş ve yükselme dönemi padişahlarına karşı olumlu bakış sürerken, gerileme ve dağılma dönemi padişahlarına olumsuz bir bakış görülmektedir. Tarih Lise III kitabında (Şirin, 1987: 135), *“Duraklama devrindeki birkaç padişah hariç tutulursa bu yüzyıldaki diğer padişahların devrinde de kanunlara uyulmamış, devlet işlerine padişah anneleri karışmış, rüşvet alınıp verilmeye başlanmıştı. Önemli görevlere gelmek için valide sultanlara, veziriazamlara hatta padişahlara rüşvet veriliyordu. Bu durumun temel padişahları şahsiyetlerindeki zayıflıklar idi. Bütün 17 yy. boyunca kimi çocuk, kimi zayıf iradeli ve kimi de yeterli eğitim görmemiş olmaktan dolayı önceki devirlerdeki gibi güçlü padişahlar çıkmamıştı”* ifadeleri yer almıştır. Osmanlı’nın ihtişamlı devlet görüntüsü XVII. Asırda bozulmaya başlamıştır. Bu asır içerisinde Osmanlı devlet örgütü bozulmuş, kanunlar dikkate alınmamaya başlanılmıştır (Akşit, 1973: 135).

Kapıkule askerileri, yeniçeriler ve sipahiler disiplinden tamamen yoksundular. Sipahi ve Yeniçeriler devlet işlerine karışıyor istediklerini veziriazam yapıyorlar, karşı çıkanları öldürüyorlardı (Akşit, 1973: 135). İllere gönderilen valiler ve kadılar işin ehli insanlar değildiler. Rüşvet alıp yürümüşlerdi. Kim çok para verirse vali veya kadı olarak onlar atanıyordu. Görev aldıkları yerde halkı soyuyorlardı. Halkın can, mal ve namusu kalmamıştı (Akşit, 1973: 135). Bu ifadeler doğrultusunda XVII. Asır itibariyle Osmanlı'nın adil ve koruyucu devlet imajı, adaletsiz ve gaddar bir devlet imajını evrildi. XVII. asır itibariyle medreselerde bozulmalar meydana geldi. Eski yıllarda çok zor bir öğretim yapıldıktan sonra ulema sınıfına girilirdi. Fakat bu yüzyılda gereği kadar bilgiye önem verilmedi. Özellikle Felsefe, tıp ve matematik derslerini okutacak müderris sayısı yok denecek kadar azdı (Akşit, 1973: 138). İltimas ile medrese eğitimi görmeyen kişilere ilmi paye verildi. Cinlerle hastalarını iyi ettiğini iddia eden Cinci Hüseyin Efendi, padişah Sultan İbrahim'in(Deli İbrahim) sevgisini kazandığından kazaskerliğe getirildi (Akşit, 1973: 138). Bu tür olaylara rağmen Osmanlı İmparatorluğu eski büyüklüğünü ve gücünü devam ettiriyordu (Akşit, 1973: 138). Bu sıkıntılı devirde gerek divan edebiyatında gerekse halk edebiyatında önemli zatlar yaşamışlardır. Nitekim halk edebiyatı Nefi, Şeyhülislam Yahya, Naili Türk gibi isimlerle en parlak dönemini yaşamıştır (Akşit, 1973: 138). Bu sıkıntılı devirde edebiyatın parlak bir dönem yaşaması Osmanlı'nın edebi köklerin çok sağlam olduğu şeklinde değerlendirilebilir (Akşit, 1973: 138). Bu dönemde mimari eser olarak Mimar Sinan'ın eserlerine en yakın güzelliğe sahip olan yapı Sultan Ahmet Camidir. Bütün süsleyici sanatların bir araya gelmesiyle oluşan Bağdat Köşkü de Türk zevkinin ölmez şaheserlerinden biridir (Akşit, 1973: 138).

4.4. 2007 SONRASI DERS KİTAPLARINDA OSMANLI İMAJINA İLİŞKİN BULGULAR

Bu dönem, öncekilerden farklı olarak daha çok pedagojik temelli bir düzenleme sonucunda ortaya çıkan yeni durumla ilgilidir. Yapılandırmacılık olarak tanımlanan yeni öğrenme yaklaşımına uygun biçimde düzenlenen program ve ders kitaplarında Osmanlı temsilinin, mevcut iktidarın muhafazakâr ve yeni Osmanlıcı olarak tanımlanmasından dolayı farklılaştığını söylemek mümkündür.

MEB Tarih 10 kitabında (2010) yer alan; *“Padişah ülke topraklarını genişletmek, halkın refahını arttırmak, adaleti sağlamak, devleti iç ve dış tehlikelere karşı korumakla görevliydi. İslam hukuku ve Türk töresine göre bir padişahın en önemli sorumluluğu adil olma idi. Bu durum, devletin kuruluş günlerinde Derviş Sarı Saltuk'un Osman Gazi'ye verdiği "Adil ol, yan tutma; yoksulun ahını alma, uyruklarına kötü davranmaları; şeklindeki öğütte de görülmektedir.”* ifadeleri ile bir padişahta olması gereken özelliklerden bahsedilirken daha önceki dönemlerdeki olduğu gibi padişah özelinde herhangi bir betimlemeye gidilmemiştir. Aynı kitapta *“Osmanlı devletinde egemenliğin kaynağı konusunda da İslam hukukuyla birlikte Orta Asya Türk geleneklerine bağlı kalındı.”* ve *“Eski Türk devletlerindeki kurultay geleneği ile İslam devletlerindeki Divan teşkilatı da devam ettirildi.”* ifadeleri ile Osmanlı devletinin İslami ve Türk tarafı vurgulanmıştır. Bu bağlamda Türk-İslam Sentezi anlayışının etkisi görülmektedir. Bu tür ifadeler dışında daha önceki dönemlerin tarih ders kitaplarında görülen şahıslar ile ilgili rahatsız edici sıfatlar bu dönemdeki kitaplarda bulunmamaktadır.

Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf (MEB, 2014: 7) kitabında Osman Bey'in, *“iyi yöneten, ileri görüşlü, mücadelesinde planlı ve hareketli, sabırlı ve hoşgörülü ve duruma göre sakin bir duruşa”* sahip olduğu belirtilmiştir. Osman Bey'den sonra başa geçen Orhan Bey'in ise (MEB, 2014: 11), *“teşkilatçı, toparlayıcı ve askeri bir deha”* olduğu ifade edilmiştir. Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf (MEB, 2014: 7) kitabında Fatih Sultan Mehmet; *kibar, nazik, ilim adamlarına saygılı ve planlı hareket eden bir hükümdar* olarak betimlenmiştir. Ders kitabında İstanbul'un fethinden sonraki süreci anlatan ifadelerde yer almaktadır. MEB Tarih 10 kitabında (2010) yer alan *“Fatih, fethi takip eden günlerde, Bizans'ın ileri gelen din adamlarından Gennadios'u (Genadyos) Rum Ortodoks patriği olarak tayin etti. Patriğe sadece Rumların değil, Osmanlı topraklarındaki tüm Ortodoks Hristiyanların dini' lideri ve milletbaşı olma yetkisi tanıdı. Ayrıca ona verdiği bir fermanla Ortodoks milletinin haklarını güvence altına aldı. Buna göre; Ortodoksların kiliseleri korunacak; evlenme, boşanma ve cenaze defin işlemleri kendi dini geleneklerine göre yürütülecekti. Ayrıca, ayinlerin yapılmasına ve dini günlerin kutlanmasına da devam edilecekti. Fatih bu hareketiyle yönetimi altına giren Hristiyan halka, her şeyin eskisi gibi devam edeceğini anlatmak istiyordu. Çünkü onun amacı, Osmanlı topraklarındaki tüm insanların korkmadan serbestçe yaşayabilmesiydi.”* ifadeleri ile Fatih Sultan Mehmet'in fethin ardından

İstanbul’da yaşayan Müslüman olmayan halka dinlerini özgürce yaşayabilme hakkı verdiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda Fatih Sultan Mehmet hakkında dini özgürlükler tanıyan, baskıcı olmayan, hoşgörülü ve insancıl bir imaj oluşturulmaktadır. Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf (MEB, 2014: 7) kitabında Yavuz Sultan Selim ile ilgili *çok iyi at bindiği, kılıç kullandığı, güreşte ve yay atma da usta olduğu* ifadeleri geçer. Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf (MEB, 2018: 89) kitabında Osmanlı Devleti’nde yer alan önemli sistemlerden biri olan devşirme sisteminin temel ilkesinin *Türk İslam adet ve geleneklerine, hükümdara ve devlete sadakat ile bağlılık* olduğu ifade edilmiştir. Bu ifade hem Türk-İslam Sentezi anlayışı hem de dönemin muhafazakâr yapısıyla ilişkilendirilebilir.

Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf (MEB, 2018: 193) kitabında Osmanlı toprak sistemi oluşturulurken kendinden önceki Türk İslam Devletlerinin toprak sistemlerinden yararlandığı belirtilmiştir. Belirtilen bu durum Türk İslam Sentezi anlayışı kapsamında değerlendirilebilir. Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf (MEB, 2018: 193) kitabında “*Osmanlı Devleti’nin toprak kullanımı konusunda, Roma, Bizans ve eski İran gibi medeniyetlerin sistemlerinden istifade ettiği*” ifade edilmiştir. Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf (MEB, 2018: 175) kitabında Osmanlı Devleti’nde “*Eski Türk Devlet geleneğine göre, hanedanın ortak malı kabul edilirdi.*” ifadesiyle Osmanlı’nın Türklüğüne vurgu yapılmıştır. Aynı kitabın devamında (MEB, 2018: 177) Osmanlı Devleti’nde müsadere sisteminin kullanıldığı belirtilip, “*haksız yollar ile servet edinenleri cezalandırmak amacıyla kullanılan devlet tarafından kişinin malına el konulması sistemi olan müsadere, Hunlardan beri Türk devlet geleneğinde uygulanmıştır.*” satırlarına yer verilmiştir. Bu satırlarla Osmanlı’nın Türklüğüne vurgu yapılmıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın amacı kapsamında elde edilen bulgulara yönelik tartışma, sonuç ve öneriler kısmına yer verilmiştir.

5.1. TARTIŞMA

Siyasal iktidarların tarih ders kitaplarına yönelik ideolojik etkisi geçmişten günümüze literatürde tartışılan bir husustur. Yıldırım (2014); “*Meşrutiyet’ten günümüze Tarih Ders Kitaplarında Türk Kimliğinin İnşası*” adlı doktora tezinde, 1930’lu yıllarda Cumhuriyet seçkinlerinin yeni rejimin meşruiyetini sağlayabilme gayesiyle Türk Tarih Tezi olarak ifade edilen yeni bir tarih söylemi kurguladığını ve bu söylemin dönemin tarih ders kitaplarına yansıdığını ifade etmiştir. Ders kitaplarında *padişahların zaafı, yetersizlikleri ve idari düzenin yozluğu, köhnemişliği ele alınmış ve bu veriler* üzerinden olumsuz bir Osmanlı imajı resmedilmiştir. Aynı çalışmada Hümanist tarih anlayışı sürecinde Osmanlı’ya olan olumsuz bakışta *kısmi yumuşama* olduğu görülmüştür. Bu ders kitaplarında yükselme dönemi ile ilgili olumsuz ifadelerin yer almadığı belirtilmiş, yükselme sonrası ise padişahların *şahsi yetersizlikleri ve idari düzenin bozukluğu* üzerinden olumsuz bir Osmanlı imajı çizilmiştir. Türk-İslam Sentezi döneminde Osmanlı tarihi, ders kitaplarında olumlu bir imaj ile aktarılmıştır. Padişahların idealize edilmesi ders kitaplarında sık rastlanılan bir husustur. Bahsi geçen çalışmada Tarih Lise III kitabında, II. Abdülhamid’in uyguladığı “*karanlık, fakat kansız istibdadın*” memlekete “*birkaç ay nefes aldırıldığı*” ifadelerine yer verilmiştir.

Alaca’nın (2018) “*Türkiye’de Siyasi İktidarların Değişimine Bağlı Olarak Orta Öğretim (Lise) Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı Padişahı İmajı: II. Abdülhamit*

Örneği'' başlığını taşıyan makalesinde, Türk Tarih Tezi ve Hümanist tarih anlayışı dönemlerinde olumsuz bir II. Abdülhamit imajı sunulurken, Türk-İslam Sentezi dönemini kapsayan süreçte Milliyetçi Cephe hükümetlerinin vesilesiyle daha olumlu bir II. Abdülhamit imajı yansıtıldığı tespit edilmiştir.

Çatar'ın (2019) "*Cumhuriyet Dönemi Tarih Ders Kitaplarında Sultan II. Abdülhamit İmajı*" adlı yüksek lisans tezinde, Türk Tarih Tezi Dönemi tarih ders kitaplarında II. Abdülhamit'in anayasal sistemi ortadan kaldırdığı söylemi tespit edilmiştir. Türk-İslam Sentezi döneminde ise bu söylemin yumuşadığı görülmüş, II. Abdülhamit'in anayasal sistemi ortadan kaldırma gerekliliğinin savunulduğu bir sürece evrildiği görülmüştür. Çalışmada Türk-İslam Sentezi Dönemi sonrası, II. Abdülhamit'in eğitime, kültüre, sanata, Müslümanlara ve Türklere önem veren bir padişah olarak resmedildiği ifade edilmiştir. Bahsi geçen çalışmalar ve Hacısalihioğlu'nun yönetimindeki (2014) *Balkan ve Karadeniz ülkelerinde tarih ders kitaplarında Osmanlı/Türk imajı* adlı proje verileri analiz edildiğinde Osmanlı imajının güncel siyasi gelişmelere göre değiştiği tespiti tutarlılık göstermektedir.

5.2. SONUÇ

Elde edilen bulgular neticesinde, Türk Tarih Tezi Dönemi tarih ders kitaplarında Osmanlı kuruluş ve yükselme dönemlerinin, Türk kimliği çerçevesinde olumlu bir imaj ile sunulduğu görülmüştür. Örneğin; Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi kitabında (1931: 3) kuruluş dönemi padişahlarından Osman Bey'in tekfurular ile mücadelesinden bahsedilirken *Türklere has cengâverlik, kahramanlık* ifadeleri kullanılmıştır. Aynı kitabın devamında (1931: 32) yükselme dönemi padişahlarından Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşamış önemli siyaset kuramcısı Makyavelli'nin "*Türk idaresinin döneminin idarelerinin hepsinden iyi olduğunu yazdığı ve Bazı Almanların, Türklerin Almanya'ya gelip memleketlerindeki haksızlığa ve adaletsizliğe son vereceklerini umdukları*" ifadelerine yer verilmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman sonrası ise *Osmanlı padişahlarının kabiliyetsiz ve ahlaksız olmaları, Abdülhamit devrinin keyfi, muvaffakiyetsiz, şerefsiz ve sıkıcı olması* gibi olumsuz ifadelerle yer verilmiştir. Bahis geçen ifadelerde görüldüğü üzere Osmanlı

ile ilgili olumlu söylemlerde Türk vurgusu yapılırken, olumsuz söylemlerde Osmanlı vurgusu yapıldığı görülmüştür.

Hümanist Tarih Anlayışı dönemi tarih ders kitaplarında Osmanlı ile ilgili söylemlerde Türk Tarih Tezi dönemine göre yumuşama söz konusudur. Kuruluş ve yükselme dönemi söylemleri; padişahların şahsı ve idari düzenin mükemmelliği üzerinden kurgulanmıştır. Örneğin Kuruluş dönemi padişahları ile ilgili olarak “*büyük bir asker, şair ruhlu, merhametli, adaletli, cesur ve çalışkan*” gibi ifadeler yer verilmiştir (Akşit ve Oktay, 1952: 220,223;232). Yükselme dönemi padişahlarından Yavuz Sultan Selim ile ilgili “*Türk-İslam alemini birleştirmeye çalışan cihangir bir padişah*” (Oktay, 1952: 95), Kanuni Sultan Süleyman ile ilgili “*Türk ordularını zaferden zafere koşturan*”, Fatih Sultan Sultan Mehmet ile ilgili ise, “*bilgin ve bir çok meziyete sahip*” ifadelerine yer verilmiştir.

Osmanlı imajının, gerileme ve dağılma döneminde olumsuz evrildiği görülmüştür. Bu olumsuzlamanın padişahların şahsı üzerinden idari düzene yapıldığını söylemek mümkündür. Örneğin Tarih Lise III (Oktay, 1952: 100,129,133,175,176) kitabında kuruluş ve yükselme döneminin ardından gelen padişahlardan III. Murat ile ilgili “*orduyu ve maliyeyi bozan*”, “*saray kadınlarının nüfuzunu artıran*”, “*tayinlerde hatır, gönül, iltimas ve rüşvetin önünü açan*”; IV. Murat ile ilgili “*kan döken*”, “*korkunç ve zalim*”; I. Mustafa ile ilgili “*deli*”; IV. Mehmet ile ilgili “*hiçbir devlet işine karışmayan*”, “*zamanını av ve eğlence ile geçiren*”; II. Süleyman ve II. Ahmet ile ilgili “*silik*”, “*işi keyf ve zevke dökerek vaktinin av peşinde geçirmeye başlayan*”; III. Mustafa ile ilgili “*sarayı sihirbazlar ve müneccimler ile dolduran*” gibi söylemlerde bulunulmuştur. Bahsi geçen ifadelerde görüldüğü üzere hümanist tarih anlayışı dönemi tarih ders kitaplarında kuruluş ve yükselme döneminde Osmanlı'nın olumlu bir imaj ile yansıtıldığı görülürken gerileme ve dağılma dönemlerinde olumsuz bir imaj ile aktarılmıştır. Osmanlı'nın Türklüğe bakışı ile ilgili dönemin tarih ders kitaplarında olumlu/olumsuz herhangi bir veriye erişilememiştir.

Türk-İslam Sentezi dönemi ders kitaplarında Osmanlı, olumlu bir imaj çerçevesinde kurgulanmıştır. Türk-İslam Sentezinin etkisinin görüldüğü Tarih Lise 3 (Öztuna, 1976: 294) kitabında; “*Padişah... Nizam-ı âlemin, Osmanlı devlet anlayışını temsil eder. Onun içindir ki, padişaha itaatsizlikten büyük hiçbir suç yoktur. Belki Allah'ın tek olmadığını söylemek ancak daha büyük suçtur.*” İfadelerine yer verilmiştir. Tarih Lise 3 (Öztuna, 1976: 257-262) kitabında yer alan “*Meclislere, hükümdar, hükümete*

haber vermeden, donanmaya Rus limanlarını bombardıman emrini veren Enver Paşa. Tarafsız kalması, Türkiye'ye sonsuz nimetler temin edecekti. Dünyanın savaştan bitkin çıktığı 1918'de Türkiye, zinde, hiç yıpranmamış bir ordu ile Yakındoğu ve Balkanların münakaşasız şekilde en güçlü devleti olacaktı. Akıl almaz insan ve servet harcamayacaktı. 1922'ye kadar süren ve düşman sürülerini Ankara'ya getiren, yüzlerce Türk şehir ve kasabasının mahvolmasıyla neticelenen facialar olmayacaktı. İmparatorluk cebren tasfiye edilmeyecekti. 1945'ten sonra İngiltere ve Fransa nasıl imparatorluklarını kendileri tasfiye ettilerse Türkiye'de öyle yapacaktı. Bu tarihlere kadar Irak, Suudi Arabistan petrolerinden faydalanacaktı. Birçok Türk ülkesi de şüphesiz bu tasfiyede yabancılara geçmeyecekti. 1911'den 1922'ye kadar devam eden savaşlarda, yüzbinlerce Türk öldü; en iyi yetişmiş, Doğu Batı kültürlerini nefsinde birleştirmiş bir genç nesil yok oldu.” satırlarıyla yaşanan felaketlerden Enver Paşa sorumlu tutulurken padişahın bu olaylarda sorumluluğu olmadığı izlenimi verilmek istenmiştir. Bu yaklaşım, Osmanlı padişahlarını idealize eden ve merkeze konumlandıran Türk-İslam Sentezi anlayışının olumlu bir Osmanlı imajı çizme gayesi olarak değerlendirilebilir.

1982 askeri darbesi sonrası olumlu Osmanlı imajı ders kitaplarında değişime uğramıştır. Nitekim Tarih Lise III kitabında (Şirin, 1987: 135) *“Duraklama devrindeki birkaç padişah hariç tutulursa bu yüzyıldaki diğer padişahların devrinde de kanunlara uyulmamış, devlet işlerine padişah anneleri karışmış, rüşvet alınıp verilmeye başlanmıştı. Önemli görevlere gelmek için valide sultanlara, veziriazamlara hatta padişahlara rüşvet veriliyordu. Bu durumun temel padişahları şahsiyetlerindeki zayıflıklar idi. Bütün 17. yy. boyunca kimi çocuk, kimi zayıf iradeli ve kimi de yeterli eğitim görmemiş olmaktan dolayı önceki devirlerdeki gibi güçlü padişahlar çıkmamıştı”* ifadeleri bu durumun bir tezahürüdür.

2007 sonrası tarih ders kitaplarında Türk Tarih Tezi, Hümanist Tarih Anlayışı, ve Türk-İslam Sentezi dönemlerinin etkileri kısmen de görülmektedir. Bu etkiye rağmen bu dönemlerin hiç biri, mevcut tarih ders kitaplarının muhtevasını doğrudan etkilememiştir. Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf (MEB, 2018: 177) ders kitabında Osmanlı Devleti'nde müsadere sisteminin kullanıldığı belirtilip, *“haksız yollar ile servet edinenleri cezalandırmak amacıyla kullanılan devlet tarafından kişinin malına el konulması sistemi olan müsadere, Hunlardan beri Türk devlet geleneğinde uygulanmıştır.”* satırlarına yer verilmiştir. Bu ifadelerle Osmanlı'nın Türklüğüne

vurgu yapılmış, müsadere sistemi üzerinden Türk devlet geleneğinin adaletli yapısı hatırlatılmıştır. Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf (MEB, 2018: 193) kitabında; Osmanlı'nın *“toprak kullanımı konusunda özellikle Roma, Bizans ve eski İran gibi medeniyetlerin sistemlerinden istifade ettiği* belirtilmiştir. Bu ifadelerde doğu-batı sentezinin ortaya çıkardığı hümanistik bir bakışın izleri mevcuttur. Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf (MEB, 2018: 193) kitabında Osmanlı toprak sistemi oluşturulurken kendinden *önceki Türk İslam Devletlerinin toprak sistemlerinden yararlandığı* bilgisinin hatırlatılması Türk İslam Sentezi anlayışı kapsamında değerlendirilebilir.

MEB Tarih 10 kitabında (2010) yer alan; *“Padişah ülke topraklarını genişletmek, halkın refahını arttırmak, adaleti sağlamak, devleti iç ve dış tehlikelere karşı korumakla görevliydi. İslam hukuku ve Türk töresine göre bir padişahın en önemli sorumluluğu adil olma idi. Bu durum, devletin kuruluş günlerinde Derviş Sarı Saltuk'un Osman Gazi'ye verdiği "Adil ol, yan tutma; yoksulun ahını alma, uyruklarına kötü davranmaları; şeklindeki öğütte de görülmektedir.”* ifadeleri ile bir padişahta olması gereken özelliklerden bahsedilirken daha önceki dönemlerde olduğu gibi padişah özelinde herhangi bir betimlemeye gidilmemiştir. Bahsi geçen ifadelerde 2007 sonrası dönemin tarih ders kitaplarında Türk Tarih Tezi, Hümanist Tarih Anlayışı ve Türk-İslam Sentezi Anlayışı dönemlerinin izleri tespit edilmiştir.

Sonuç olarak dönemsel faktörlerin etkisiyle tarih ders kitaplarının muhtevasında önemli değişimler görülmüştür. Bu değişimden, tarih ders kitaplarında yer alan Osmanlı tarihi muhtevasının da etkilendiği görülmüştür. Bu bağlamda Araştırmaya konu olan tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imajının, elde edilen bulgular neticesinde dönemsel faktörlerden etkilendiği ve süreç içerisinde dönüşüme uğradığı tespit edilmiştir.

5.3. ÖNERİLER

Elde edilen veriler neticesinde bazı öneriler sunulmuştur.

- Tarih ders kitapları çoklu bir bakış açısı ile hazırlanabilir.
- Osmanlı imajı ile ilgili daha kapsamlı dönemsel çalışmalar yapılabilir.
- Tarih ders kitaplarındaki imaj konusunu baz alan bir çalıştay organize edilebilir.

- Farklı ülkelerin tarih ders kitapları ve Türkiye Cumhuriyeti tarih ders kitaplarında yer alan Osmanlı imajı muhtevalı karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akça, N. (2007). *Demokrat parti iktidarından 1980 ihtilaline eğitim politikaları ve bu politikaların tarih ders kitaplarına yansımaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksoy, C. (1997). *Babam Tevfik ileri, Konuşmaları ve Görüşleri*. Ankara: Akyıldız Matbaası.
- Akşit, N. ve Oktay, E. (1952). *Tarih Lise II*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aktaş, Ö. (2006). *Cumhuriyet Devri Tarih Ders Kitaplarında Rusya İmgesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alaca, E. (2015). *Türkiye' de Siyasi İktidar Değişiklikleri ve Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı Algısı (1970-1980)*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Alaca, E. (2018). *Türkiye' de Siyasi İktidarların Değişimine Bağlı Olarak Orta Öğretim (Lise) Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı Padişahı İmaju: II. Abdülhamit Örneği*. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, (8)14, 555-557.
- Alibašić, A. (2007). *Bosna ve Hırvatistan tarih ders kitaplarında Osmanlı imajı*, İslâm Araştırmaları Dergisi, XVII, 103-137.
- Alkan, M. Ö. (2011) *II. Meşrutiyet'te Resmi İdeoloji, Resmi Tarih ve Eğitim. Türkiye'de Tarih Yazımı*, (ed.) Vahdettin Engin, Ahmet Şimşek, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Aslan, B. (2004). *Türkiye'de Milli Tarih Anlayışı Bağlamında Dünden Bugüne İnkılâp Tarihi Dersleri*. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9), 81-109.
- Aslan, E. (2005). *Türkiye'de Tarih Eğitiminin Sorunları*. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18),106-104.
- Aydemir, A. (2012). *Türkiye'de Tarih Öğretimi Hakkında Yayınlanmış Makaleler: Bir Bibliyografya Denemesi*. *Turkish Studies*, 7 (4), 843-863.

- Aydoğdu, Y. (2018). *Uluslararası İlişkilerde İmaj Yönetimi'nin Uygulanması ve Önemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berktaş, H. (1983). *Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Bozkuş, Y.D. (2014). *Ermeni Tarih Ders Kitaplarında Türk İmgesi*. Yeni Türkiye, (60),1-45.
- Cansel, A.M., Baysun,C. ve Karal, E. Z. (1942). *Ortaçağ Tarihi: İkinci Sınıf*. Ankara: Maarif Vekaleti.
- Cansel, A.M., Baysun,C. ve Karal, E.Z. (1942). *Yeni ve Yakın Çağlar: Üçüncü Sınıf*. Ankara: Maarif Vekaleti.
- Ceyhan, E., ve Yiğit, B. (2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Copeaux, E. (2006). *Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çetin, H. (2003). Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti- Meşruiyetin İktidarı. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(4), 217-235.
- Demircioğlu, İ. H. (2008). Türkiye'de Tarih Eğitiminin Tarihi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 12, 431-450.
- Demircioğlu, İ.H. (2013). *Tarih Ders Kitabı Yazımında Yeni Yaklaşımlar*. Karadeniz Araştırmaları Merkezi. 10. 119-133. 10.12787/KARAM706.
- Demirel, Ö., ve Kıroğlu, K. (2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dinç, E. (2011). Eski ve Yeni Ortaöğretim Tarih Programının Amaç ve İçerik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11 (4), 2135-2153.
- Duman, T. ve Çakmak, M. (2004). *Ders Kitaplarının Nitelikleri*. (Ed.) Küçükahmet, L. *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, 17-33. Ankara: Nobel.

- Erkılıç, T. A. ve Can, S. (2018). Eğitim Yönetimi Ders Kitaplarının İçerik ve Fiziksel Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(4), 295-307.
- Ersanlı, B. (1995). *Tarih öğretimi ve Türk Dünyası. Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, (Haz. Salih Özbaran), Buca Sempozyumu 29 Eylül-1 Ekim 1994, İstanbul: Tarih Vakfı.
- Ersanlı, B. (1995). “*Tarih Öğretiminde “Türk Dünyası”*”, *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ersanlı, B. (2006) *İktidar ve Tarih*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Esen, Y. (2003). *Okul Bilgisi ve Ders Kitapları*. Ders kitaplarında insan hakları: İnsan haklarına duyarlı ders kitapları için, 5-19.
- Gatina, V. (2009). *Rus Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmgesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güneş, A. ve Özbek, S. (2003). *Lise Tarih 2*. Ankara:Tubitay Yayınları.
- İnan, A. (2000). *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk’ün El Yazıları*. Ankara: Atatürk Araştırmaları Merkezi.
- Kabapınar, Y. (1992). Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Tarih Kitaplarına Etkisi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1 (2).
- Kara, K. (1999). *Tarih II*. İstanbul: Önde Yayıncılık.
- Karabağ, G. (2012). *Tarih Eğitimi ve Ders Kitabı Kullanımı*.(ed.) Demircioğlu İ.H ve Turan,İ. *Tarih Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, 39-74.
- Karacasu, B. (2006) “*Mavi Kemalizm” Türk Hümanizmi ve Anadoluculuk, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, c: 2, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kılıç, A. ve Seven S. (2002). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A.
- Kocabaş, S. (1996). *Türkiye’de Politika Şiddetin Perde Arkası (1876-1996)*. İstanbul: Vatan Yayınları.
- Köken, N. (2014). *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi (1923 - 1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

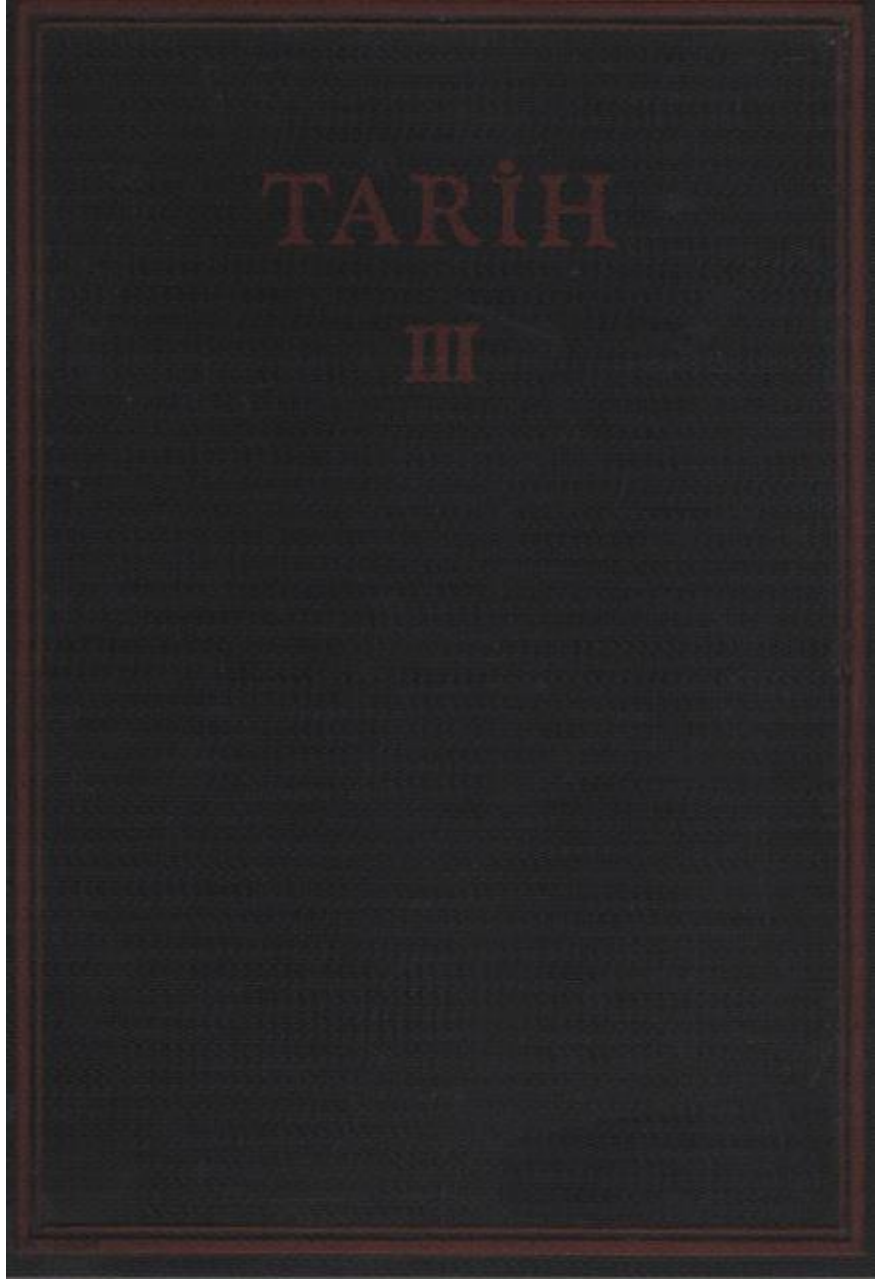
- Köremez, B. (2005). *Demokrat parti dönemi liselerde tarih eğitimi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köstüklü, N. (2013). *Kıbrıs Rum Kesimi Tarih Ders Kitaplarında “Türk” ve “Türkiye” İmaji*. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi.
- Larousse, B. (1993). *Sözlük ve Ansiklopedisi İstanbul: İnterpres Basın ve Yayıncılık AŞ.*
- MEB Komisyon (1993). *Tarih 2*. Ankara: TTK Basımevi.
- MEB Komisyon (2010). *Ortaöğretim 10.Sınıf*. İstanbul: MEB.
- MEB Komisyon (2014). *Ortaöğretim 10.Sınıf*. İstanbul: MEB.
- MEB Komisyon (2018). *Ortaöğretim 10.Sınıf*. İstanbul: MEB.
- Merçil, E., Tarhan, T., Öden, Z.G. ve Merçil, B. (1997). *Lise Tarih 2*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Merçil, E., Tarhan, T., Öden, Z.G., ve Merçil, B. (1997). *Lise Tarih 3*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Muhasilović, J. (2015). *Bosna Hersek Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmaji*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oktay, E. (1952). *Tarih Lise III*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Oral, M. (2006). *Türkiye’de Romantik Tarihçilik (1910-1940)*. Ankara: Asil Yayınları.
- Özbaran, S. (2005). *Tarih, Tarihçi ve Toplum*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Öztuna, Y. (1976). *Tarih Lise III*. İstanbul: Devlet Kitapları.
- Öztürk, İ.H. (2009). *Yeni Ortaöğretim Tarih Programları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme*. The First International Congress of Educational Research, 1-3 May, Çanakkale.
- Pingel, F. (2003). *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi*, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

- Safran, M. ve Ata, B. (1996). Barışçı tarih öğretimi üzerine çalışmalar; Türkiye’de tarih ders kitaplarında Yunanlılara ilişkin kullanılan dil ve Yunanlılara ilişkin öğrenci görüşleri. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, I, s.11-26.
- Safran, M. (1999). Osmanlı Tarihi Öğretimi ve Osmanlı İmajı. *Türk Yurdu*, Aralık, 485-509.
- Safran, M. (2006). “*Türk Tarih Öğretimi ve Meseleleri*”, *Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sinanoğlu, S. (1980). *Türk Hümanizmi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Şahin, H. (2004). Etkili Bir Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Nitelikleri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 365-375.
- Şimşek A. (2009). Osmanlı İktisat Tarihi Konularının Öğretimine Zihniyet Temelli Bir Yaklaşım. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 16, (2).
- Şimşek, A. ve Alaslan, F. (2013). Milliyetçi Tarihten Milli Tarihe, Çatışmacı Eğitimden Barışçı Eğitime Doğru Türkiye’de Tarih Ders Kitapları. *Akademik Bakış Dergisi*, 40.
- Şimşek, A. (2012). Türk Tarih Tezi” Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Günlüğü*, sayı: 111.
- Şimşek, A. (2016). *Başka Ülkelerin Tarih Ders Kitaplarında Türk/Osmanlı İmajını Konu Eden Tez Araştırmaları Hakkında Bir İnceleme*. A. K. Avaroğulları (Ed.), IV. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu içerisinde (s.240-249). Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Şimşek, A. (2018). *Dünyada Türk İmajı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Şirin, V.(1987). *Tarih Lise III*. İstanbul: Gendaş.
- Tekin, N. (2011). Türkiye'deki İlköğretim Ve Ortaöğretim Ders Kitaplarında Rus İmajı. *Toplumsal Tarih*, 216.
- Tekin, G. ve Turhal, Y. (1990). *Tarih Lise III*. İstanbul: Ders Kitapları A.Ş.
- Timuroğlu, V. (1991). *12 Eylül'ün Eğitim ve Kültür Politikası: Türk-İslam Sentezi*. Ankara: Başak Yayınları.

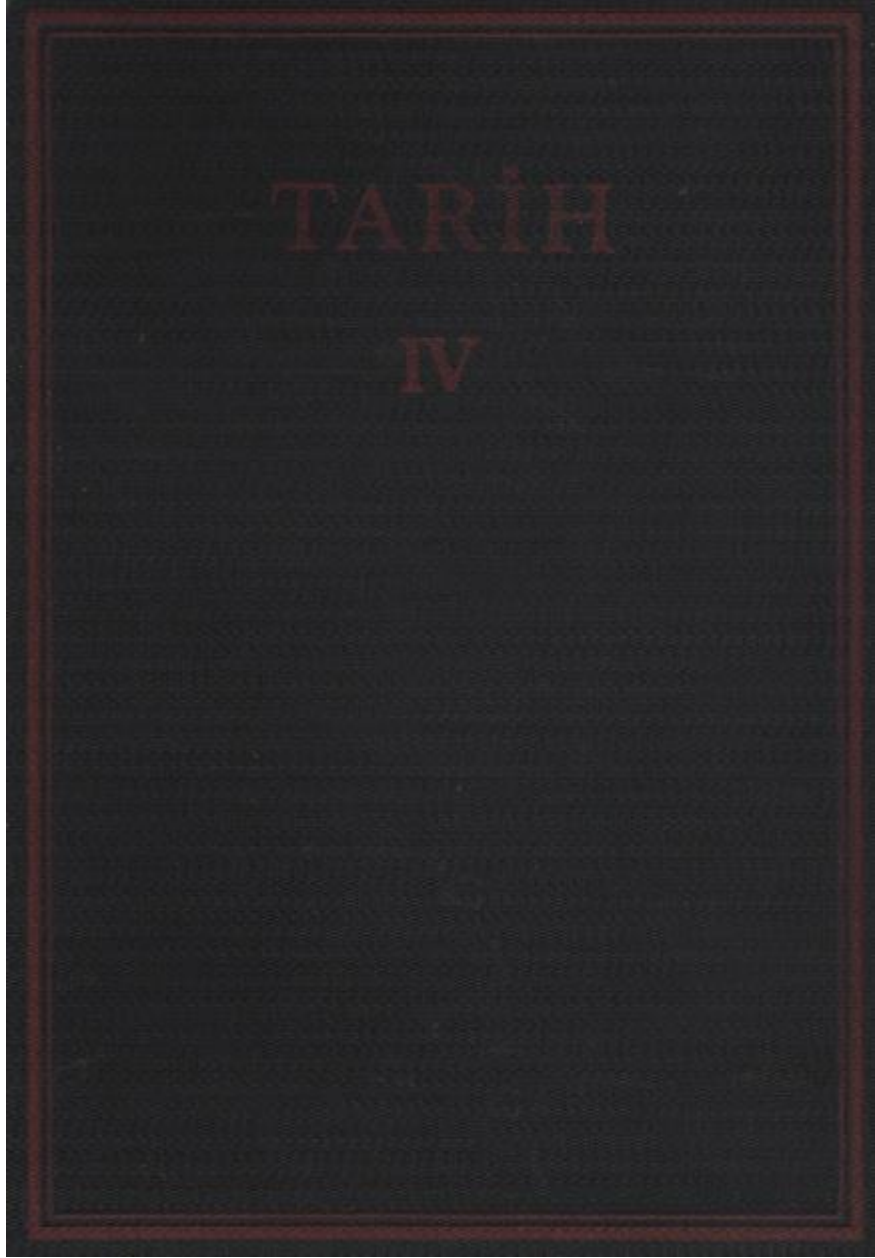
- Tunaya, T. Z. (1995). *Türkiye’de Siyasi Partiler 1859-1952*. 2. Baskı, İstanbul: Arba Yayınları.
- Tuncer, F.F. (2012). *Kosova Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmaji*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu. (t.y). *İktidar*.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=İKTİDAR
adresinden erişilmiştir.
- Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti. (1931). *Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti. (1931). *Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Yıldırım, T. (2014). *Meşrutiyet’ten Günümüze Tarih Ders Kitaplarında Türk Kimliğinin İnşası*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, T. (2016). *Tarih Ders Kitaplarında Kimlik Söylemi*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Yılmaz, S. (2008). Ermenistan Cumhuriyeti’nde Okutulan 10. Sınıf Tarih Ders Kitabında Türkler Aleyhine İfadeler ve Sözde Ermeni Soykırımı. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, (177).
- Yılmaz, S. (2010). *21. Yüzyılda Avrupa Birliğinde Yeni Tarih Anlayışı ve Türkiye’ye Yansımaları*. Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu 18-20 Mart 2010, 877-892.
- Yiğit, M. (2009). *Arap Ülkelerinde Okutulan Lise Tarih Ders Kitaplarında Türkler (Ürdün ve Suriye Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Zunic, M. (2008). *Hırvatistan’da tarih ders kitaplarında Osmanlı imajı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

EK- 1. TÜRKH TARİHİ TETKİK CEMİYETİ (1931) TARİH III KİTAP KAPAK GÖRSELİ



**EK- 2. TÜR K TARİHİ TETKİK CEMİYETİ (1931) TARİH IV KİTAP
KAPAK GÖRSELİ**



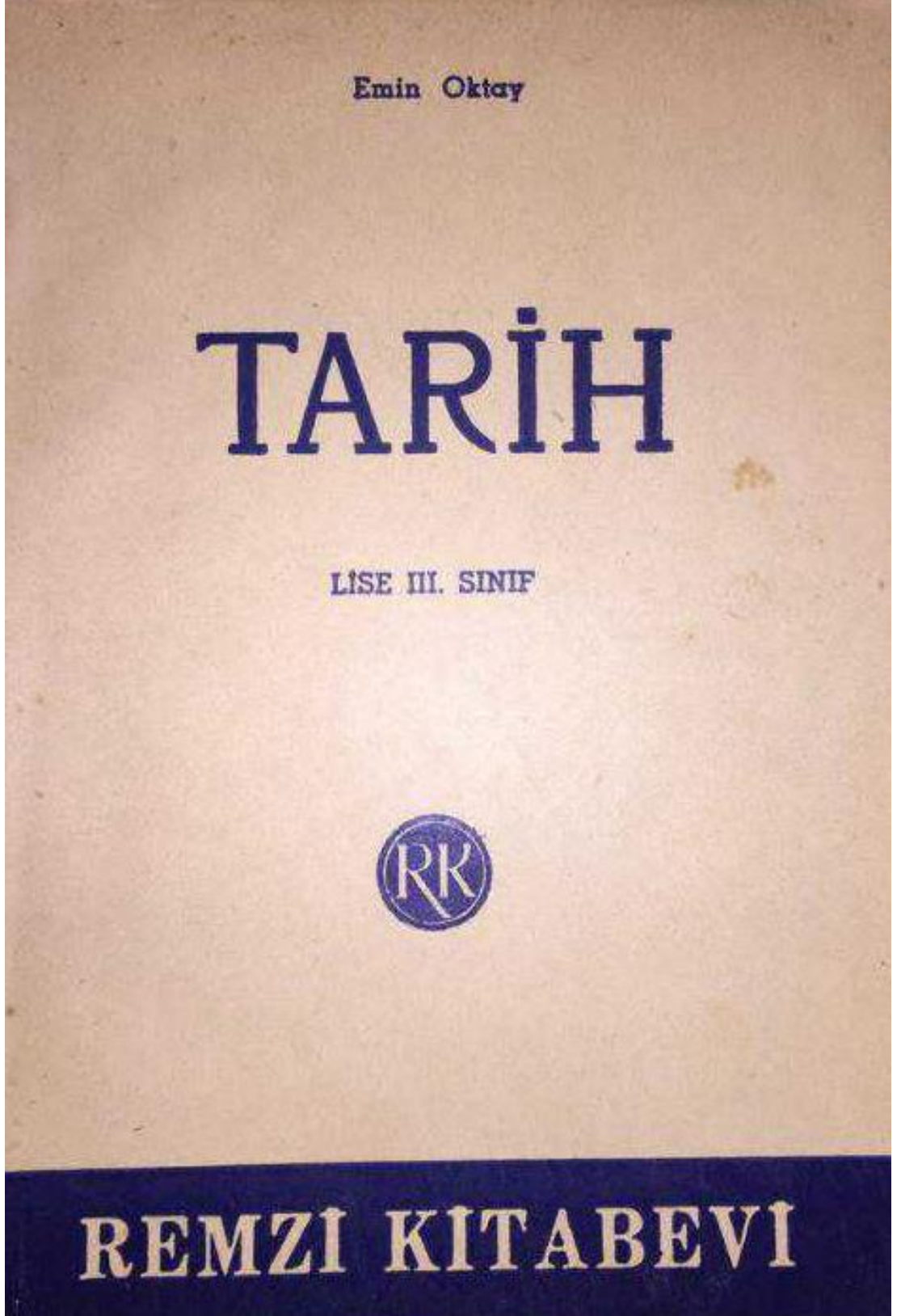
**EK- 3. A.M.CANSEL, C.BAYSUN VE E.Z. KARAL (1942) ORTAÇAĞ
TARİHİ KİTAP KAPAK GÖRSELİ**



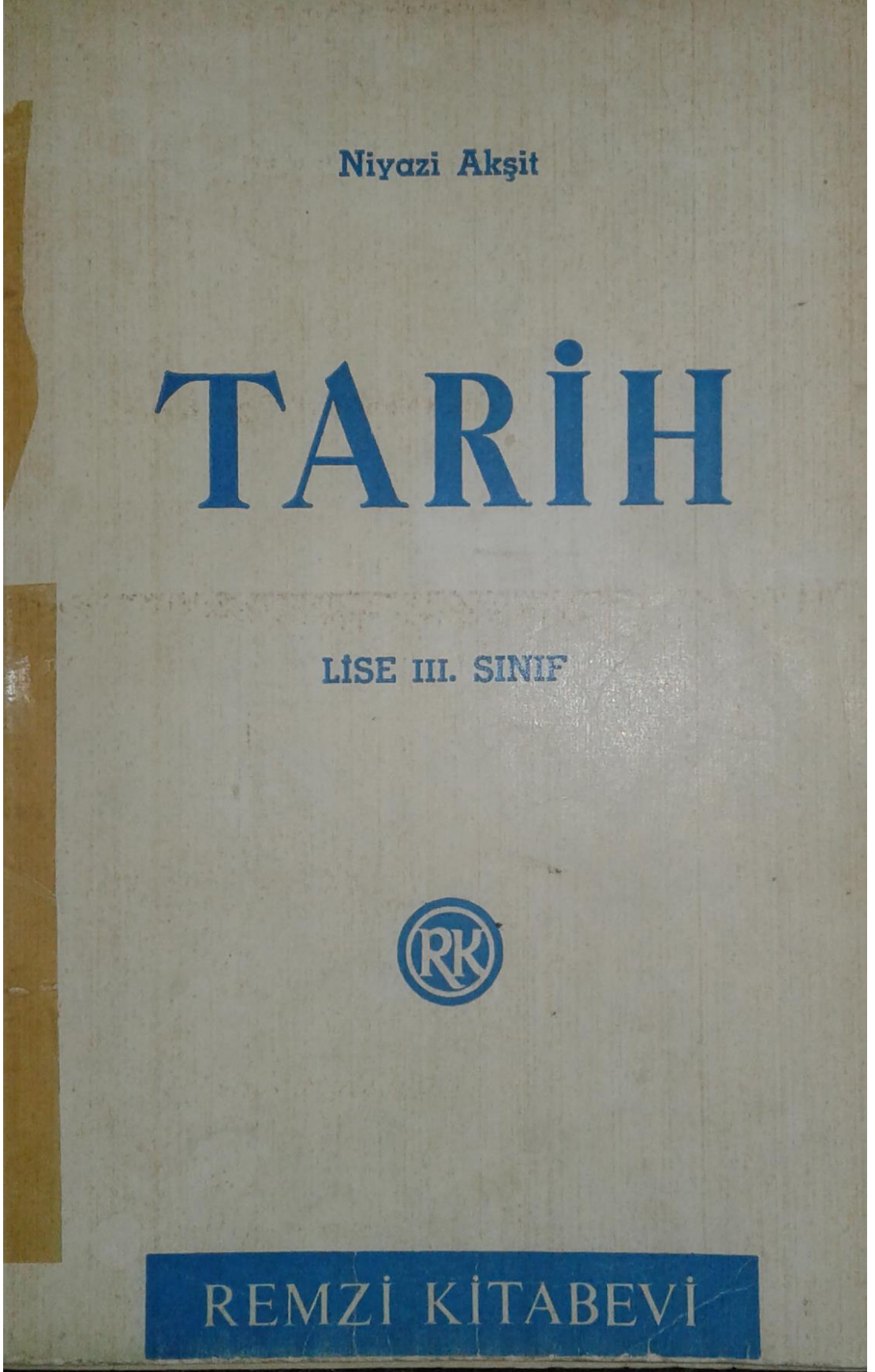
**EK- 4. A.M.CANSEL, C.BAYSUN VE E.Z. KARAL (1942) YENİ VE YAKIN
ÇAĞLAR TARİHİ KİTAP KAPAK GÖRSELİ**



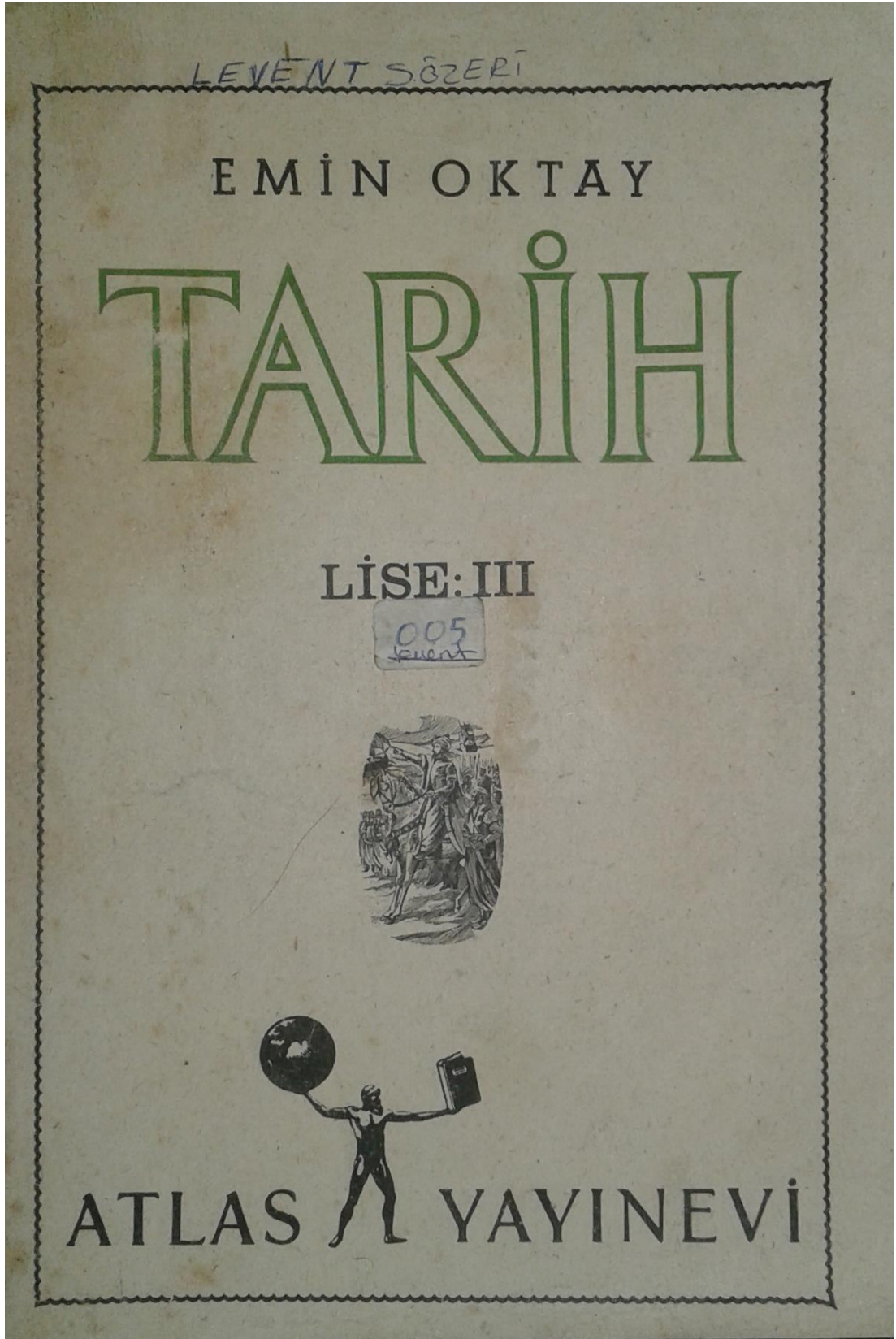
EK- 5. E. OKTAY (1952) TARİH LİSE III KİTAP KAPAK GÖRSELİ



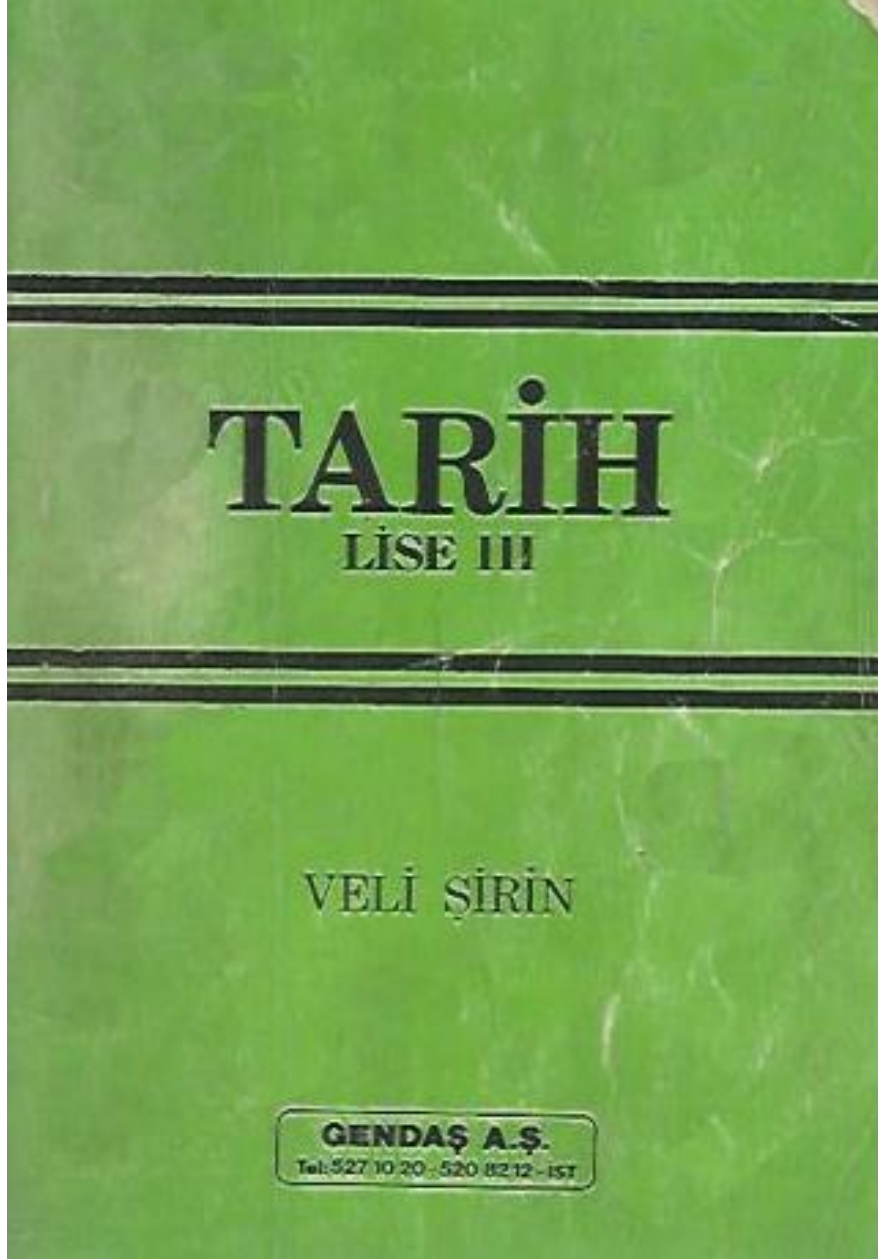
EK- 6. N.AKŞİT (1973) TARİH LİSE III KİTAP KAPAK GÖRSELİ



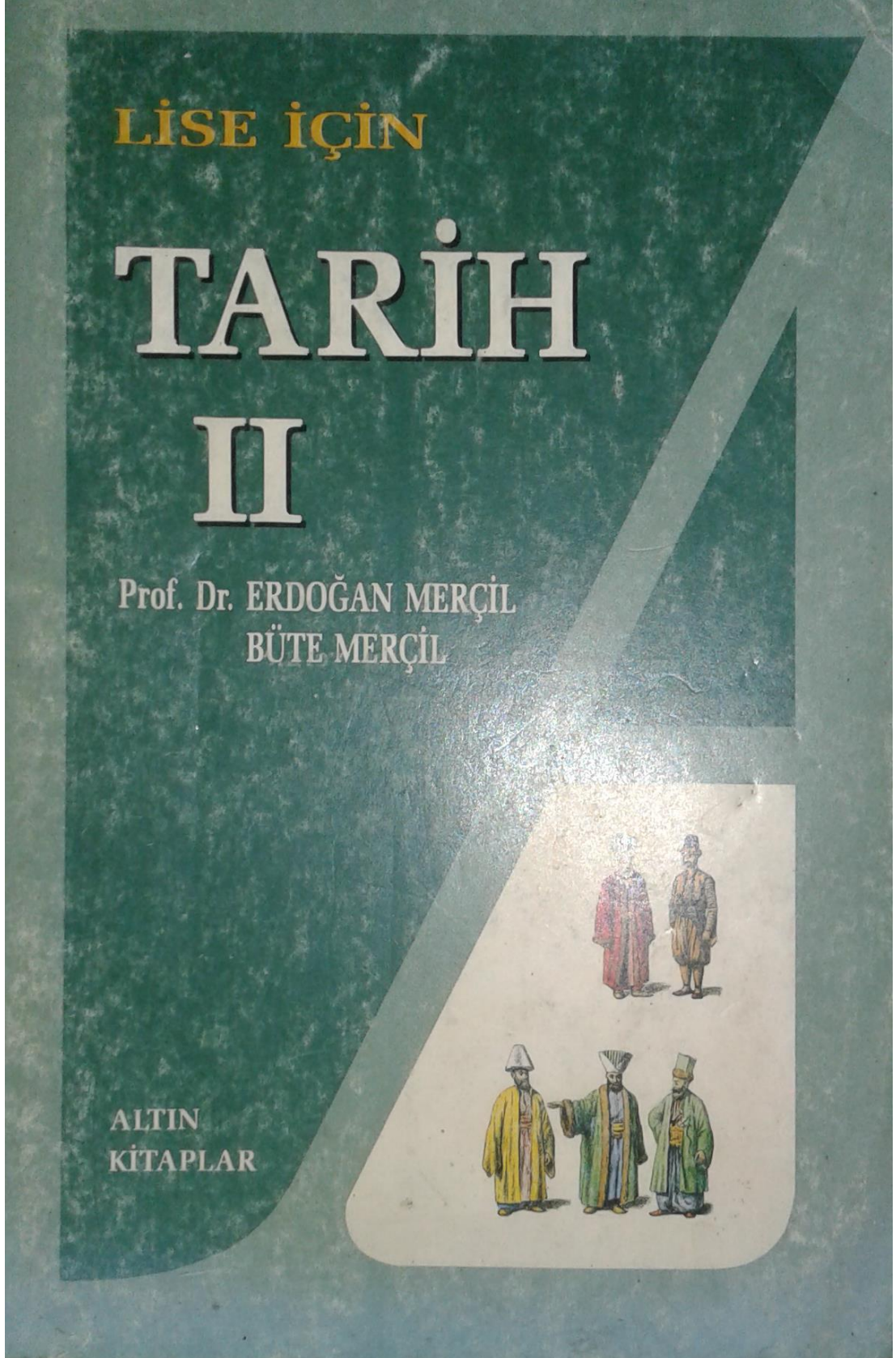
EK- 7. E.OKTAY (1982) TARİH LİSE III KİTAP KAPAK GÖRSELİ



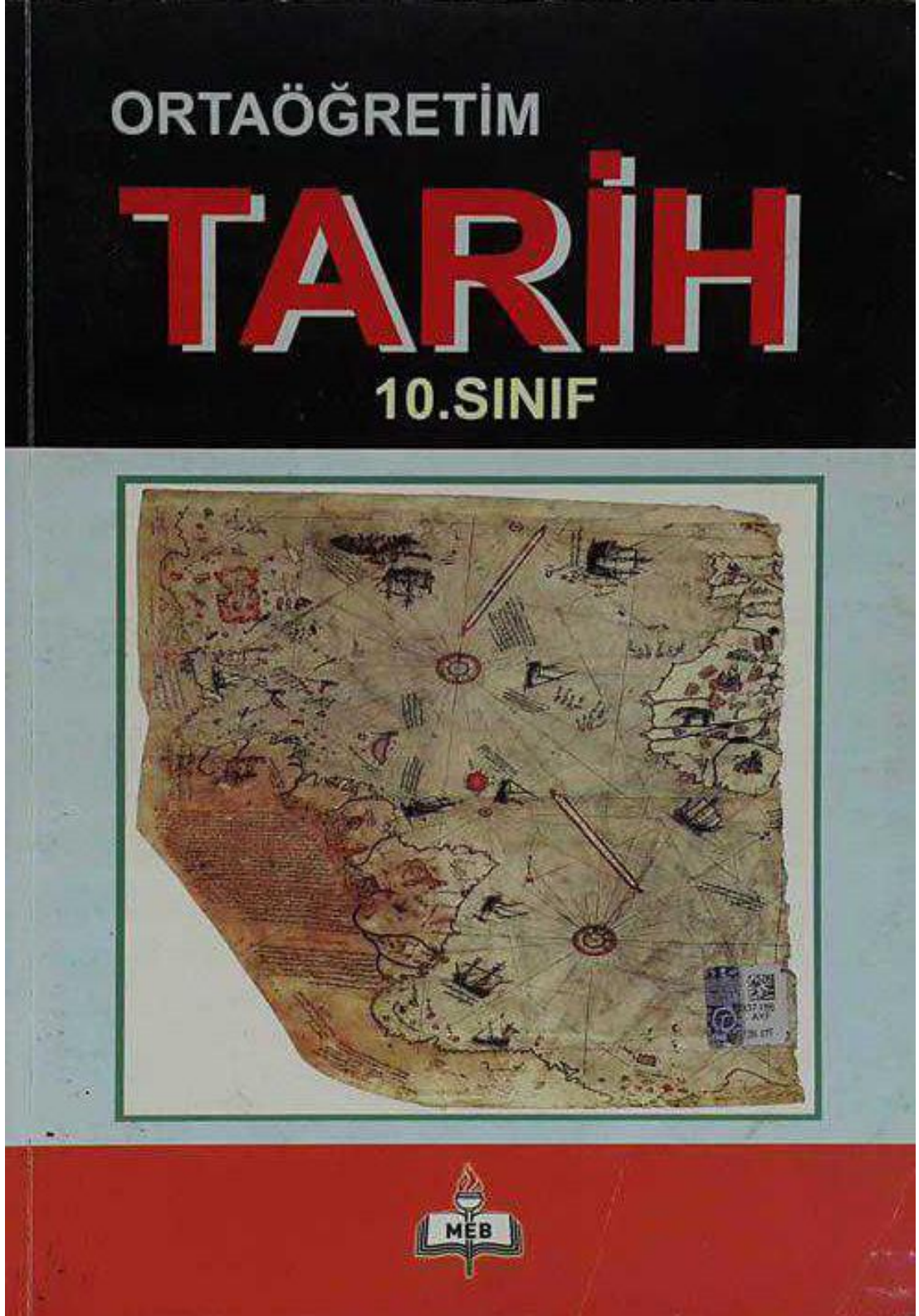
EK- 8. V.ŞİRİN (1987) TARİH LİSE III KİTAP KAPAK GÖRSELİ



EK- 9. E.MERÇİL, B.MERÇİL (1997) LİSE TARİH II KİTAP KAPAK
GÖRSELİ



EK- 10. MEB ORTAÖĞRETİM TARİH 10 KİTAP KAPAK GÖRSELİ



ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİSİ

Hasan Şeritoğlu, 1988 yılında Adana’da doğdu. 2009 yılında Sakarya Üniversitesi Bilgisayar Öğretim Teknolojileri ve Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. 2013 yılında Sakarya Üniversitesi Tarih Eğitimi Yüksek Lisans programına başladı. Çeşitli teknoloji sitelerinde yazarlık yapmaktadır.

İletişim: hasanseritoglu@gmail.com